

ספר

שולחן שמואל

וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

הלכה

מרן השלחן ערוך
והרמ"א

שורשי

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השלחן ערוך

הלכות גיטין א

אה"ע: קי"ט – קל"ח

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף, כולל פתחי תשובה) עד תשובות אחרוני דורנו, והרב יעקב יוסף זצ"ל, והכל בצורה בהירה וקלה להבנה. בנוסף תמצא בסוף הספר מבחני הסמכה לדיינות. כולל סדר הגט.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשפ"ד ירושלים.

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> שלחן שמואל, בצורה מרוכזת

או באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google 'ודיברת שלחן שמואל'

וכן ניתן להוריד מהאתר סיכומי אבן עזר וחושן משפט

S2079395@GMAIL.COM

אפשר לקבל ב - EMAIL דוגמיות הספרים שיצאו לאור

חשוב מאוד !! הסבר על אופן כתיבת הספר

- שו"ע והרמ"א: "מצווה על היורשים לפרוע חוב אביהם". "עד שיפרעו לו" (יורשי ראובן) : *לפון מדוייקת לש"ע והרמ"א. עם דברי הסבר קצרים* (יורשי ראובן).
  - הפניות א.ב.: *בא"ש לש"ע תמא נקודות הפניה (א.)* א"פ: *שורשי הלכה ואנפי הלכה*.
  - מקורות: [בעל התרומה והרא"ש]: *בא"ש כל הלכה יופיע מקור ההלכה*.
  - **שורשי הלכה (המקורות)** כאן תמא את מקורות לש"ע והרמ"א, מהמארא והראשונים כפי שכתבו בבית יוסף
  - **ענפי הלכה (האחרונים)** כאן תמא את דעות האחרונים ואחרוני האחרונים לש"ע והרמ"א.
  - הערה: ¹: *הרחבת הנושא בהצרה* ¹. *מטא בא"ש הד"ר*.
  - הסימונים: ✓ (מודגש) - *כן פסק לש"ע*. ✓ (לא מודגש) - *כ"פ הרמ"א*
- ר"ת שכיחים: רי"ו - רבינו ירוחם. נו"ב - נודע ביהודה. פת"ש - פתחי תשובה. ב"ש - בית שמואל. ח"מ - חלקת מחוקק. פו"ר, פ"ו - פריה ורביה. מפו"ר - מצוות פריה ורביה. באה"ט - באר היטב. ש"ז - שכבת זרע. שז"ל - שכבת זרע לבטלה. מסל"ת - מסיח לפי תומו. מראות הצובעות - הוא בעל חידושי מהרמ"ז (לפני כ 250 שנה), מ"ב - משאת בנימין. שאל"ס - שאין להם סוף. פי"ר - פניו ידיו ורגליו. ש"פ, ש"פ - שווה פרוטה. תכ"ד - תוך כדי דיבור. באה"ט - באר היטב. שט"ח - שטר חוב. בע"ח - בעל חוב. שכ"מ - שכיב מרע.

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שולחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"

במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות

אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923. S2079395@GMAIL.COM

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

תוכן עניינים – הלכות גיטין א

נוסח הגט בתרגום לעברית 13

אה"ע קי"ט: מה דיבה ימצא באשה שתתגרש ושלא תדור הגרושה עמו בחצר, ובו י"א	סעיפים	14
אה"ע קכ"כ: שאין לכתוב הגט אם לא שמע מפי המגרש, ובו י"א סעיפים		36
אה"ע קכ"א: צריך להיות בדעתו מכתובה עד נתינה, ובו ח' סעיפים		61
אה"ע קכ"ב: אמר לכתוב הגט וטעה או נאבד, ובו ב' סעיפים		75
אה"ע קכ"ג: מי ראוי לכתוב הגט, ונכתב וניתן בשבת, ובו ה' סעיפים		82
אה"ע קכ"ד: על מה נכתב הגט, ובו ט' סעיפים		90
אה"ע קכ"ה: במה נכתב הגט, ותיקון הכתיבה והקלף, ובו כ"ג סעיפים		105
אה"ע קכ"ו: נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו, ובו נ' סעיפים		133
אה"ע קכ"ז: שצריך להזכיר הזמן בגט, ודין קדימה ואיחור, ובו י"ג סעיפים		161
אה"ע קכ"ח: שצריך להזכיר בגט מקום דירת הבעל ואשה ועדים, ובו ז' סעיפים		178
אה"ע קכ"ט: דיני שם האיש והאשה, וחתימת הגט, ודין מומר המגרש, ובו ל"ד סעיפים		196
אה"ע קל"ל: דיני עדי הגט וחתימתם, ואם אינם יודעים לקרות או לחתום, ובו כ"ב	סעיפים	244
אה"ע קל"א: צריך שיהיה כתיבתו וחתימתו לשמה, ובו ט' סעיפים		268
אה"ע קל"ב: שצריך להזכיר שם האיש ואשתו, והמביא גט ונפל ממנו, ובו ד' סעיפים		275
אה"ע קל"ג: צריך שימסור הגט בפני שני עדים כשרים, ובו ג' סעיפים		285
אה"ע קל"ד: צריך שיבטל הבעל כל מודעות, ובו י' סעיפים		288
אה"ע קל"ה: צריך לקרות הגט קודם נתינה ולאחריו, ובו ה' סעיפים		305
אה"ע קל"ו: דין איזה לשון צריך שיאמר בשעת הנתינה, והמגרש בשבת, ובו ז' סעיפים		311
אה"ע קל"ז: צריך שיתירנה היתר גמור, ובו ה' סעיפים		318
אה"ע קל"ח: דין נתינת הגט מידו, ובו ד' סעיפים		324

דברים אחדים

"אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה. לאחר שה' זיכני להוציא ד' חלקים באבן העזר (פריה ורביה ואישות, קידושין, כתובות א-ב), זכיתי להוציא לאור עוד שני חלקים: ה, ו באה"ע: "הלכות גיטין" חלקים א', ב'. סימנים קי"ט – קנ"ד. כולל סדר הגט.

ספר זה הוצא לאור בתקופה לא קלה של בעיות רפואיות. יה"ר מלפני רבון העולמים שיגרש ממנו כל מיני מחלות וירפאנו רפואה שלמה "כי רופא חננים אתה".

ספר זה הוא לעילוי נשמת אמי מורתי נעימה גולסמן (ירושלמי) בת חייט, הרי כפרת משכבה, שנלקחה מעמנו, לאחר יסורים קשים. ת.נ.צ.ב.ה.

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקו לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים. וזאת על ידי כמה כלים:

א. חלוקת השו"ע והרמ"א לסעיפי משנה ותת סעיפים, דבר המקל לפרק את הנושאים לרכיבים פשוטים וקלים להבנה. תוך כדי הוספת ביאורים קצרים בגוף השו"ע.

ב. לכל סעיף וסעיף משנה ישנה הפניה למקור ממנו נפסקה ההלכה, ומשם הפניה לדיונים באחרונים על נושאים אלו.

ג. עריכת מחלוקות הראשונים/האחרונים בצורה של נקודות עם הטעמים, ופעמים רבות אף סיכום הדברים בטבלאות, כדי לזכור הדברים ביתר קלות.

ד. הדגשים המופיעים בספר נותנים ראיית 'על' עוד לפני הכניסה לפרטים. יש לציין כי מומלץ ללמוד תחילה את הסוגיות במקורן (גמרא, ב"י ואחרונים), ואז הספר יעזור מאוד להשלים את התמונה, וכמו כן בשינון החומר.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיקונים.

הן בפקס 02-582-2581 או באימל: S2079395@GMAIL.COM

תחילה רצוני להודות לנוות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לכל העוזרים והמסייעים להוצאת הספר. יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויפוצו מעינותיהם חוצה.

הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.

אני הקטן – שמואל ירושלמי

תפילה לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יי אלוקי ואלוקי אבותיי שלא יארע דבר תקלה על ידי, שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא ייכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ותאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת ואל תצל מפני דבר אמת עד מאוד, "כי יי ייתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

תפילות להצלחה

רבנו של עולם! אל תרפה את ידי לעת זקנתי מלעסוק בתורה ומלקיים מצוות. אל תשליכני לעת זקנה ככלות כוחי אל תעזבני.

ואל תקהה את שיני, ואל ימות שום אחד מבני ביתי בחיי. ונהייה תמיד מיושבים בדעתנו ושכלנו לעובדך באמת.

ותן בנו כוח ובריאות ואומץ וחוזק בכל אברינו וגידינו אכי"ר.

(ומצא חיים)

רבנו של עולם! עזור לי ולכל בריאי רבנו עמך ישראל, שלא נחלה ולא נחטא ולא ניפול למיטה חס ושלום. ולא נצטרך לרופאים ולא להתעסק ברפואות.

ולכל חולי עמך בית ישראל שלח להם רפואה שלמה במהרה. והצילנו מכל צער וצרה דוחק ועוני ומכל דבר רע, כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד תורתך בלי שום מונע.

(עבד המלך)

אזור לימודו יאמר

מודה אני לפניך יי אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת, שנאמר: "וְאַתָּה אֱלֹקִים תוֹרְדֵם לְבָאֵר שַׁחַת אֲנָשֵׁי דָמִים וּמְרָמָה לֹא יִחַצּוּ יְמֵיהֶם וְאֲנִי אֶבְטַח בְּךָ".

לעילוי נשמת מר אבי מורי ר' אהרון שלום חיים ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.
וכן לעילוי נשמת אימי מורתי נעימה גולסטן ירושלמי בת חייט ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמות

מהספר הוקדם

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG
Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"
and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג
ראש ישיבת "תורה אור"
ימורה הוראה דקריית מטרסדורף

בס"ד, חודש שבט, תשס"ט

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני קונטרס נוסף מלא ברכת ה' הנקרא בשם "שורשי ההלכה וענפיה", אשר חברו וליקטו הרה"ג רבי שמואל ירושלמי שליט"א, והוא סיכום הלכתי בהלכות חושן המשפט, מסודר בצורה ברורה משורש ההלכה בחומש ובתלמוד ועד ביאור דברי השלחן ערוך והפוסקים האחרונים, והכל עשה באופן נאות ויפה, דבר דבור על אופניו, וע"כ אברכהו שספרו זה יעלה לרצון לפני כל המעיינים בו, ויפיקו הנאה מהנכתב בו, ויזכה לשבת כל ימיו באהלה של תורה מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

חיים פינחס שיינברג

Yitzhak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ז שבט תשע"ד
4-571/ע"ד

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספר "שורשי הלכה וענפיה" בעניני אבן העזר חופה וקידושין, מעשה ידי היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראתו קודמת לחכמתו, חריף ובקי, משנתו זך ונקי, הרה"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א, ראיתי שסיכם ההלכות בטוב טעם ודעת דברי השו"ע והרמ"א, מקורות ההלכה בשורשיה בגפ"ת והראשונים, והוסיף דברי האחרונים הדנים בנושאים שונים, בהלכות אקטואליות העולות על שלחן מלכים, המתחדשות בזמננו, והכל עשה בעטו עט סופר מהיר, וסידרם בסדר נכון, בשפה ברורה וקלה, למען ירוץ הקורא בו, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי להמחבר שליט"א שיהי רצון שיזכה לברך על המוגמר בקרב הימים, ויפוצו מעינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ירום ונישא וגבה מאד, להגדיל תורה ולהאדירה.

בכרמת התורה,

יצחק יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

David Lau
Chief Rabbi Of Israel
President of The Chief Rabbinic Council

דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, ג' חשוון, תשע"ד
7 אוקטובר, 2013
הסי- 130.עד

לכבוד
הרב שמואל ירושלמי שליט"א

מכתב ברכה

ראיתי עלים מספרך "שורשי הלכה וענפיה" בספר זה הבאת את ההלכות כשולחן ערוך, באופן המיקל על הלומד בהבנת נושאי ההלכה ומסייע לזכור את הדברים.

הדברים בנויים באופן תמציתי, ממקור ההלכה בתלמוד הולך סובב דברי הפוסקים הראשונים והאחרונים.

בספר זה קבצת כאמיר גורנה, חידושי הלכות הנוגעים לחלק אהע"ז הלכות חופה וקידושין. הכל מסודר באופן ראוי דבר דבור על אופניו. אין ספק שספרך יהיה לתועלת רבה עבור באי שערי בית המדרש, ובעיקר אלו שמאווים הוא להורות תורה בישראל, ורצונם לעבור את בחינות ההסמכה לכהן כרב בישראל, ספרך ישמש להם כאמצעי חזרה על מה שלמדו מתוך ספרי הטור, השו"ע ושאר הפוסקים.

אברך שתזכה להוציא לאור עולם עוד ספרי עזר להוגים בתורת ה', להגדיל תורה ולהאדירה.

המברך בכל לב,

דוד לאו
הרב הראשי לישראל

בית ירב ♦ ירמיהו 80, ירושלים ת.ד. 7525 ♦ מיקוד 91360 ♦ טל': 02-5313191 ♦ פקס: 02-5377872
Beit Yahav ♦ 80 Yirmiyahu St., Jerusalem ♦ P.O.B. 7525 ♦ Tel: 02-5313191 ♦ Fax: 02-5377872
דוא"ל: rabbia@rabbinate.gov.il ♦ Email:

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ב תמוז, תשע"ג
1-18-532/ע"ג

דברי ברכה

היו למראה עיני גליונות ועלים מפירות עמלו של האברך היקר חובר חברים מחוכם, הרה"ג ר' **שמואל ירושלמי** שליט"א, אשר דרך לימודו בטור וב"י ושו"ע ונו"כ אסף כל השיטות אל פונדק אחד. והוסיף עליהם ציצים ופרחים מדברי גדולי הפוסקים בתשובותיהם. וכבר מילתי אמורה, כי יש לזהר שלא יהא עיקר הלימוד בספרי קיצורים היוצאים לאור בעת האחרונה, אלא על הלומדים הלכה להשקיע כל כחם ומרצם בשדה אשר ברכו ה', בסוגיות הש"ס, ובדברי מרן הקדוש זי"ע בבית יוסף, ובשו"ע ונושאי כליו, ורק אחר שהגיעו אל עומק הידיעה ותלמודם בידם, יחזרו בספרי הסיכומים מעת לעת לבל ישכחו את משנתם, ובוהו הדרך ישכון אור, ויתקיים תלמודם בידם.

וראיתי כי רבנים גדולים וחשובים הסכימו על ספרו, על כן מצטרפנא לברכה להרה"ג המחבר שליט"א שיזכה ויפוצו מעיינותיו תוצה לזכות את הרבים. ויזכה לישב באהלה של תורה ולהמשיך במלאכתו היקרה, מתוך שובע שמחות וברכה וחיים עד העולם.

בברכת התורה,

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

*Rabbi Baruch Shraga
Rav of Givat Shapira
Head of Rabbinical courts
of the Jerusalem Rabbinat*

ברוך שרגא
רב דגבעת שפירא
וראש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

בס"ד

יום: מ"ב למטמונים תשע"ג

הסכמה

היה למראה עיני גליונות הספר, שורשי הלכה וענפיה, בעיניי אהע"ז וחופה וקידושין, מעשה ידי אומן, נטע נאמן הרה"ג שמואל ירושלמי שליט"א.

עברתי על הספר וראיתיו מלא וגדוש מראשונים ואחרונים עם מקורות ההלכה בש"ס ובפוסקים, וכבר אתמחי גברא בספריו הקודמים, מעגלי חיים שהוציא לאור עולם ורבים נהנים מאורו.

ולא נצרכה לברכה כי חפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר בקרוב, וראוי לציין על גיל הנישואין, דבן י"ח לחופה מה שכתב במחזור ויטרי, די"ח פעמים כתיב: אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת, והרשב"ץ כתב דאסמכיה אקרא, והוא אשה בבתוליה יקח, והוא- גימטריא י"ח, וסמך לדבר, והוא כחתן יוצא מחופתו, ובשו"ת רשב"ן כתב דשיעורים אלו נאמרו למשה מסיני, וכתב החיד"א בספרו נחל קדומים, נגד אותם שאומרים דבזה"ז יכולים להמתין עוד, ורמז לדבר, אשה בבתוליה יקח- בסופי תיבות גימטריא י"ח, ובא הרמז בס"ת לרמז שגם באחרית הימים הדין לא ישתנה, וכ"כ החזון איש דכמו שלא נשתנה בן י"ג למצוות כך לא נשתנה בן י"ח לחופה, ובקובץ איגרות כתב, ויש מאחרין אבל אין דרך זה רק ליחידים, וכך כתב הגר"י קנייבסקי זיע"א- דישי להשיא את הבנים והבנות בצעירותם, בגיל שבע עשרה, שמונה עשרה, ובספר שערי הלכה ומנהג, שיבח בזה מנהג הספרדים שמנהגם טוב ונכון לישא סמוך לגיל שמונה עשרה, והלוואי שגם האשכנזים היו מתרגלים בזה.

והריני מברך מקרב לב את המחבר שיזכה להוציא לאור עולם כהנה וכהנה, לזיכו הרבים.

בברכת התורה

ברוך שרגא

RABBI Z. N. GOLDBERG

Abbad Badatz & Bies Horaa'h "Hayashar Vehatov"
Member Of Supreme Rabbinical Court

הרב זלמן נחמיה גולדברג

אב"ד בד"ץ ובית הוראה לדיני ממונות "הישר והטוב"
חבר בית הדין הרבני הגדול

בי"ה, יום ג' סיון תשצ"ג

קנני דעה לבקרי בערכו של תלמוד חכם
 מוסלם בתורה היה הרמ"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א
 ובטקס חידושי "שו"ת" האב"ד וז"ל "אב"ד דאורייתא ודיוור
 כל בית חופ"ה וקיימותין בכל דורה אמרם והתחילתם
 ופוזז ומרש"ה וכן מה שמענו אחרונים
 ודורווי נחמ"ל תבולטו ונאור צולש ין תעולת
 אספתי קיימותין שיש אסור להצטרף קיימותין אפ"ל
 קיימותין אפ"ל וכן תלמודים
 ואלו נלמדי ואלו נלמדי
 שיהיה יצאנו ואלו יצאנו ואלו ספחים מוליק
 דכ"פ ה"ה
 זלמן (נחמיה) גולדברג

הרה"ג דוד כהן שליט"א מראשי ישיבת חברון
 וחבר מועצת גדולי הדור

בס"ב צ"ח אלו ק"ל

מכתב ידידות

שמחת אבות את סמך הנוסח לא גיזי הנאה
 והבאת הכר שמהל יושלמי ליט"ה ספי לורלי
 באת וצנפה על עני חופי וקובולין הניוסז על
 בכר הביולוגים ורבינו גדולי הנוסקים ס דבר
 ודבר על הכיני וס דבר ודבר עי תקוה ספי
 מארצות ומלו תעין לעש יקזי הרבה נפי
 אינתי קספיו הקודמים לנתקלו סאהרה וזרה
 וזכאי הוסף לרי לספרו וכן שהיה יביה דט
 בכי מקובו איני כהיק אספה וס אהז ואהז הנעין
 כספרו ינו אצין ואהז אהז אהז ברחוב בקופים ואין
 ע אהז אהז כפרת רבנים באהז אינתי כנהליו
 באהז אהז תרה ואהז אהז אהז אהז אהז אהז
 הכיני אכסיו אהז אהז אהז אהז אהז אהז

דוד כהן
 ראש שורשי בוליה הקל חכמים
 בנסר ילימי רעיקר יושלמי

הלכות גיטין

נוסח הגט בתרגום לעברית

ב _____ בשבת, ב _____ ימים לירוז _____, שנת _____ לכריאת עולם
 למנין שאנו מנין כאן ב _____ מתא דיתבא (עיר היושבת) על נהר _____ ועל
 מי מעינות, אנא _____ בן _____, העומד היום ב _____ מתא (בעיר)
 דיתבא (שיושבת) על נהר _____ ועל מי מעינות, צביתי ברעות נפשי בדלא
 אניסנא (הפצתי ברצון נפשי מבלי שאני אנוס), ושבקית ופטרית ותרוכית
 יתיכי (ועזבתי ופטרתי וגירשתי) ליכי (אותך) אנת אנתתי (את אשתי) _____ בת
 _____ העומדת היום ב _____ מתא, דיתבא על נהר _____ ועל מי
 מעינות, דהוית אנתתי (הייתי אשתי) מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקית
 ותרוכית יתיכי ליכי (ועתה פטרתי ועזבתי וגירשתי אותך) דיתיהוויין (שתהיי) רשאה
 ושלטאה בנפשיכי (רשאית ושולטת בנפשך ללכת להינשא לכל גברשתרצי)
 למהך להתנסבא לכל גבר דיתיעבויין (ללכת להינשא לכל גבר שתרצי) ואנש
 לא ימוזא בידיכי (ואיש לא ימחה בך) מן יומא דנן ולעלם, והרי את מותרת
 לכל אדם, ודן די יהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת (וזה שיהיה לך ממני
 ספר גירושין ואגרת עזיבה כדת משה וישראל)

דוד בן אליעזר עד

שלמה בן אברהם עד

אה"ע קי"ט: מה דיבה ימצא באשה שתתגרש ושלא תדור

הגרושה עמו בזוּצַר, ובו י"א סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה.....14
 סעיף ב: יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה.....15
 סעיף ג: לגרש זיווג ראשון או שני.....15
 סעיף ד: אישה רעה בדעותיה, ושאינה צנועה.....19
 סעיף ה: לא ישא גרושה משום פריצות.....20
 סעיף ו: לגרש בע"כ. אין לו לשלם כתובתה. חר"ג.....20
 סעיף ז: עבר וגירשה. לגרש בע"כ במקום מצווה.....24
 סעיף ח: לגרש קטנה בע"כ, דין השוטה.....26
 סעיף ט: עבר וגירש שוטה.....30
 סעיף י: לא יגור עם גרושתו באותה חצר.....31
 סעיף יא: לתבוע מלווה מהגרוש שלה, לזון גרושתו.....33
 סעיף יב: גרושה שבאה לדין עם המגרש.....35
 סעיף יג: נתגרשה מהאירוסין.....35
 סעיף יד: מי נדחה ממי בחצר.....36

סעיף א: לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה

סעיף א: לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא

אותה לימים, מותר.

מי רוצה להינשא לי לכמה ימים שאתעכב
 (כאן).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ואם הודיעה"

ח"מ (א): וה"ד שהודיעה תחילה כשנשאה,
 שאז סברה וקיבלה שהוא לזמן מוגבל. אבל
 אם הודיעה אחר שנשאה שדעתו לגרשה –
 לא מהני, דמה לה לעשות, וקרינן "אל
 תחרוש על רעידך".

❖ שורשי הלכה (המקורות)

יבמות (לז:): תניא – ראב"י אומר: לא
 ישא אדם אישה ודעתו לגרשה, משום
 שנאמר: "אל תחרש על רעה רעה והוא
 יושב לְבִטָּח אַתָּךְ" (משלי ג/כט).

וכהרמב"ם: מיהו אם הודיעה בתחילה שהוא
 נושא אותה לימים מותר. כ"כ רי"ו בשם
 הרמ"ה. והראיה יבמות (לז:): רב כי אילקע
 לדרדשיר מכריז "מאן הויא ליומא" (פירוש

"ואם הודיעה מותר"

וי"ל כיון שנתנית הגט ג"כ היא מצוות עשה.
כ' הרשב"א - שאין מברכין על מצוות גירושין מפני שיש גירושין שהם בעבירה כגון שלא מצא בה ערות דבר ששנוי המשלח.

באר היטב (א): מצוות גירושין היא מצוות עשה. והקשה מהראנ"ח - למה שנוהגין ששכיב מרע שאין לו בנים לתת גט, הרי מבטלים מצוות חליצה או יבום?

סעיף ב: יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה**סעיף ב: לא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו, ודעתו לגרשה.****"ודעתו לגרשה"**

קשה: והרי ממילא אסור משום תשע מידות (בני גרושת לב)?
תירץ ב"ש (א) - דווקא כשבא עליה אסור משום גרושת הלב, מה שאין כן כשלא בא עליה אסור רק משום "לא תחרוש" ולא משום גרושת הלב (שלא כח"מ), אלא אם כן הודיע לה (שאו מותר).
ועי"ל - בני תשע מידות והיינו גרושת לב דווקא כשבא עליה דעתו לגרשה, וכאן איירי שדעתו לגרשה לאחר זמן, ובעת שבא עליה אין דעתו לגרשה, מ"מ אסור משום אל תחרוש (וכשלא בא עליה י"ל דליכא איסור).
ועוד - שבני ט' מידות היינו שהבנים פגומים, וכאן מירי שעובר על "לא תחרוש" אם לא הודיע לה.
ועי"ל - בני גרושה היינו שאינו שונא אותה אלא שהוא מאילו שכופין לגרש.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (ז.ג): א"ל רב משרשיא לרבא: אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו, מהו? קרי עליה: אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך.
ביאר המהרש"א בחידושי אגדות: 'אל תחרוש' לשון שתיקה שפיו אינו מגלה מה שבליבו, והוא שקראו חז"ל גרושת הלב.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**"יושבת תחתיו"**

ח"מ (א): ומשמשתו - ודווקא אם בא עליה יש איסור של "לא תחרוש", אבל אינו בא עליה אין איסור, אף שיושבת תחתיו לבטח.
מיהו יש לדחות. וגם רעק"א בשם כנה"ג כ' - שלפי הראב"ד, לא על ביאה לבד אמר, אלא אפילו על שימוש אחר צריך להודיעה, כ"כ פר"ח.

סעיף ג: לגרש זיווג ראשון או שני**סעיף ג: א. לא יגרש אדם אשתו ראשונה, אלא אם כן מצא בה ערות דבר. הגה:**

אבל כלאו הכי אמרינן כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו למעות [סור].

ב. ודווקא צימיהם שהיו מגרשין בעל כרחיה, אבל אם מגרשה מדעתה, מותר [אגודה וכ"כ הר"ן].

ג. ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה, אבל שניה, אם שנאה, ישלחנה.

היימנה	תבשילו	ערוות דבר	
X	X	V	ב"ש
X	V	V	ב"ה ✓
V	V	V	ר"ע

א. שם (צ.): "כי שְׁנָא שֶׁלַח אָמַר ה'" (מלאכי ב/טז). א"ר יהודה - אם שנאתה שלח (גרש אותה כר"ע).

✓ ורבי יוחנן - שנאוי המגרש לפני המקום.

ולא פליגי: הא בזיווג ראשון (שנאוי המשלח). הא בזיווג שני. דאמר ר"א: כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, שנאמר "וְזֹאת שְׁנִית תַּעֲשׂוּ כַּסּוֹת דְּמָעָה אֶת מִזְבַּח ה' בְּכִי וְאֲנָקָה מֵאִין עוֹד פְּנוֹת אֶל הַמִּנְחָה וְלִקְחַת רְצוֹן מִיְדְּכֶם: וְאִמְרַתֶּם עַל מָה עַל כִּי ה' הֵעִיד בֵּינָהּ וּבֵינָה אֵשֶׁת נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר אָתָּה בְּגִדְתָּהּ בָּהּ וְהִיא תִּכְרַתְּךָ וְאַשְׁת בְּרִיתְךָ": (מלאכי ב/ג-יד).

פרש"י: אף לב"ה (שיכול לגרשה על שהקדיחה תבשילו) ה"מ בזיווג שני. אבל בזיווג ראשון נקרא שנאוי המשלח.

✓ כ"פ הטור: בזיווג ראשון אין למהר לגרשה, לפיכך אין לגרשה בשביל שפשעה כנגדו. אבל מצא בה ערוות דבר מצווה לגרשה (אף בזיווג ראשון). כ"פ הרמב"ם.

ב. מ"כ בשם האגודה: אפילו מזבח

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: דברים (כ"ד/א-ב): "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעֻלָּה וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ: וַיֵּצֵאָהּ מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר׃".

גיטין (צ): משנה - מתי מגרש?

• ב"ש אומרים - לא יגרש אלא אם כן מצא בה ערוות דבר. ומפרשים "ואם לא תמצא חן בעיניו" לפי שמצא בה ערוות דבר יגרשנה.

• ✓ וב"ה אומרים - אפילו הקדיחה תבשילו יכול לגרשה. (בזיווג שני) ולומדים "כי מצא בה ערוות דבר", פי' או ערוה או דבר אחר שפשעה כנגדו (שהקדיחה תבשילו).

• ור"ע אומר - אפילו מצא אחרת נאה היימנה. ולמד "אם לא תמצא חן בעיניו" (פי' או מצא בה ערוה או דבר, או אפילו מצא יפה ממנה יכול גרשה).

הרמב"ם פסק - הלכה כב"ה, שיכול לגרשה אף שרק פשעה כנגדו, אבל לא כדי לקחת יפה היימנה.

סיכום: מתי יכול לגרש

V - יכול לגרשה. X - לא יכול לגרשה

השיטות	מצא בה	הקדיחה	מצא יפה
--------	--------	--------	---------

סעיף יא: מי נדחה ממי בחצר

סעיף יא: מי נדחה מפני מי, היא נדחית מפניו. ואם היה החצר שלה, הוא ידחה מפניה.

רב - טלטול הגבר קשה מטלטול האישה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"היא נדחת מפניו"

כתובות (כח.): (כשדרים בשכירות או חצר של שניהם וכ"ש אם החצר שלו - ח"מ). מי נדחה מפני מי?

ח"מ (כו): ולכן אחר הגירושין אינה יכול להינשא לאחד מבני המבוי שדר המגרש, אלא היא ובעלה השני נדחים מפני המגרש. כ"כ ב"ש והפר"ח.

היא נידחת מפניו, ואם היתה החצר שלה הוא נדחה מפניה. שם: "הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר". אמר

אה"ע ק"כ: שאין לכתוב הגט אם לא שמע מפני המגרש, ובו

י"א סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: הבעל או שלווחו כותבים הגט, צריך שיהא משל הבעל, שכר הסופר.... 38
- סעיף ב: גזל נייר וכתב בו הגט, גזל גט..... 42
- סעיף ג: כותבים גט לאיש בלי האישה, צריך להכיר האיש והאישה..... 45
- סעיף ד: לא יכתבו עד שישמעו מפי הבעל. אמרו לסופר לכתוב..... 49
- סעיף ה: כתב לסופר שיכתוב גט לאשתו ולעדים שיחתמו..... 52
- סעיף ו: איך מי שנשתתק מגרש בהרכנת האש..... 54
- סעיף ז: אמר לעשרה כתבו גט לאשתי..... 54
- סעיף זז: אמר לעשרה, כתבו חתמו ותנו גט לאישתי..... 55
- סעיף ט: כולכם חתמו, אם מת אחד קודם חתימה..... 56
- סעיף י: אמר 'כולכם חתמו משום עדים'..... 59
- סעיף יא: תיקון לשון הבעל כשאומר לרבים לכתוב הגט..... 60

הקדמה

הנוסח הכללי שבכל גט. נוהגים לכתוב בגט שתיים עשרה שורות (ורמז לדבר: "גט" בגימטריא י"ב). ושני עדים חותמים על הגט. מהפסוק הנזכר לעיל למדים עשרה דברים בעיקרו של הגט: (א). שאין האיש מגרש את אשתו אלא לרצונו ⁷. שנאמר: "והיה אם לא תמצא חן בעיניו". ואם קיבלה ממנו גט שלא לרצונו, אינה מגורשת. (ב). שאין האשה מתגרשת אלא בכתב, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות". (ג). שיהא הגט נכתב לשם האשה המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה" - לשמה, ⁸. וכן צריך שיהיה נכתב לשם האיש המגרש, שנאמר: "וכתב" - שיהא נכתב לשמו. (ד). שיהא מפורש בגט, שהוא כורת בינו לבינה, שנאמר: "ספר כריתות" - דבר הכורת בינו לבינה, שלא תישאר לו עליה רשות ושייכות; ודרשו: "ספר" - ספירת דברים, כלומר שיכתוב בגט את סיפור דברי הכריתות, שהוא פוטר את אשתו ומתירה לכל אדם.

לשמה, אבל כתיבת הגט אינה צריכה להיות לשמה. ור"א סובר - שאין התורה מדברת אלא בכתיבת הגט, אבל חתימת העדים אינה מן התורה אלא מתקנת חכמים, שכן עדי מסירה - כלומר: שני העדים שבפניהם מוסר הבעל את הגט לאשתו - הם העיקר ("עדי מסירה כרתי"). ומכאן שכתובת הגט היא שצריכה להיות לשמה. הלכה כרבי אלעזר.

מקור המילה 'גט': ירושלמי - אבן אחת יש בכרכי הים וגיטא שמה, ומגרשת כל חברותיה (שליטי גיבורים).

גירושין בגט:

שטר שאדם נותן לאשתו כשהוא מגרשה, הכורת את קשר האישות שביניהם ומתיר את האשה לכל אדם.

נאמר בתורה (דברים כ"ד, א-ב): "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֲלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָּהּ עֲרֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ: וַיֵּצֵאָהּ מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיתָה לְאִישׁ־אַחֵר". פסוק זה בא ללמדנו, שאין האשה מתגרשת מבעלה, להיות מותרת להינשא לאחר, אלא על ידי "ספר כריתות" שהבעל נותן לידה. ספר כריתות זה קרוי בלשון חכמים "גט". נוסח הגט הוא בלשון נוכח, כלומר שהבעל כותב לאשתו: אני פלוני בן פלוני גרשתי אותך, את אשתי פלונית בת פלוני... והרי את מותרת לכל אדם וכו'.

שני חלקים הם בגט: התורף והתופס. התורף הוא החלק העיקרי של הגט, בו רשומים השמות של האיש והאשה, וכן יום כתיבת הגט. והתופס הוא שאר לשון הגט, כלומר

⁷ אבל האשה מתגרשת מדין תורה אפילו בעל כרחה. ברם, רבינו גרשום מאור הגולה גזר חרם על המגרש את אשתו בעל כרחה.

⁸ נחלקו התנאים: איזו כתיבה צריכה להיות לשמה: ר"מ סובר - שבחתימת העדים הכתוב מדבר, שכן עדי חתימה הם הכורתים ("עדי חתימה כרתי") ועושים את כתב הגירושין לספר כריתות, הלכך חתימת העדים צריכה להיות

משניים; "ואי אפשר שתהיה זו היום ערוה והבא עליה במיתת בית דין, ולמחר תהיה מותרת בלי עדים", לפיכך אם נתן לה גט בינו לבינה, ואפילו בפני עד אחד, אינו גט.

ט. שלא יהיה הגט מחוסר מעשה לאחר כתיבתו אלא נתינתו לה בלבד, שנאמר: "וכתב... ונתן" - שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה. אבל גט שנכתב על דבר המחובר לקרקע, וקצצו אחר הכתיבה, הרי הוא פסול.

י. שיתן הבעל לאשתו את הגט בתורת גירושין, שנאמר: "ספר כריתות ונתן בידה". אבל אם נתן לה בתורת שטר חוב או מזווה, אינו גט.

וכללים אלו מתפרשים והולכים בהלכות גיטין.

ה). שיתן הבעל את הגט, או שיתן שלוחו, שנאמר: "ונתן בידה" - ולא שתקח היא מעצמה.

ו. שיתן את הגט לאשתו, שנאמר: "ונתן בידה" - מלמד שאין האשה מתגרשת עד שיינתן הגט לידה, או ליד שלוחה, שהוא כידה, או שיניח בחצרה, שאף חצרה כידה. ז. שיהיה מפורש בגט, שגירש את אשתו והסירה מקניינו, שנאמר: "ושלחה מביתו", כלומר שיהיה עניין הגט שהוא המשלח אותה, ולא שמשלח את עצמו ממנה.

ח). שיתן לה את הגט בפני עדים, שנאמר (דברים יט, טו): "על פי שני עדים או שלשה עדים יקום דבר", וכאן נאמר: "כי מצא בה ערוות דבר", ולמדים בגזירה שווה "דבר, דבר" - מה שם אין פחות משניים, אף דבר שבערוה אינו פחות

סעיף א: הבעל או שלוחו כותבים הגט, צריך שיהא משל הבעל, שכר הסופר

סעיף א: *הגט, צריך שיכתבנו הבעל או שלוחו.

ב. ואף אם שלוחו כותבו, צריך שיהיה משל הבעל (דכתיב וכתב... ונתן. דיתן משלו, ושלוחו כמותו - ט"ז). לכך נהגו כשהבעל מצוי, שנותן לו הסופר הקלף והדיו, (ויש אומרים לאף הקולמוס וסאך כלי הכתיבה) [הגהות אשירי ובמרדכי] במתנה, קודם כתיבה.

ג. והבעל נותן שכרו. ומפני תקנת עגונות, תקנו חכמים שהאשה תתן שכר הסופר והקנוהו לבעל.

פְּרִיִּת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ, שיכתוב לה בכתב שהוא פוטר אותה ומתירה לכל, ונותנה בידה ואומר לה שהוא מתירה בו, וזה שנקרא גט.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: כ' הטור - אין האישה מתגרשת אלא בכתב, שנאמר: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר"

ולתת הגט לאשתו, א"צ למסור לו, שבמקומו הם עומדים.

(פ' הט"ז: הרמ"ה חולק על הרא"ש בשלוחו: שלפי הרא"ש - אף בשלוחו צריך להקנות לבעל. ולפ הרמ"ה - בשלוחו א"צ להקנות לבעל).

האם צריך להקנות הדין והקלף לבעל?

● רמב"ן - כשמשלם הבעל (או האישה) לסופר הכל מוקנה לבעל מתקנת חז"ל ע"י התשלום.

כ"כ הר"ן בשם י"א - כהרמב"ן שאם שילמו לסופר הכל מוקנה לבעל, אלא שיש לחלק - כשהסופר קנה הקלף והדיו, א"צ להקנות לבעל כלום. אבל אם היה לו לסופר הקלף והדיו - צריך להקנות לבעל.

● והרמ"ה - אף כשהקלף והדיו של הסופר יש לחלק: אם הסופר שליח הבעל לכתוב ולתת הגט לאישה - אז הוי כאילו הקנה לבעל, שהרי הוא שליחו. אבל אם שליח אחר מוסר הגט לאישה - צריך הסופר להקנות לבעל שאל"כ הגט פסול

● ויהרא"ש - בכל גוונא צריך הסופר להקנות לבעל.

מסירת הקולמוס

√ר"ת - צריך למסור גם את הקולמוס במתנה לבעל. כ"כ הג"א העיטור ובעה"ט בשם ר"ת. כ"פ הרמ"א בשם י"א. והרא"ש - א"צ למסור. כ"ד סמ"ג, ובעה"ט עצמו.

ב"י: והמנהג כהרא"ש למסור לבעל הקלף והדיו, אבל הקולמוס אין חוששים, מ"מ טוב למסור אף הקולמוס, וכן אני נוהג. והבעל יגביהם לקנות.

א. כ' הטור: וצריך שיכתוב הבעל, דכתיב "וְכָתַב לָהּ" או שיצווה לסופר לכותבו, דשלוחו של אדם כמותו.

ב. ✓כ' הרא"ש (סדר כתיבת הגט): ואף אם שלוחו כותבו צריך שיהא משל הבעל, ולכן צריך שיתן הסופר הקלף והדיו במתנה לבעל.

והמרדכי - (חולק על הרא"ש) א"צ למסור כלום במתנה לבעל. כ"ד רי"ו. כ"ד הרמב"ן - א"צ להקנות כלום בפירוש לבעל, שהכל הוא מוכר לבעל באותו פשוט שנותנת אשתו לסופר, ורבנו הקנו לבעל וא"צ שום קניין. והראיה (גיטין סה:): אומר אדם לשנים כתבו ותנו גט לאשתי והלך למדינת הים (ולא הקנו לו כלום). ועוד שם (סו.) המושלך בבור ואומר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו - כותבים ונותנים. אף שהיתה שם שום הקנאה.

מיהו אם היה הכל של האישה צריכה להקנות הגט עצמו לבעל, שלא תיקנו שיקנה הבעל רק כשהיא נותנת פשיטי דספרא, אבל אם הכל שלה לא תקנו שיקנה לבעל. כ"ד רש"י. כ"כ הר"ן, רי"ו - שאם הקלף שלה צריכה להקנות לבעל.

והרמ"ה - אף שצריך שיהיו משל הבעל, א"צ דווקא שהבעל יזכה בזה או אחר יזכה לו, אלא כל שאמר לעדים קודם: כתבו גט ותנו לאשתי, כיון שבשליחותו נותנים לאישה, בקבלת הגט כאילו זוכה בשביל הבעל בנייר, ומאחר שזכה הבעל בקבלתה נעשו גם הגירושין הכל בפעם אחד.

כ"ד מרדכי - שאם אמר לאחרים לכתוב

בדיעבד שלא הקנה לבעל

ב"י: בקולמוס אף המצריכים להקנות מ"מ בדיעבד לא נפסל הגט. כ"כ המרדכי. ובקלף ודיו אף בדיעבד שלא הקנה פסול. כ"מ מהסמ"ג, תרומה, הגמ"י, והמרדכי.

ג. ב"ב (קסז.): כותבים גט לאישה... והבעל נותן שכר הסופר.

גמ' (קסח.): והאידנא האישה נותנת השכר, דשדוהו רבנן לאישה נתינת השכר כי הכי דלא נשהייה.

פרש"י: דלא נשהייה - שיעכבה בשביל השכר ותתעגן.

כ' ההרא"ש - שחכמים הקנו כסף זה לבעל (וכאילו הבעל שילם לסופר) כדי שלא תתעגן.

"שדוהו רבנן לאישה"

• רמב"ם - ולכן בכל מקום משלמת האישה.

• אבל הרא"ש - לכתחילה ישלם הבעל ואם שילמה האישה הגט כשר. וכ"מ מסמ"ג, הגמ"י, סה"ת, סמ"ק, ורי"ו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "צריך שיכתבנו הבעל"

ב"ש (א): האם צריך שליחות בכתובת הגט?

▪ לפי הרמ"ה - צריך שליחות גמורה בכתובת הגט. כ"מ מהב"י שהשליח יכול לכתוב הגט כיון "ששלוחו של אדם כמותו".

▪ אבל התוס' - א"צ שליחות בכתובת הגט, "וכתב" קאי על הסופר ולא על הבעל. רק

שהבעל צריך לצוות על הכתיבה. והראיה גיטין (כב:) - חש"ו כותבים הגט כשגדול עומד על גביו, ואע"פ שאינן בני שליחות.

"או שלוחו"

רעק"א: לכתחילה לא יכתוב הבעל עצמו הגט, וגם לא יצווה לסופר כיצד לכתוב, אלא אומר לו סתם לכתוב (כמ"ש השו"ע בסדר הגט, והרמ"א קכד/א).

וטעמו כתב הט"ז - כיון שנתקלקלו הדורות חיישינן שמא יקלקל הבעל (בכוונה) לומר שלא כתב לשמה, שהרי לפי בעה"ט כל דקדוקי הגט (שבסימן קכ"ו) דווקא כשהבעל עצמו כתב הגט או הסופר מפי הבעל.

ב. "כשהבעל מצוי"

ח"מ (א): אבל כשאינו מצוי, כגון מושלך בבור או הלך למדינת הים שאמר כתבו ותנו גט לאשתי - כותבים ונותנים, בדדיעבד כשר, דשלוחו של אדם כמותו. ורק לכתחילה צריך שיתן הסופר הכל קודם כתיבה, ואם לא נתנו קודם כתיבה יתן אחר כתיבה.

כ"כ הט"ז (ג) - מן הדין הכל מוכר הסופר לבעל בעד אותו פשוט שנותנת היא לסופר בין הקלף והדיו בין שכר עמלו ואקנויי מקנו רבנן להבעל ואף על גב דלא משיך כלום כשר.

ב"ש (ב): המחבר סתם דבריו ואכתוב הכלל בקיצור.

▪ כשהקלף של הסופר והבעל משלם לסופר, צריך להקנות לבעל הקלף והדיו. ואפילו בדיעבד פסול אם לא הקנה לו.

וושאני מי שמושלך בבור שציווה לכתוב ולתת

לאפוקי הב"י שהבין בדעת הרא"ש, שצריך שיהא של הבעל כבר משעת הכתיבה. וליכא.

"הקלף והדיו"

פת"ש (ב): כ' פמ"א - מיהו הקולמוס אין קפידא בדיעבד.

ובספר ישועות יעקב: חילק בין קלף ודיו לקולמוס. לפי שמעות (שכר הסופר) אינו קונות מטלטלים רק במשיכה או הגבהה, ולכן צריך להגביה הקלף והדיו. מ"מ קולמוס שלא קונה גופו אלא שימושיו הוא רק שכירות, והרי שכירות נקנה בכסף (קצח/ו).

פת"ש (ב): אם לא הקנה לו קודם הכתיבה, האם לאחר כתיבת הגט צריך הסופר להקנות הגט לבעל?

הגאון מהר"ם - צריך להקנות הגט גם אחר הכתיבה לבעל לחוש למ"ד אומן קונה בשבח כלי.

ושו"ת מנחת עני - וא"צ לחוש לזה אף למ"ד אומן קונה בשבח כלי, שהרי אף בקלף להר"ן א"צ הקנאה רק כשהקלף היה קודם של האומן, אבל כשהאומן קנה הקלף בעד מעות הבעל נעשה שליח הבעל וזכה בו הבעל. ה"ה בגט כיון שעכשיו כותב הגט לבעל בעד השכר נקנה לבעל דשלוהו של אדם כמותו. רק מאחר שכבר הורה זקן גם אני נוהג אחריו בזה משום מהיות טוב.

"וי"א לאף הקולמוס"

ט"ז (ד): אבל דיעה ראשונה לא הוצרך הקולמוס דאין כאן חסרון הניכר בגט והמנהג כסברא בתרא.

שכותבים ונותנים אף בלא הקנאה! לפי שציווה לכתוב וגם לתת שעשאם שליחים ואז הוא כהקנו לבעל (כמ"ש הרמ"ה). מה שאין כן כשהסופר כותב ואחר נותן שאז פסול. [

והרמב"ן ס"ל - שאף בכה"ג פסול, שמא לא נקנה לבעל במעות שמשלם.

ונפק"מ: כשהסופר גם שליח נתינה ועושה בחינם -

לפי הרמ"ה - כשר, אפילו לא הקנה לבעל (כיון שהוא גם שליח מסירה לאישה).

ולפי הרמב"ן - פסול, לפי שאין כאן מעות שישלם הבעל שיקנה לו.

והמחבר ס"ל שאף בשלוהו צריך שיקנה לבעל, והיינו לכתחילה אין לסמוך על הרמ"ה, מ"מ אם נתן הבעל מעות לסופר לקנות הקלף והדיו כשר, שהסופר מזכה לו כשקונה.

ואם הקלף של האישה - לכו"ע פסול אם לא הקנה לבעל.

ולכתחילה: צריך להקנות לבעל קודם כתיבה ואפילו קולמוס אפילו עשה שליח מסירה, ואם לא הקנה קודם כתובה יקנו לו אחר כתיבה.

"משל הבעל"

פת"ש (א): כתב הגט על קלף של הפקר ולא זכה בה לבעל:

לפי רש"י - כשר, לפי שהעיקר שלא יהא של אחרים.

לפי הב"י - פסול, בעינין דווקא של הבעל. וכן עיקר.

"משל הבעל"

פר"ח: ולא בעינין מעיקרא שיהא הקלף של הבעל, אלא לפני שניתן לאישה צריך שיהיה של הבעל אבל בשעת כתיבה א"צ.

ג. "הבעל נותן השכר"

ח"מ (ב): נראה דאם הסופר כותב בחנם ואינו מקבל שכר לא ממנו ולא ממנה אין בו איסור דהרשות בידו לומר הרי כאלו התקבלתי.

פת"ש (ב): מחלוקת הרמב"ם והרא"ש מי ישלם לכתחילה (לרמב"ם אחר התקנה האישה משלמת, והרא"ש הבעל ישלם).

מבאר תורת גיטין המחלוקת: כשמגרשה בעל כורכה - הבעל ישלם ואין לאישה לשלם, שהתקנה לטובתה ויכולה לומר לא נוח לי בתקנה זו. כששניהם מסכימים - ישלמו לפי מה שהסכימו.

והמחלוקת כשאמר הבעל לסופר כתוב גט ותן לאשתי והלך למדינת הים - להרא"ש - עיקר תשלומים חל על הבעל. לרמב"ם - עיקר תשלומים חל על האישה, ואם רוצה שלא תתעגן תשלם היא. ודווקא האשה בעצמה יכולה ליתן שכר הסופר, אבל אם אחר נתפטר עם הסופר (כגון אבי הבעל או אבי האשה) אז צריך להקנות המעות דמי שכר הסופר לבעל או לאישה. ואפילו בדיעבד אם פרעו הם שכר הסופר בלא הקנאה אינה מגורשת.

"שהאישה תתן"

פת"ש (ד) בשם ישועות יעקב: אם הסופר הקנה הקלף והדיו לבעל, ואח"כ אין האישה רוצה לשלם, האם יכול הסופר לחזור בו מהקניין או דילמא כיון שהקנה סתם אין יכול לחזור בו?

נראה שיכול לחזור בו, והראיה (ב"ב קמו:): שמע שבנו מת ונתן נכסיו במתנה, אחר כך שמע שהוא חי יכול לחזור בו מהמתנה, שע"ד כן נתן שחשב שבנו מת, כן הדין בסופר.

ג. "והקנהו לבעל"

ח"מ (ג): כלומר חכמים הקנו שכר הסופר לבעל, ואין צריך שתקנה האישה בפירוש לבעל. אבל אם הקלף של האישה צריך להקנותו ממש לבעל.

וכ' פת"ש (ב) - דווקא האישה עצמה שמשלמת לסופר א"צ הקנאה בפירוש, אבל אם פרעו אחרים לסופר בשבילם צריך הקנאה ממש לבעל שישלם הוא לסופר, ואפילו בדיעבד אינה מגורשת (ולא תיקנו הקנאה אוטומטית רק כשהאישה משלמת לסופר).

סעיף ב: גזל נייר וכתב בו הגט, גזל גט

סעיף ב: א. גזל נייר וכתב בו גט ונתנו לה - כשר, אפילו קודם יאוש.

ב. הגה: אבל גזל גט, כגון שכתב לו הסופר גט וגזלו ממנו ולא פרע לו, וגירס בו, לא הוי מגורסת (דבעינן "ונתן" וליכא, שהרי אינו שלו ולא שייך בו נתינה), [ב"י].

❖ שורשי הלכה (המקורות) א. כ' בעה"ת: גזל נייר וכתב בו גט

מ"מ גט מקושר עצמו - חולק ע"ו, שהרי מוכר שדה מפני רעתה אף ב "עייל ונפיק אזוזי" קנה (שם י"א) וכ"ש כאן שהגט אינו שווה כלום לסופר ועיקרו בגלל שכר טרחו ואינו דומה לחפץ.

וכ' פת"ש (ה) בשם תורת גיטין: שינוי שאינו חוזר - ואף דהנייר חלק שבין שיטה לשיטה לא יהא נקרא נייר מחוק, מ"מ בטל הוא לגבי גוף הנייר והכל נקרא נייר מחוק. ולפ"ז נראה דאם נשאר חלק קלף בסוף הגט קלף גדול חלק שלא נכתב עליו הגט (שלא נשתנה) שלא נתבטל לגט, לא קנה הגזולן ופסול, ופוסל כל הגט למ"ד מחוסר קציצה אף בתלוש פסול. ה"ה אם גזל דבר שיכול להזדייף וכתב עליו הגט פסול, לפי שיכול למוחקו ויחזור לברייתו ולא הוא שינוי.

"גזל נייר... כשר"

ח"מ: דהוי שינוי השם ומעשה (הרמ"ה). פ"ח - וא"צ שניהם אלא מספיק או שינוי השם או שינוי מעשה.

"כשר אפילו קודם ייאוש"

ט"ז (ז): כשר - שהרי אינה חייבת להחזירו לבעלים ויש כאן יאוש ושינוי מעשה (טור).

כ' הפת"ש (ו) בשם תורת גיטין: אף כשלקח הקלף בהקפה רק שקבע לו זמן פרעון, לא תינשא עד שיעבור הזמן, שמא לא יפרע ויהיה מוכר "עייל ונפיק אזוזי" ויתבטל המקח למפרע (כמ"ש בחו"מ קצ"ז) ויהיו הבנים ממזרים. ואף אם תרצה האישה לתת מעות הקלף בעצמה לא מהני, דבכה"ג לא הקנו לו הקלף שיוכל לגרש בו. כ"כ גט מקושר בשם ס' ב"מ.

ונתנו לה - כשר אפילו קודם ייאוש. טור - לפי שיש כאן שינוי השם (קודם נייר ועכשיו גט) ושינוי מעשה בגוף הנייר שאינו חייב להחזיר הנייר לגזולן (אלא חייב בדמים).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"גזל נייר"

ח"מ (ד): ול"ד לגזל נסכא ועשה מטבע דהוי שינוי החוזר לברייתו (חו"מ ס"ה), שכאן אף אם ימחק הגט לא נקרא שמו הראשון אלא נייר מחוק.

ב"ש (ג): כשר - משום דהוי שינוי דאינו חוזר, וכן הדין אם גזל הדיו.

אבל גזל הגט דליכא שינוי אינה מגורשת, לכן אם נתן לו לסופר הגט ולא פרע לו השכר הוי גזל. אבל אם נותן לו בהקפה ועדיין לא פרע לו לא הוי גזל. כ"כ ח"מ.

באה"ט (ג) - ה"מ כשהיה בדעתו של בעל לשלם לו, אבל אם כשהסופר נתן לו הגט מיד היה דעתו של בעל שלא לפרוע, נמצא דבאיסורא מטא לידיה וה"ל גזל בידו ואינה מגורשת, ואף דבתר הכי הדר ביה ופרע (פ"ח).

פת"ש (ו): כ' תורת גיטין - אף כשלקח הקלף בהקפה רק שקבע לו זמן פרעון, לא תינשא עד שיעבור הזמן, שמא לא יפרע ויהיה מוכר "עייל ונפיק אזוזי" ויתבטל המקח למפרע (כמ"ש בחו"מ קצ"ז) ויהיו הבנים ממזרים. ואף אם תרצה האישה לתת מעות הקלף בעצמה לא מהני, דבכה"ג לא הקנו לו הקלף שיוכל לגרש בו. כ"כ גט מקושר בשם ס' ב"מ.

ספק אם נתקדשה לו לחומרה וצריכה ממנו גט.

"ונירשה בו"

פת"ש (ז) בשם גט פשוט: ואם נתן הבעל הקלף והדיו לסופר שיכתוב לו, ולבסוף לקח ממנו הגט בכוח ולא רצה לפרוע שכר הכתיבה, צ"ע לדינא.

למ"ד אומן קונה בשבח כלי, הרי הגט של הסופר ולא קנה הבעל. ולמ"ד אין אומן קונה בשבח כלי - קנה הבעל.

ולהלכה: הוי ספקא דדינא, ודינה כספק מגורשת.

אבל שכר עדים שיחתמו לו ולבסוף חטף הגט ולא רצה לשלם לעדים, אף למ"ד אומן קונה בשבח כלי - קנה הבעל, ששכר העדים הוי שכר בטלה ולא שכר בעד החתימה גופה (שהרי אסור ליטול שכר להעיד). אמנם ספר תורת גיטין - חולק בתרתי (והאישה מגורשת):

א. אף למ"ד אומן קונה בשבח כלי, כאן דמי לנותן צמר וסממנים לצבע לצבוע לו, שהצבע נוטל רק שכר צביעתו ולא שבח כלי, שהרי הסממנים עשו השבח (ול"ד לנותן לאומן עצים לעשות לו תיבה, שאומנתו של האומן השביח התיבה ולכן יש לו שבח בכלי).

ולכן גם כאן בגט כיון שהאומן צריך לדיו של הבעל אמרינן שהדיו עשה השבח והסופר נוטל שכר הטרחה, ולכן קנה הבעל.

ב. בעניין העדים: י"ל שהאיסור לקבל שכר הוא דווקא להעיד בע"פ, אבל לחתום שיעמוד שנים רבות דומה לכתבת הגט

דבכה"ג לא הקנו לו הקלף שיוכל לגרש בו. כ"כ גט מקושר בשם ב"מ.

מ"מ גט מקושר עצמו - חולק ע"ז, שהרי מוכר שדה מפני רעתה אף ב"ע"ייל ונפיק אזווי" קנה (שם י"א) וכ"ש כאן שהגט אינו שווה כלום לסופר ועיקרו בגלל שכר טרחו ואינו דומה לחפץ.

"גזל גט"

ח"מ (ה): ולכן אם נתן לו הסופר גט ע"מ שישלם לו מיד ולא פרע לו שכר טרחו הוי גזל, אבל נתן לו בהקפה ועדיין לא פרע לא הוי גזל (דמשעה שמשך הגט בתורת מקח הוי שלו ודמים בעלמא חייב לו - גט פשוט). כ"פ הב"ש.

פר"ח (ח) - אף בהקפה, אם דעת הבעל היתה מתחילה שלא לפרוע נמצא שבאיסור בא לידו הגט ואינה מגורשת אף שאח"כ חזר ופרע.

"ולא פרע"

פת"ש (ז) בשם ב"מ: ולא פרע - ל"ד, אלא אף שפרע כל שגזלו שלא מרצונו הוי גזל ולא קנה (ואינה מגורשת).

"ולא פרעו... לא מגורשת"

הט"ז (ח): טעמו לפי הב"י דלא הוי שינוי השם ולא שינו מעשה.

ולא נ"ל - כאן ששכר הסופר לכתוב לו, הוי שכר הפעולה אצל בעל כחוב שצריך לשלם לסופר, שהרי אף אם יחזיר הבעל הגט לסופר עדיין חייב לשלם לו שכרו, ולכן קנה הבעל ואשתו מגורשת.

ואף שאיני ראוי לחלוק על גדולים מ"מ הוי ספקא, שאם הלכה ונתקדשה לאחר יש

ע"י הסופר שרשאי ליטול שכר, וא"כ הוי שבה כלי, מ"מ כבר כתבו דלא שייך כאן

סעיף ג: כותבים גט לאיש בלי האישה, צריך להכיר האיש והאישה

סעיף ג: א. כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו, והוא שיהיו העדים שחתמו בו מכירים ויודעים שזה פלוני ואשתו פלונית. (ויש אומרים לגם הסופר צריך להכיר) [טור וכן ג"ל].

ב. והכרה זו אפילו על פי עד אחד (הטעם דהוה מילתא דעבידא לגלויי - ט"ז), ואפילו על פי אישה וקרוב (וה"ה השליח ג"כ נאמן - ב"ש).

ג. הגה: וצריך להכיר גם האיך והאשה ושם אציהם. וכל שהחזק פלגים יום צעיר, אין חוששין להם יותר. ושם אציו, נהגו לכתוב על פי עלמו (אעפ"י שלא החזק ל' יום - ב"ש). [ב"י ממשעות ל' הרמב"ם].

ד. אם היו באותו מקום שנים ששמותיהם שווים ושמות נשותיהן שוין, אין מגרש אחד מהם אלא במעמד חבריו, שמא יכתוב גט ויוליכנו לאשת חבריו ויגרשנה עליו.

ה. ובשעת הסכנה, כותבין ונותנין אף על פי שאין מכירים.

שמותם ויכתוב גט לאשת חברו. מ"מ אם שאלנו אחרים בשמותם אפשר לסמוך.

שיהא מכירן

• רשב"ם - הסופר והעדים.
כ"כ ד"מ בדעת רמב"ם - שגם הסופר צריך להכירן, ול"ד לממונות שבגט הכתיבה עיקר. וכדעת רשב"ם.

• **והב"י** בדעת הרמב"ם - רק העדים שחותמים צריכים להכיר, כמו בממונות, ולא הסופר, אלא אם כן גם הוא חותם כעד.

ב"ב (קס"ז): אותו שובר שחתם עליו רבי ירמיה בר אבא (שהאישה קבלה כתובתה)

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"ב (קס"ז): משנה - כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו, ושובר לאישה אע"פ שאין בעלה עמה, ובלבד שיהא מכירן.

גמ' (קס"ז): שיהא מכירן - פירוש שיכירו שם האישה ושם האיש בגט.

פרש"י: שיהא מכירן - הסופר והעדים צריך שיכירו שמה ושמו.

וכ' נמ"י: ולא מספיק שיכירם בהכרת פנים (ויסמוך שזה שמם, משום שזה דבר העשוי להתגלות) אלא צריך שיכיר גם בשמותם.

ב"י - פירוש אם אינו מכיר שמותם אף שמכירם לא יכתוב דחיישינן שמא החליפו

ג"פ.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"ורמז ואמר"

ב"ש (יא): פירוש שאמרו לו נכתוב גט לאשתך? והרכין ראשו (כ"כ התוס').

"כותבין ונותנין כל עוד שנשמתו בו"

גט פשוט (לד): אף שבוודאי ימות מהמכה, כיון שיש בו עדיין דעת צלולה אלא שכחש כחו מלהוציא דבר בפיו יכול לגרש.

ב.

"לכריך צדיקה ג"פ"

ב"ש (יא): אם לא בדקו -

התוס' ס"ל - שא"צ בדיקה כלל. כ"מ מהרמב"ם והטור. ובדיעבד אף שלא בדקו כותבים ונותנים הגט (אף לר"ן).

כ"פ פר"ח - לכתחילה לחוש לסברת הר"ן להצריך בדיקה ג"פ, ובדיעבד שלא בדקו כשר.

וכ' הב"ח: כל דבר שצריך בדיקה אין אנו בקיאים לבדוק. וח"מ (יא) כ' - ולא משמע כן מהרמ"א. ע"כ צריך להתיישב בדבר. סיים הב"ש - מיהו נראה חולה המדבר מודה ב"ח שהוא א"צ בדיקה ממש, וכן בנשחט דהא לרוב הפוסקים א"צ בדיקה כלל.

אה"ע קכ"ב: אמר לכתוב הגט וטעה או נאבד, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: כתבו הגט ונמצא פסול או נאבד, לתת שני גיטים..... 75

סעיף א: ציווה הבעל לכתוב ולחתום גט מאחד עד מאה..... 78

סעיף ב: אמר כתבו ותנו לשליה ויוליך לה ונמצא פסול..... 80

סעיף א: כתבו הגט ונמצא פסול או נאבד, לתת שני גיטים

סעיף א חלק 1: א"א. אמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום וליתן גט לאשתו, וכתבו וחתמו ונתנו לה, ונמצא פסול (אפי' מדרבנן - ב"י) או שכתבוהו ונאבד, יכולים לכתוב גט אחר (שהרי עדיין לא גמרו שליחותם).

ב. ואם לא נאבד, והם מסופקים אם הוא כשר מכמה חומרות שנהגו להחמיר, הרי עשו

שליחותם וצריך לחזור הבעל לומר להם לכתוב ולחתום.

ג. הגה: ואם העדים רואים לכתוב אחר וליתן לה שניהם, הרקות בידם ואין כריכים לשאול לזעל [תשובת הרשב"א הובאה בב"י]...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (סג:): ההוא דקרו ליה נפאתא וכתבו העדים השם תפאתה: א"ר יצחק בר שמואל – עשו העדים שליחותם (ושוב לא יכולים לכתוב גט חדש בלא רשות הבעל). מתקיף ליה רבה – וכי אמר להם כתבו חרס ותנו לה? אלא ודאי לא עשו שליחותם (ויכולים לכתוב גט חדש), אבל כתבו גט כשר ונאבד עשו שליחותם.

מתקיף ליה ר"נ – מי קאמר להו כתבו והניחו בכיסיכו? אלא כותבים ונותנים לה אפילו מאה פעמים.

משמע: אפילו נמצא פסול מדרבנן כיון שדינו כחספא חוזרים וכותבים לא אחר. כ"כ הרמב"ם – בין פסול דאורייתא או דרבנן כותבים גט אחר. כ"מ מהרא"ש.

ב. כ' הרא"ש: מיהו אם לא נאבד אלא מסופקים בו אם כשר מחומרות שנהגו להחמיר ואין להם שורש מהתורה – הרי עשו שליחותם ואין יכולים לכתוב גט אחר בלא צווי הבעל. כ"כ התוס' בשם הר"י, הר"ן.

ג. כ' הרשב"א: גט ארוסה שכתבו בו "שהיית אשתי" (והיא רק ארוסתו), הגט כשר, מ"מ אם רוצים העדים לכתוב גט אחר מספק יכולים, וא"צ ליטול רשות

מהבעל.

וצריך לתת לה שני הגיטין ותתגרש ממ"נ (האם הראשון כשר השני אינו כלום. ואם הראשון פסול הרי לא עשו שליחותם ויכלו לכתוב גט שני). אבל לא יתנו רק גט שני שמא הראשון היה כשר וכבר עשו שליחותם וגט שני אינו בציווי הבעל, אלא יתנו שניהם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לכתוב ולחתום ולתת"

פת"ש (א) בשם תורת גיטין: דווקא כה"ג שעשה אותם שלוחים על הכתיבה והחתימה והנתינה, אז אם נאבד לפני נתינה עדיין לא גמרו שליחותם וכותבים מחדש. אבל אם מינה סופר לכתוב ועדים לחתום ומינה אחר לתת, ברגע שכתב הסופר גמר שליחותו ואף אם נאבד אח"כ שוב אינו חוזר וכותב, וכן בעדים. כ"כ גט פשוט. וכ' גט פשוט – אם נודע שהבעל שינה שמו, הרי ניכר שלא עשאו שלוחים לתת גט כשר, ואין להם לכתוב גט אחר.

"ונמצא פסול"

ב"ש (א): היינו אפילו פסול מדרבנן כי פסולי דרבנן תורה היא, ושאני חומרא שנהגו להחמיר כמ"ש הב"י. ופר"ח (א) כ' – שאף שאינו פסול לגמרי

שליחותם ויכולים לכתוב גט אחר. כ"כ ריא"ז כסברתי – שאף שבגט כשר כל שלא נתנו לה יכולים לכתוב אחר. אלא אם כן היו שלוחים רק לכתובה וחתימה (ולא לנתינה) שאז כשכתבו וחתמו מיד גמרו שליחותם ושוב אין יכולים לכתוב גט אחר בלא רשות הבעל. כ"כ גט פשוט ותורת גיטין.

ב. "מסופקים אם כשר"

פת"ש (ד): כ' בס' תורת גיטין – לכאורה תמוה, דיקרעו אותו הגט דאז הוי כנאבד שיכולין לכתוב גט אחר. וכן הקשה בגט פשוט?

לכן נראה דהם בעצמם אין יכולין לקרוע הגט דהוי כמבטלין שליחותן, ודווקא כשנאבד מעצמו או אם קרע אחר שלא מדעתן יכולין לכתוב אחר.

"מכמה חומרות"

פת"ש (ה) בשם תורת גיטין: בספק דאורייתא –

הש"ך – פסק (בחומ"מ סי' מ"ט סק"ו) ה"ה אם אינו ספק מכוח חומרא רק מחמת ספק דאורייתא, כיון שאינו ודאי פסול אמרינן שעשו שליחותם.

וקצות החושן – השיג על הש"ך, ודאי ספק דאורייתא חמור מפסול דרבנן (ולא הוי גמר שליחות).

ונ"ל לישב דעת הש"ך – יש לחלק: אם הספק הוא שפיקוחו בש"ס, שאז הוא ספק לכל הדורות – גרע מפסול דרבנן (והשליחות לא בטלה).

אבל אם הספק לחכם שבעיר – הוי ספק

אלא שהדין שלא יתן לה, חרס בעלמא הוא לפי שאין ראוי לגרש בו לכתחילה. ואני מוסיף שאף שלא נמצא בו פיסול גמור אלא שלא נותנים לכתחילה, חספא בעלמא מקרי כיון שאין ראוי לגרש בו לכתחילה.

"ונמצא פסול"

פת"ש (ב): ונחלקו הפוסקים –

גט פשוט כ' – אף שנמצא הגט פסול מדרבנן הגט בטל מהתורה, שהרי לא עשו שליחותם (לפי ששינו ממה שאמר הבעל לתת גט כשר), וכאילו לא נכתב בשליחות הבעל, שבטל מהתורה.

ותורת גיטין – חולק, תימה שלפ"ז אם אמרו לפי הנוסח המקובל "עד שיהיה כשר בלי שום פקפוק" אם היה איזה פקפוק בטל מהתורה? ואי אפשר לומר כן – שלא היתה כוונת הבעל שלא לעשותם שלוחים בגט פסול, אלא כוונתו שתמיד יהיו שלוחיו כמוהו לתת גט נוסף עד שיגיע גט כשר לידה. ונמצא שלעולם הם עומדים במקום הבעל אף שכתבו גט פסול.

ולכן כמו בבעל שהגט פסול מדרבנן אף שמגורשת מהתורה, ה"ה בשליח (ולכן גט שפסול רק מחומרות ונתנו השליח לאישה מגורשת אבל השליחות עדיין לא בטלה, ויכולים לתת גט נוסף).

"או שכתבו ונאבד"

פת"ש (ג) בשם תורת גיטין: ואם נמצא הגט הראשון אף שיכולים לגרשה באיזה שירצו, עדיף לגרש בראשון.

פר"ח (ב): נאבד – ונ"ל שאף אם איבדוהו בידיים, או אפילו לא נאבד ונמצא אצלם, כיון שעדיין לא נתנו מיקרי לא גמרו

ב"ש (ב): מיהו לקמן (קכ"ט) כתבתי שאין לתת שני גיטין אלא מדוחק (ד"כתב", ספר אחד ולא שנים). ושמא דעתו על הגט הלא כשר ועוד שמא אין ברירה. ולכן כתבו הפוסקים שטוב שיאמר הבעל לסופר דיכתוב מאחד עד מאה שיצא לכו"ע. ופת"ש (ו) בשם גט פשוט כ' – שמעיקר הדין אין לחוש לתת שני גיטין, והרוצה לצאת לכל הדעות יעשה כמו אביו של הרש"ל שתחילה יתן שניהם בב"א, ואח"כ חוזר ולוקח ונותן בזה אחר זה. ובספר ב"מ – עדיף לעשות כמו השו"ע (קכ"ט) לתת בזה אחר זה.

חסרון ידיעה שמא לחכם גדול ממנו אינו ספק (בזה אמרינן עשו שליחותם).

ג. **"וליתן להם שניהם"**

פת"ש (ו): שניהם – מכח מה נפשך: אם הראשון כשר הרי מגורשת בו ובשני לא היו שלוחים. ואם הראשון פסול הרי הם עדיין שלוחים בשני (ותתגרש בשני).

ובמקום שצריכה ב' גיטין מדינא, כגון בספק שמות: גרשום, גרשון, צריך הבעל לומר שיהיו שלוחים על שני גיטין ואין לסמוך על ה"ממה נפשך" (תורת גיטין).

"הרשות בידם"

סעיף א²: ציווה הבעל לכתוב ולחתום גט מאחד עד מאה

סעיף א חלק 2: ^א לכן אם הבעל הולך מהעיר, יאמר שהוא נותן להם רשות לכתוב ולחתום גט מאחד עד מאה עד שיהא א' כשר בין בכתיבה בין בחתימה לדעת הרב שבעיר בלי שום פקפוק. ^ב ההגה: ולכל מי שמראה אותו [סדר גיטין].

ג. אצל אם הבעל בעיר, אין לסמוך על זה ויש לבעל לחזור וללוות כל פעם לעדים ולסופר [ב"י בשם ר"ח]. וכן נוהגין שחוזר ומלווה כמו בראשונה, גם מקנה להם הקלף והדיו אם לא נשאר לסופר ממה שהקנה לו בראשונה (ט"ס היא וצ"ל גם מקנה לו. שסופר יקנה לבעל הקלף והדיו – באר היטב). [כן נמצא בסדר גיטין].

ד. י"א הא לאמרינן עשו עדים וסופר שליחותן כריך לחזור וללוות, היינו דווקא אם כבר נחתם, ונפסל, אצל אם עדיין לא נחתם, יכולין לכתוב אחר ואין הבעל כריך ללוות [ב"י בשם הרשב"ץ], אצל נהגו להחמיר בכל ענין.

הגט כשר לפי דעתם בלא שום פקפוק. כ"כ התוס' בשם ר"י. וכ' הגמ"י בשם סה"ת וסמ"ג: יאמר אני נותן לך רשות לכתוב הרבה גיטין עד

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

^א כ' הרא"ש: לפיכך טוב להנהיג שיאמר הבעל לעדים ולסופר לכתוב ולחתום שיהא

שיהיה לדעתך או לדעת הרב שבעיר, וכן יאמר לעדים.

והוסיף מהרא"י - ויאמר שיהיה כשר... בין בכתובה בין בחתימה.

ב. כ' בד"מ: סדר גיטין - "או לדעת הרב",

אם ראה הסופר שחיסר בגט, כגון שצריך למשוך אות, או אותיות שניטשטשו - לא יתקן בלא רשות הרב, שמא הוא כשר וכבר עשה הסופר שליחותו.

וכן יש בקצת טופסי גיטין שיאמר תחילה לסופר שיהא כשר בעיני הרב ולמי שמראה אותו או לך. כ"פ הרמ"א.

ג. קונטרסים: נמצא כתוב בשם רבי

יחיאל ור"י קלצון - שאין לעשות כן שיש מחלוקת אם יש ברירה:

ש"ר"י - יש ברירה ולכן יכול לכתוב כמה גיטין ויתברר למפרע שהבעל התכוון לכשר.

אבל לר"ת - אין הלכה כראב"י, ולכן יש לחוש שיחזור הבעל לצוות הסופר והעדים בכל פעם.

ב"י: אף שהפוסקים פסקו כר"י, מ"מ אם הבעל בעיר יש להחמיר שיצווה שנית כשאפשר לחוש לר"ת.

כ' הרשב"א: אם כתבו בגט ארוסה "שהיתה לי לאישה" (שאינו נכון שהיא רק ארוסה) אם ירצו העדים לכתוב גט אחר ללא ציווי הבעל - יכולים, מיהו צריך לתת לה שני הגיטין, שאם יתנו רק השני יתכן שהראשון כשר נמצא שסיימו שליחותם וגט שני אינו בציווי הבעל והוא בטל.

ד. כ' הרשב"ץ: ודווקא שנכתב ונחתם אמרינן עשו שליחותם, אבל כ"ז שלא נחתם יכולים לכתוב גט אחר, שהרי לא סיימו שליחותם, ואפילו חתם רק עד אחד עדיין לא סיימו שליחותם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "ולכל מי שמראה אותו"

ב"ש (ג): ובד"מ הוסיף "לכל מי שמראה אותו ולך", ואז יוכל למשוך האותיות בלי רשות הרב.

כ"כ ח"מ - שלא יתקן האותיות (כשלא כתב 'ולך') בלי רשות הרב.

ופת"ש (ח) בשם ס' תורת גיטין - תימה, כיון שהוא כשר מה מזיק שתיקן הסופר ומשך האותיות בחינם?

וי"ל שוודאי אם הגט כשר יכול הסופר למשוך האותיות ולייפותן, רק דחיישינן שהוא פסול בלא תיקון, רק שהרב טעה ופסק שהוא כשר, ואם הסופר יתקן בעצמו נמצא שתיקן בלא רשות הבעל.

משמע מדבריו - שכל שהגט כשר יכול אף אדם אחר לייפות האותיות.

ג. "אין לסמוך ע"ז"

ח"מ (א): טעמו - למ"ד אין אומרים הוברר הדבר למפרע שעל זה הגט שמכשיר הרב עתה ציווה הבעל.

ב"ש (ד) - ולכן גם אם הבעל בעיר אין תקנה לכתוב גט אחר ולתת להם שניהם, אלא אם כן הראשון נפסל מדינא. אבל המנהג הוא שהבעל חוזר ומצווה.

אבל ס' ב"מ - אפילו למ"ד עדי מסירה כרתי, כיון שאי אפשר לתת הגט ללא עדי חתימה מכח התקנה הוי כעדי חתימה כרתי ועדיין לא גמרו שליחותם.

"להחמיר בכל עניין"

ח"מ (ג): משמע אפילו שכתב רק מקצת הגט ואירע פסול צריך הבעל לחזור ולצוות, כיון שעשה מקצת השליחות. ופר"ח (ח) - וכל זה חומרא בעלמא אבל מעיקר הדין אינו כן.

כ"פ פר"ח - אנן קי"ל שאין ברירה בדאורייתא ל"א הוברר הדבר למפרע שעל זה הגט שמכשיר הרב ציווה הבעל.

"עדיין לא נחתם"

ח"מ (ב): דעדיין לא נגמר שליחותן. ואפי' חתם בו ע"א כיון שלא חתם השני לא גמר העניין.

ב"ש (ו): מת' הרשב"ץ משמע ה"ד למ"ד עדי חתימה כרתי, אבל למ"ד עדי מסירה כרתי כבר עשה הסופר שליחותו. כ"כ הט"ז.

סעיף ב: אמר כתבו ותנו לשליח ויוליך לה ונמצא פסול

סעיף ב: * אמר להם (הבעל): כתבו וחתמו ותנו לשליח ויוליך לה, וכתבו ותנו לשליח ונמצא הגט פסול או בטל - אין כותבין גט אחר עד שימלכו בבעל. ואם לא נמלכו בו וכתבו גט אחר כשר ונתנוהו לשליח ונתנו לה - הרי זו ספק מגורשת (כיון דעלתה בתיקו).

ב. הגה: וי"א דכל שנמלא הגט בטל או פסול כותבין גט אחר, אלא שאם נאצד מיד השליח דינו כמו שנתבאר [שור].

ג. וכל זה שאמר להם לכתוב וליתן, אבל נתן לשליח גט להוליכו ונמלא פסול, פשיטא שאינן יכולין לכתוב אחר בלא רשות שלו [נמ"י בשם תשובת הרשב"א, וכן משמע מתשובת הרמב"ן].

עשאו שליח עד שיבוא הגט לידה, אלא שלא רצה להטריחם בהולכה)?

אמר ליה רבינא - "ויוליך לה" מהו (האם ממה שהוסיף "ויוליך לה" מוכח שנתכוון לומר שעדים אלה צריכים לדאוג שאכן יוליך לה השליח ויגיע לידה, ולפיכך קיימת שליחותם עד שיגיע הגט בפועל לידה, או שמא ואף

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (ג:): בעי רבא מר"נ - כתבו ותנו לשליח ולא אמר ויוליך לה, מהו? סלוקי סליק להו (ועשו שליחתם אחר שכתבו, ואם אבד הגט לשליח שוב אין יכולים לכתוב גם אחר), א"ד לטירחא דידהו חייש (באמת

מיד שליח, אבל אם נמצא הגט בטל פשוט שיכולים לחזור ולכתוב גט אחר, שהרי לא ציווה שיכתבו חספא ויתנו לה (אלא התכוון לגט כשר, וזה עדיין לא עשו). כ"פ הרמ"א.

א. אבל לפי הרמב"ם - ס"ל דל"א "אטו מי אמר להו כתובו חספא והבו לה" אלא כשנותן לה להתגרש בו, כגון כשאמר ותנו לה, שדעתו שתתגרש בה. אבל כשציווה ליתן ביד השליח שעדיין לא מתגרשת אף שהיה הגט כשר, לכן כיון שנתנו גט לידו אפילו יהיה בטל עשו שליחותן (כתיבת הגט וחתמתו, ולא שתתגרש בו),

אבל רי"ו: מבין שאין מחלוקת רש"י והרמב"ם, אלא בין נאבד או נמצא פסול הוא ספקא.

כ. הטור: אבל אם כתבו גט פסול ונתנו לשליח (שתתגרש בו) ודאי יכולים לכתוב אחר.

כ. הבי"ש בשם הרשב"א: לקח הבעל גט מהסופר ונתן לשליח וא"ל הילך גט זה לאשתי, ונמצא פסול - בוודאי שאין יכול הסופר לכתוב גט חדש ולתת לשליח, שהרי השליח נעשה שליח רק לגט זה ולא לאחר. ח"מ - מ"מ אם אמר הבעל לשליח: "הילך כך וכך גיטין עד שיהא אחד מהם כשר", לכו"ע מהני וכמו בסופר. כ"כ הבי"ש בשם ד"מ.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ותנו לשליח"

אמר הבעל לסופר ולעדים: "כתבו גט וחתמו ושילחו לה הגט". ואבד הגט ביד שליח. האם

באופן זה כוונתו לעשותם שלוחים רק על הכתיבה ובטלה שליחותם עם הכתיבה? - תיקו.

על מה השאלות

הרי"ף - לעניין אם יכולים העדים להיות שליח הולכה.

✓ אבל רש"י - לעניין אם נאבד הגט ביד שליח, האם אמרינן שמינה אותם שלוחים עד שיבוא הגט לידה ויכולים לכתוב הגט אחר או לא? כ"ד העיטור שכ"כ הרי"ף, הר"ח, כ"כ רמב"ם.

להלכה

רש"י: שאלה שנייה על רבינא היא באת"ל. שאת"ל כשאמר "כתבו ותנו לשליח" ונתנו לשליח ואבד ממנו שעשו שליחותם, שהרי נתנו לשליח לפי ציוויו, אבל כשאמר להם "כתבו ותנו לשליח ויוליך", האם עשאו שליחו עד שיגיע לידה או לא?

✓ בי"ו: ואף שרש"י מפרש השאלות באת"ל (וא"כ שאלה ראשונה נפשטה שעשו שליחותם) כאן כיון שהאת"ל לא מפורש, לא פוסקים באת"ל ולכן שני שאלות נשאר בספק. ולכן אם כתבו לה גט אחר ונתנו לה - ה"ז ספק מגורשת.

אבל ח"מ והט"ז - חולקים על הבנת הבי"ו בדעת הטור. שאלה ראשונה של הגמ' (כתבו גט ותנו לשליח) נפטרה, וכמ"ש רש"י, ולכן אם אבד מיד שליח אינם יכולים לכתוב גט אחר ורק כשאמר "ויוליך לה" הוא ספק.

מה הדין כשנמצא גט פסול

ב. מרש"י משמע - שהשאלה דווקא כשנאבד

יכולים לכתוב אחר?

רדב"ז – אפשר. שמרש"י משמע שהספק של הגמרא דווקא כשמינה הבעל שליח מסוים ואמר לסופר שיתן הגט לשליח, שיש להסתפק אולי סילק הבעל הסופר והעדים מהשליחות.

אבל כשא"ל: "ושילחו הגט לאשתי" ודאי לא הסתלקו הסופר והעדים ומותר להם לכתוב גט אחר, שהרי לא עשו שליחותם עד שיגיע הגט לידה.

אבל ספר ב"מ – מהרמב"ם והטור שלא פירשו כן, משמע שחולקים על רש"י. מ"מ בשע"ה יש לסמוך על הרדב"ז.

פת"ש (יא) בשם הרדב"ז: העדים והסופר שכתבו הגט ונתנו לאישה ונתגרשה, ואבד

הגט ורוצה שיכתבו לה גט אחר לראיה – אסור להם לכתוב גט אחר, דהוי עדות שקר.

מ"מ יכולים עדי המסירה להעיד בב"ד שנתגרשה, וב"ד יכתבו לה שטר שנתגרשה.

"אבל נתן לשליח"

ח"מ (ח): אז לא נעשה שליח אלא על גט זה לכן אפילו אם היה הגט בטל אין יכול לכתוב גט אחר וליתן ליד שליח זה, ומשמע אפילו לא עשאו שליח בפ' על גט זה אלא עשאו סתם ומסר לידו, אין יכול לכתוב גט אחר וליתן לידו. וכ"מ מת' הרשב"א (ולא כמשמעות תשובת הרמב"ן).

אה"ע קכ"ג: מי ראוי לכתוב הגט, ונכתב וניתן בשבת, ובו ה' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- 82..... סעיף א: מי כשר לכתוב גט
- 85..... סעיף ב: ישראל מומר או מחלל שבת
- 85..... סעיף ג: כתבו הפסולים רק הטופס
- 88..... סעיף ד: כתיבת הטפס ע"י חש"ו או גוי ועבד
- 88..... סעיף ה: הכותב גט בשבת ויוה"כ, לגרש בלילה

סעיף א: מי כשר לכתוב גט

סעיף א: הכל כשרים לכתוב הגט, חוץ מחמשה: עובד כוכבים ועבד וחרש

ושוטה וקטן.^ב אפילו האישה בעצמה, אם אמר לה הבעל לכתבו, יכולה לכתבו ותקנה אותו לבעל וחוזר ונותנו לה.

ג. הגה: והבעל לכתחלה לא יכתוב הגט בעלמו, גם לא יכווה לסופר כיצד יכתוב, אלא אומר לו, סתם, לכתוב [מצא בקונטרסים].

ד. וי"א דיק להחמיר שגם קרוב לא יכתוב לכתחלה, היכא לאפשר באחר [מהרי"ק].

ה. ולכתחלה יכתוב הסופר זידו הימנית. ואם הוא אטר יד, יכתוב צמאלו [מ"כ בתקון ישן].

לגבי עבד

- רמב"ם: עבד פסול לכתובה כיון שאינו בתורת גיטין וקידושין ודינו כגוי. כן פסל הרא"ש - לפי ר"י דבעינן שליחות בכתבת הגט. כ"פ שו"ע.
- והר"ן בשם הרמב"ן - חולק על הרמב"ם, לא קפדינן בני כריתות בכתבת הגט, הילכך עבד כשר כישאל. כ"כ ה"ה בשם הרשב"א. כ"כ הרא"ה לפי רש"י - דלא בעינן בני כריתות אלא רק בעינן לשמה.

ב. דין האישה

גיטין (כב:): משנה - האישה כותבת את גיטה והבעל את שוברו, שאין קיום הגט אלא בחותמיו.

פרש"י: כותבת גיטה - וחזרת ומקנה לבעלה וחוזר הבעל ומוסר לאשתו לגירושין. כ"ד הר"ן ורי"ו.

וכ' הר"ן: אף שמחוסר הקנאה בין כתיבה לנתינה - לא הוי מחוסר מעשה כיון שאינו מעשה בגופו של גט כמו דקציצה.

כ' הרמ"ה: ודווקא שיאמר הבעל תחילה

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (כב:): משנה - הכל כשרים לכתוב את הגט, אפילו חשו"ו.

גמ': הכל כשרים אפי' חשו"ו - הרי אינם בני דעת?... ולכן פסק הרמב"ם - חשו"ו פסולים לכתוב גט. כ"פ הטור.

לגבי עכו"ם

(שם): פריך לר"ה (שמתיר בגדול עומד על גביו). והתניא - נוכרי פסול. משמע אפילו גדול עומד על גביו? ומשאני - נוכרי ע"ד עצמו עושה (ולא מהני גדול עומד ע"ג).

ואם כתב הנוכרי הטופס (ולא הטורף):

- כתב הרמב"ם - כשר בדיעבד (אפילו אין אין גדול עומד ע"ג).

- והר"ן כתב בדעת הרי"ף ורמב"ם - לא מהני מידי.

גמ': הכל כשרים אפי' חשו"ו - הרי אינם בני דעת?... ולכן פסק הרמב"ם - חשו"ו פסולים לכתוב גט. כ"פ הטור.

והר"ן כתב בדעת הרי"ף ורמב"ם - לא מהני מידי.

"וכתב" קאי על הבעל (שיכתוב הוא או ימנה שליח שיכתוב לו) והיא שיטת ר"א (גיטין ג:). וכ"פ ח"מ.

אבל לשיטת ר"מ – "וכתב" קאי על החתימות, ולכן אפילו מצא גט באשפה כשר (ולאחר שיחתמנו). כ"ד התוס' – שא"צ שליחות בכתבת הגט, רק שיהא לשמה. ביאר הט"ז (א) – הא דבעינן שיאמר לה בעלה, נראה הטעם דאם לא כן הוי סתמא שלא לשמו אף על גב דהוא לשמה.

"ותקנה אותו לבעל"

ח"מ (ב): כבר כתבתי לעיל סימן ק"כ סק"ה ג' דאם האשה נותנת משלה צריכה היא להקנות ממש לבעל דבשלה לא תקנו חכמים (וביאר הט"ז – אף דאמרינן בגט, פשוט דאקנויי אקני רבנן שחר סופר לבעל, מכל מקום כשהיא עצמה כותבת גיטה לא תקנו רבנן מידי), כ"כ הב"ש.

ג. "הבעל לא יכתוב הגט בעלמו"

ב"י: לפי שיש דקדוקים שפוסלים הגט, ודווקא כשהבעל עצמו כתב הגט או סופר שכתב מפי הבעל יכולים לפסול (כדלקמן קכו), אלא ימנה הסופר לכתוב סתם.

"גם לא ילווה לסופר כיכל יכתוב"

ט"ז (ג): נראה הטעם שמא ישנה קצת מה שלא יהיה נראה בעיניהם שינוי, ויפסול הגט.

"בידו הימנית"

ח"מ (ה): משמע שבדיעבד כשר כשכתב בשמאל אף שאינו שולט בשני ידיו. אף שלעניין שבת כתיבה בשמאל לא מקרי

לאישה לכותבו, שהרי הבעל צריך לכותבו או שליח שהוא מינה, שאם לא כן אפילו ריח הגט אין כאן.

ג. כתיבת הגט ע"י הבעל

ב"י: כתוב בקונדריסין דיש לדקדק מלשון הרשב"א בת' – שאין להניח לבעל לכתוב הגט, גם שלא יאמר הבעל לסופר שיכתוב כך או לא יכתוב, רק יאמר לו בסתם כתוב גט כשר. וטעמו כמ"ש בעל העיטור (בסוף סימן קכ"ו יז): דכל הנך דיקדוקים (שבסימן קכו) דווקא כשהבעל כתב הגט או שהסופר כותבו מפיו ובא הבעל ואמר כיוונתי לשנות לקלקלה, שיכול לפסול הגט.

ד. כ' המהרי"ק: כשיש סופר אחר רחוק, טוב יותר מקרוב שמא יחתמו כעדים. ולכן כשאי אפשר אין להקפיד. והב"י כ' – שאין מקום אפילו לחומרא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"חוי' מחמשה"

פת"ש (א): בס' גט מקושר מסתפק – אם אמר להנך חמשה לכתוב ואחר אמירתו נתגייר הכותי ונשתפה השוטה והגדיל הקטן, מי אמרינן דכיון דבשעת הכתיבה כשרים הם לא איכפת לן מה שבשעת צווי הבעל היו פסולים, או דילמא כיון דבשעת צווי היו פסולין אפי' שבשעת כתיבה ראויים לכתובה לא מהני?

ב. "אם א"ל הבעל לכותבו"

ב"ש (א): זוהי שיטת הרמ"ה דס"ל דבעינן שליחות בכתבת הגט, שמ"ש התורה

עייגון או בדיעבד שכבר ניתן, שהרי אף בכתיבת תפילין מכשירים רק בדיעבד (או"ח לב/ה).

כתיבה, שאני שבת דבעינן מלאכת מחשבת, אבל לעניין גט מקרי כתיבה. מ"מ ב"ש (ד) כתב - אין להקל אלא במקום

סעיף ב: ישראל מומר או מחלל שבת

סעיף ב: ישראל שהמיר, או שהוא מחלל שבתות בפרהסיא - הרי הוא ככותי לכל דבריו (ולא יכתוב הגט. ואף שהוא בן כריתות מ"מ כותב על דעת נפשו ולא לשמה). [רמב"ם].

והתוס' - כתבו דשליחו' ובני כריתות חד מלתא הוא, ואם א"צ שליחות אצ"ל בני כריתות.

לפ"ז אם כתב כותי הגט בטל בודאי אפי' אם ישראל עומד ע"ג דהא לאו בני כריתות הוא. ומומר דבני כריתות הוא אם כתב וישראל עומד ע"ג ספק הוא אינו כותב לשמה. ואפשר אפי' אין ישראל ע"ג איכא ספק שמא כותב לשמה, פר"ח (ה): משומד לע"ז או לחלל שבתות שדינו כגוי ה"ד אחר ב"פ, אבל פעם ראשונה (שחילל שבת) עדיין אינו גוי. ולכן אם כתב גט בשבת בפרהסיא פעם ראשונה הגט כשר. אף שאין נראה כן מהב"י.

"מחלל שבת"

באה"ט: אוכל נבלות להכעיס ומחלל שבת בצנעא, וטבח שיצא טריפה מתחת ידו כשרים לכתחילה לכתוב גט (רדב"ז).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ישראל שהמיר"

ב"ש (ה): כתב הרמב"ם חש"ו פסולים משום דהם לאו בני דעה גינהו, ונכרי פסול שכותב על דעת נפשיה, ועבד פסול דלאו בני כריתות. והא דלא כתב בנכרי נמי האי טעמא דלאו בני כריתות הוא, משום דכולל שם מומר בהדי נכרי דדינו כנכרי, ומומר בני כריתות הוא ואינו פסול אלא משום דכותב ע"ד נפשיה.

בני שליחות ובני כריתות

ב"ש (ה): ונראה דס"ל לרמב"ם שא"צ שליחות גבי גט, לכן לא כתב דחש"ו פסולים דלאו בני שליחו' הם. לפי זה מוכח דס"ל שליחות ובני כריתות שני דברים הם אף על גב דאין צריך שליחות מ"מ צריכים להיות בני כריתות לכן עבד פסול.

סעיף ג: כתבו הפסולים רק הטופס

סעיף ג: א. כתב הגט אחד מאלו החמשה - אינו גט אף על פי שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים.

ב. בד"א, כשכתב התורף, אבל אם לא כתב אלא הטופס, והניח מקום התורף שהוא מקום האיש והאשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם, וכתבו הפקה הגדול הישראלי לשמו - הרי זה גט כשר (בדיעבד, אבל לכתחילה צריך גדול עומד על גביו - ט"ז).

ג. (וי"א לאפילו זכי האוי גוונא (בטופס) פסול מלכזנן) [טור בשם ר"י].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הרמב"ם: כתב הגט אחד מאלו החמשה - אינו גט אע"פ שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים. כיון דבעינן כתיבה לשמה (שלא כר"מ): וחש"ו - לא בני דעה נינהו. גוי - כותב ע"ד עצמו, עבד - אינו בתורת גיטין וקידושין.

ב. גיטין (כג.): מתני' - הכל כשרין לכתוב את הגט, אפי' חרש, שוטה וקטן וכו'. גמ' - והרי אינם בני דעה? אר"ה - והוא שגדול עומד על גביו.

✓ א"ר יהודה אמר שמואל - והוא ששיר מקום התורף (פירוש כתבו רק טופס והתורף כתבו גדולים בני דעה).

להלכה: כתיבת הגט על ידי חש"ו

• ✓ הרמב"ם והרי"ף - חש"ו יכולים לכתוב לכתחילה רק את טופס גט, ובתנאי שגדול עומד על גביו. דס"ל: דצריך שניהם, שיר מקום התורף וגם גדול עע"ג, שר"ה ור"י לא חולקים. כ"כ ראש ור"י בדעת הרי"ף, והרמ"ה.

• העיטור - יכולים לכתחילה לכתוב אף את התורף אם גדול עומד על גביו. ואם אין גדול עומד על גביו כותבים רק את הטופס. דס"ל: דסגי בחד מנייהו או שייר

מקום התורף או גדול עע"ג, שר"ה ור"י לא חולקים לדינא, אלא כ"א אמר דבר אחר. כ"ד הר"ן, ואפשר שזוהי גם דעת הרי"ף.

• סמ"ג והתרומה - כשאין גדול עומד על גביו אין יכולים לכתוב כלל. ואם גדול עומד על גביו כותבים אף התורף. דס"ל: שהר"י ור"ה חולקים והלכה כר"ה המצריך גדול עומד על גביו.

• הר"י - כל הסוגיה היא אליבא דר"מ הסובר שא"צ כתיבה לשמה (שלא כהדעות לעי"ל), אבל לר"א דקי"ל כמותו בכל גוונא אין חש"ו כותבים הגט אף שגדול עומד על גביו.

ג. ולכן אם כתבו התורף - פסול מהתורה. ואם כתבו הטופס פסול מדרבנן, גזרה אטו תורף.

סיכום: כתיבת הגט ע"י חש"ו

• ✓ הרמב"ם והרי"ף - כשר כשגדול עומד על גביהם, ורק בטופס.

• העיטור - בחד מיינו סגי, או גדול עומד או בטופס.

• סמ"ג והתרומה - הלכה כר"ה דסגי רק בגדול עומד.

• ✓ ר"י - אין הלכה כהסוגיה, ובכל גוונא פסול, ובטופס פסול מדרבנן, ובתורף פסול

מהתורה.

בכלל התורף.

סיכום הדעות: כתיבת גט ע"י חש"ו

ג.

"וי"א... פסול מדרבנן"

ח"מ (ח): דגזרינן טופס אטו תורף, והתורף אפשר שבטל, דבעי שליחות וליכא. ואף שבפסול מחובר לא גזרינן טופס אטו תורף שאני מחובר לפי שאינו שכיח.

סיכום: כתיבת גט ע"י גוי, עבד ומומר.

הדרישות מכותב הגט -

(א). האם צריך הכותב להיות ראוי לשליחות?

(ב). האם צריך להיות בתורת גיטין וקידושין?

(ג). האם צריך כתיבה לשמה?

והרמב"ם: ס"ל שא"צ להיות ראוי לשליחות מ"מ צריך להיות בתורת גיטין וקידושין. ולכן: עבד וגוי פסולים. שאינם בתורת גיטין. גם מומר פסול לפי שאינו כותב לשמו. כ"פ המחבר (א,ג).

והתוס': ס"ל ששליחות ותורת גיטין הם עניין אחד, ולא בעינן ראוי לשליחות או תורת גיטין. ולכן: גוי - פסול מטעם שאינו לשמה (שכותב ע"ד עצמו). ועבד - כשר (דהוי לשמה), שלא אמרה הגמרא ע"ד עצמו כותב רק בגוי ולא בעבד.

ב"ש (ז): ויש אומרים - היינו שיטת ר"י דס"ל דצריך שליחות בגט לכן אם כתב חש"ו אפי' הטופס וגדול עומד ע"ג ס"ל דפסול, דגזרינן אטו התורף.

וקשה הא בסעיף זה לא איירי כשהגדול עומד ע"ג ויותר מסתבר דהג"ה זו שייך לסעיף אח"ז דשם איירי אם גדול ע"ג.

אין גדול ע"ג	גדול ע"ג		רמב"ם והמחבר העיטור
	תורף	טופס	
תורף	טופס	תורף	טופס
פסול	פסול	פסול	כשר לכתחילה
פסול	כשר	כשר	כשר
פסול	פסול	כשר	כשר
בטל	פסול	בטל	פסול

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מאלו המישה - אינו גט"

ח"מ (ו): כיון שאין זה מוסכם (שהגט בטל לגמרי) כמ"ש ה"ה, ע"כ למעשה מחמירים דהוי ספק מגורשת.

ובספר הגהות מעשה ניסים בשם תורת גיטין כ' - ה"מ חש"ו שגדול עומד על גביו הוי ספק מגורשת, אבל בלא גדול עומד על גביו בטל לגמרי לכו"ע.

ב. "כתב טופס... כשר"

ח"מ (ז): כ"ד הרמב"ם, וכמו בפסול מחובר (ס"ה) שכשר בטופס.

"והניח... והזמן"

ב"ש (ו): כ' הב"י: אף שהזמן בגט מדרבנן, מ"מ אלמוה כאילו היה ד"א.

הנוסח "הרי את מותרת" לא היה בטופסי גיטין ראשונים (ועיין בסימן קכ"ו מ"ש). וכ' הג' מעשה ניסים - וא"כ אפשר שאינו

סעיף ד: כתיבת הטופס ע"י חש"ו או גוי ועבד

סעיף ד: א. מותר להניח חרש שומט וקטן לכתוב טופס הנט לכתחילה, והוא שיהיה גדול הפקח עומד על גבן. **ב.** אבל העובד כוכבים והעבד אין כותבין טופס לכתחלה ואפילו ישראל עומד על גבן.

אין כותבים, עבד - אינו בתורת גיטין וקידושין.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מותר להניח חש"ו"

ח"מ (ט): ולדעת הי"א שכתב הרמ"א בסעיף ג', אפילו בדיעבד פסול מדרבנן ולא מהני גדול עומד ע"ג משום דבעינן שליחות לכתבת הגט והני לאו בני שליחות נינהו.

ב. "עכו"ם והעבד אין כותבין"

ח"מ (י): כבר נתבאר שדעת הרמב"ן והרשב"א להשוות עבד לישראל מעליא ולא פסול עבד אלא למאן דבעי שליחות בכתובה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. רמב"ם: כתב אחד מן החמשה טופס הגט והניח מקום התורף שהוא מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ומקום 'הרי את מותרת לכל אדם' (וכתבן הפקח הגדול הישראלי לשמו) הרי זה גט כשר, והוא שגדול עומד על גביו. **ב"י** - שהרמב"ם ס"ל דצריך שניהם, שיור מקום התורף וגם גדול ע"ג, שר"ה ור"י לא חולקים (כדלעיל ס"ג).

ב. גיטין (כב.): תניא - נוכרי פסול. משמע אפילו גדול עומד על גביו, ומשאני - נוכרי ע"ד עצמו עושה (ולא מהני גדול עומד ע"ג). **וכ' הרמב"ם:** גוי - כותב ע"ד עצמו לכן

סעיף ה: הכותב גט בשבת ויוה"כ. לגרש בלילה

סעיף ה: א. הכותב גט בשבת או ביום הכפורים, בשוגג, ונתנו לה - הרי זו מגורשת.

כתבו וחתמו בזדון בו ביום או ביום טוב, ונתנו לה - אינה מגורשת, שהרי העדים פסולים מן התורה. כתבו ביום טוב בזדון, ונמסר לה בפני עדים כשרים - הרי זה גט פסול [הכל מהרמב"ם].

ב. הגה: אבל כתבו בזדון ביום הכפורים וסבת, הרי זה בטל מדאורייתא (דהא מומר לחלל שבתות - ט"ז). [כן דקדק הב"י].

ג. ואין לגרש זלילה, ואם גרש זלילה י"א דהוי גט פסול [ר"י מינץ]. ולכן לאחרי שהתפללו הקהל ערבית אף על פי שעדיין היום גדול, אין לגרש [בתה"ד]. ועיין לקמן סוף סימן קנ"ד סעיף פ"ח ופ"ט.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ג. לכתוב גט בלילה

ד"מ: כ' המרדכי - מותר לגרש בלילה. אמנם תה"ד כ' - ראיתי א' מהגדולים שפסל גט שניתן לאחר שהתפללו הקהל ערבית אע"פ שעודנו יום. כ"ד האו"ז, ומהר"י מינץ. כ"כ מהרי"ל - כשהתפללו הקהל ערבית אף שהוא לא התפלל והיום גדול אין לתת גט. ב"י: שמעתי טעמו - דהוי כמו דין, ואין דנים בלילה. ואינו יודע מה עניין דין לגט. כ"פ ב"י (קנד) - בשע"ה מותר לתת גט בלילה. וכן התירו - רדב"ז, מהרח"ש. מ"מ נו"ב - האריך להעמיד דברי תה"ד בשם האו"ז.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "כתבו וחתמו בזדון"

ב"ש (ח): הכלל הוא -

בשבת ויום הכיפורים אם נכתב בפרהסיה במזיד נעשה הסופר משומד. ואף שקי"ל שלא נעשה משומד בפעם ראשונה, שאני

כתיבה שכל ב' אותיות הוי כמו מעשה אחר (כבר לא נקרא פעם ראשונה).

ביום טוב לא נעשה משומד אלא רשע, ולכן: בסופר - לא נפסל רשע. בעדים - נפסלו והוי רשעים, מ"מ הגט אינו בטל כיון שיש עדי מסירה. כ"כ ח"מ.

"כתבו ביום"ט בזדון... פסול"

ח"מ (יב): פירוש כתבו וחתמו בזדון דהו"ל מזויף מתוכו, אבל אם לא חתמו העדים כלל אלא נמסר בעדי מסירה - כשר.

ב. "סצת יוה"כ - ה"ז בטל"

פת"ש (ה) בשם ס' רביד הזהב: יש להסתפק אם כתב בשמאל שפטור בשבת, אולי רק פסול ולא בטל.

ג. "אין לגרש זלילה"

ח"מ (גי): הקפידא היא על הנתינה, אבל רק לכתוב ולחתום בלילה מותר (כמ"ש קצוב). כ"כ ב"ש.

ב"י: בשע"ה אפילו בלילה ממש יכול לגרש. ובקובץ מפרשים - אמנם שליח שמביא גט שצ"ל "בפני נכתב ובפני נחתם" הוי כקיום שטרות שפסול בלילה.

אה"ע קכ"ד: על מה נכתב הגט, ובו ט' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- 90..... סעיף א: לכתוב גט על איסורי הנאה.....
- 91..... סעיף ב1: הנותן בעדי מסירה יכול לכתוב על דבר שיכול להזדייף.....
- 93..... סעיף ב2: כותבים על כל דבר תלוש המתקיים, כתיבה על נייר או קלף.....
- 94..... סעיף ג: לחתוך הנייר למידת הגט לפני הכתיבה.....
- 96..... סעיף ד: כתיבת גט על המחובר, על חרסו של עציץ.....
- 99..... סעיף ה: כתב הטופס במחובר ותלשו וכתב התורף.....
- 100..... סעיף ו: גט חקוק על יד העבד.....
- 102..... סעיף ז: גט חקוק על הטבלה שיוצא מתחת ידי האשה.....
- 103..... סעיף זז: הרי זה גיטך וכתובתך.....
- 103..... סעיף ט: לא יתן הגט עד שהדיו יתייבש.....

סעיף א: לכתוב גט על איסורי הנאה

סעיף א: א. גט שכתבו על איסורי הנאה – כשר.

ב. (מיהו דזכר שצריך זיעור מן העולם ולריך שריפה, אם כתב עליו הגט, בטל) [הר"ן].

עיין בשו"ע (כח/כא) המקדש האיסורי הנאה (קידושין נו. פסחים ז.).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. וכ' הר"ן: ואע"פ שאיסורי הנאה מכתת

כתותי שיעורייהו, ה"ד בדבר שצריך שיעור כשופר ולולב.

מיהו אותם שצריכים להתבער מהעולם, למ"ד כל העומד להישרף כשרוף דמי, הוי כאילו האותיות פורחות באוויר – ולא הוי גט (ר"ש במנחות קב:).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "גט שכתבו על איסורי הנאה"

א. גיטין (כ.): שלחו מתם – כתב על

איסורי הנאה כשר.

מחלוקת אחרונים: כתיבת גט באיסורי הנאה

• ✓ תוס' – כשר בדיעבד, אבל לכתחילה

לא יכתוב שהרי נהנה מאיסור הנאה (כ"ד

שו"ע שכתב "שכתבו" משמע דיעבד).

• אבל הרמב"ם – מותר אף לכתחילה.

כ"פ הטור.

אה"ע קכ"ה: במה נכתב הגט, ותיקון הכתיבה והקלף, ובו כ"ג סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- 105..... סעיף א: כותבים בדבר שרישמו עומד
- 106..... סעיף ב: כתיבה באבר בשחור ושיחור, לקרוא כל אות לפני כתיבה
- 107..... סעיף ג: כותבים במי עפצים
- 108..... סעיף ד: חק ירכות וחק תוכות. לכתוב בקולמוס של ברזל
- 110..... סעיף ה: לקרע או לרשום על העור תבנית כתב
- 111..... סעיף ו: אותיות מוקפות גוויל, ואותיות דבוקות
- 114..... סעיף ז: לזיין האותיות
- 115..... סעיף זז: נפלה טיפת דיו תוך האות ואינה ניכרת
- 117..... סעיף ט: רצה לכתוב מ"ם פתוחה ונמשכה ידיו ונסתמה
- 118..... סעיף י: לשרטט הגט
- 119..... סעיף יא: י"ב שיטין בגט
- 119..... סעיף יב1: שיטה י"ג חותמים בו העדים, ישרטט הכל לפני כתיבה
- 120..... סעיף יב2: גט י"ג שיטין. צריך לשרטט מבחוץ. יכתוב לצד הבשר
- 121..... סעיף יג: אורך הגט יתר על רוחבו
- 122..... סעיף יד: לא יצאו האותיות השיטין
- 123..... סעיף טו: טשטוש בגט, זבוב שמשך הדיו. חור בקלף
- 124..... סעיף טז1: לא יהא הכתב מעוקם. נדבקו רגלי ה' וק"
- 125..... סעיף טז2: יתקן האותיות קודם 'כדת משה וישראל'
- 126..... סעיף טז3: חיבור למ"ד עם אל"ף יחד, קוצו של יו"ד האלף שנוגע מלפניו
- 127..... סעיף יז: השתנה משמעות העניין ה"ז פסול
- 127..... סעיף יזז: צריך הגט שיהא קריא במקום כתיבתו/נתינתו. לערות השיטין
- 129..... סעיף יט: נמחק אות מהגט, אופן התיקון
- 130..... סעיף כ: גט קרוע שתי וערב
- 131..... סעיף כא: אם יש עדי מסירה במחקים או הקרע
- 132..... סעיף כב: לכתוב בקולמוס של כנף
- 133..... סעיף כג: לרקום או לארוג אותיות הגט

סעיף א: כותבים בדבר שרישמו עומד

סעיף א: אין כותבין את הגט אלא בדבר שרישמו עומד, כגון דיו וסיקרא וקומם

וקנקנתום (פ"י מיני צבעים) וכיוצא בהם. אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד, כגון משקין ומי פירות וכיוצא בהם, אינו גט.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (י"ט): בכל כותבים - בדיו, בסם, בסיקרא, ובקומוס, ובקנקנתום, ובכל דבר שהוא של קימא. אין כותבין לא במשקים, ולא במי פרות, ולא בכל דבר שאינו מתקיים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שרישומו עומד"

ב"ש (א): כ"כ הרמב"ם - רישומו עומד (דהיינו שלא יהא עובר).

והטור כתב - רישומו ניכר, אפילו אינו קיים ועומד אלא עובר אפילו הכי כיון שהוא ניכר קצת כותבין.

ופת"ש (א) בשם גט פשוט - אף הטור מודה לרמב"ם שצריך שיהא עומד ומתקיים, אלא שהוא מצריך תרתי: שיהא גם מתקיים וגם ניכר. אבל מתקיים ואינו ניכר - כגון מי עפצים על קלף מעופץ שאינו ניכר כ"כ - לא. או ניכר ואינו מתקיים - כגון מי

פירות, לא. כ"כ פר"ח.

עוד שם: יש דיו גסה ומבהקת שקורים "פאפיל" שדרכו כשתתייבש יפה אחר כמה ימים, מכוח גסות הדיו נושרים וקופצים ממנו האותיות - נראה שנקרא שאינו מתקיים ויש להיזהר מלכתוב בו.

מיהו גט מקושר - חולק עליו, דיו זה לא קופץ אלא אם כן ע"י טלטול, אבל מעצמה אינה עוברת ושפיר מיקרי מתקיים. ובפרט שגם אחר שקופצת נשאר הרושם ובגט סגי רושם. כ"ד ספר תורת הגט.

"בדבר שאינו עומד"

ח"מ (ב): וכבר כתבתי שדווקא משקים שאין סופן להיות עומד (כשמתייבש אין רישומו ניכר) אבל דיו לחה סופה להתקיים אף שעתה לח הוא (ואפשר להעבירה) הוי גט, רק שיש להיזהר לכתחילה (כיון שעתה אינו של קיימא).

מ"מ אינו מוכרח, שאפשר שבדיו לח אינו גט, ועכ"פ הוי פסול (מדרבנן).

סעיף ב: כתיבה באבר בשחור ושיחור, לקרוא כל אות לפני כתיבה

סעיף ב: ^א כתבו בדיעבד באבר, בשחור, בשיחור - כשר. (פ"י אבר, עופרת ושחור

הוא כלי של ברזל שרושמין בו, ושיחור הוא הפחם, ערוך).

ב. הגה: יש אומרים הא דצאצר כשר היינו חתוכי אצר מעורבים במים [הטור והרא"ש]. אצל אס כתב צאצר עלמו - פסול, ויש לחוש לזה.

ג. ולכתחלה נוהגין לכתבו בדיו טובה כמו שכותבין ספרים [סדר גיטין], ואין לשנות.

ד.ויש מחמירין עוד לומר להסופר יקרא כל אות תחלה קודם שיכתוב, כמו בספרים [ג"ז שם].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (יט.): כתבו באבר, שחור ובשיחור - כשר.

✓ כ"פ הרמב"ם: כתבו בדיעבד באבר, בשחור, בשיחור - כשר.
ב"י - טעמו לפי שלשון "כתבו" משמע דיעבד. כ"כ ה"ה, הר"ן.¹⁹

ב. (שם): נחלקו רב ושמואל בעדים שלא יודעים לכתוב. ששמואל ס"ל - שכותבים להם באבר (דלא מיקירי כתב. משמע שפסול לכתוב בו הגט) והעדים חוזרים על הכתב. אבל במי אבר לא לפי שהוא כתב כשר. ✓ כ"כ הרא"ש - באבר כשר, היינו חתוכי אבר מעורבים במים, אבל אם כתב באבר עצמו פסול. כ"פ הרמ"א.

✓ אבל הרמב"ם והרי"ף - כתבו סתם. משמע שבכל עניין כשר, דס"ל דשם רב חולק על שמואל וקי"ל כרב באיסורים (הגר"א). כ"ד הב"י, פר"ח.
[לאפוקי הב"ח ולח"מ - לפי הרמב"ם מי אבר

פסול ואבר עצמו כשר].

ג. ד"מ (סדר גיטין שלנו): לכתחילה אין לכתוב גט אלא בדיו מבושל יפה שיתקיים וידבקו האותיות היטב ושלא יהא ראוי להזדייף.

ד. ויש מחמירין עוד לומר דהסופר יקרא כל אות תחילה קודם שיכתוב כמו בספרים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "חיתוכי אבר מעורבים"

ח"מ (ד): ולפ"ז שחור (אבר) דווקא פחמים המעורבים במים, אבל לשפשף פחם על הקלף אינו כתב. כ"ד הב"ש.
כ' ערוך השולחן - כיון שי"א (ב"ה, לח"מ) שלפי הרמב"ם מי אבר פסול, לכתחילה יש להחמיר בכל מקרה.

"צ'אזר עלמו פסול"

ב"ש (ב): לא רק פסול אלא אפילו בטל הגט מהתורה, שי"א אלו ס"ל כשמואל שכתובה באבר אינו כתיבה כלל.

סעיף ג: כותבים במי עפצים

סעיף ג: כותבין אותו במי עפצים, והוא שלא יהיה הקלף מעופין, מפני שאין מי עפצים ניכר בו. ואם כתב - אינו גט. וכן כל כיוצא בו.

בעפרון).
צריך להמתין עד שהכתב יתייבש לפני נתינתו, ואפשר ליבש הכתב ע"י מאוורר.

¹⁹ הרב יעקב יוסף זצ"ל: לכתחילה יש לכתוב בדיו, ואם כתב בעט בדיעבד כשר (אבל לא

מעופץ לא שאין מי עפצים ניכר על קלף מעופץ. כ"פ הרמב"ם - ואם כתב אינו גט.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שלא יהא הקלף מעופץ"

פת"ש (ב) בשם ת' נו"ב: בדיו שלנו שמעורב קנקנתום עם עפצים, כותב בו אף על קלף מעופץ, לפי שמשחיר וניכר הכתב.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (יט.): תני רבי חייא - כתבו בטריא ומי עפצים כשר, וה"מ בקלף דלא עפיץ. פרש"י: במי טריא - מי גשמים. לשון מורי מי טריא מים ששורים בו פרי שהוא כעין עפצים.

פרש"י: מי טריא - מי גשמים ובלשון אחר פירש שהוא פרי כעין עפצים.

✓ כ"פ הטור: וכותבין אותו במי עפצים, והוא שלא יהיה הקלף מעופץ אבל אם הוא

סעיף ד: חק ירכות וחק תוכות. לכתוב בקולמוס של ברזל

סעיף ד: * חקק גט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת: אם חפר יריכי האותיות - כשר. וכן אם חקק יריכי האותיות מאחורי הטס עד שבלטו בפני הטס. אבל אם חפר תוך האות עד שיראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן, או שהכה על פני הטס כהותם עד שנמצאו האותיות בולטות כדרך שעושים דיגרי זהב - אינו גט.

ב. הגה: י"א ללכתחילה יס להחמיר שלא לכתוב בקולמוס של ברזל, שלא לצא לידי חקיקה [סדר גיטין]. ועיין לקמן סימן זה סעיף כ"ב.

ג. ולא מקרי חק תוכות אלא כשכל האות נעשה כך, אבל אם כריך עדיין לתקן סיהיה אות, כשר [תה"ד].

פרש"י: חק תוכות - חקק תוך האותיות וצידיהן והאותיות בולטות ממילא - אינו כתב, לפי שלא צייר האותיות אלא חקק סביבותיה ונשאר האות מאיליו, פסול. חק ירכות - חקק ירכות האותיות שישקע האות, היא כתיבה.

✓ כ"פ הרמב"ם: חקק גט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת: אם חפר יריכי האותיות - כשר. וכן אם חקק יריכי

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (כ.): תנו רבנן - "וכתב" ולא חקק.

ורמינהו עבד שיצא בכתב שעל גבי טבלא ופינקס (שבהם חוקקים הכתב) - יצא לחירות (משמע שדינו ככתב, שכשר)?

ל"ק: הא דחק תוכות - דפסול. הא דחק ירכות - דכשר.

כ' ערוך השלחן: להלכה הסכימו הרבה גדולים שגט הנדפס וכיוונו לשמה ולשמו ונתנו לה – שכשר, לפי שהדפוס הוי חקיקה באותיות עצמם (חק ירכות), ועוד מה לי דוחק העט על הנייר או דוחק הנייר על אותיות העופרת. וכמ"ש ב"ש, ט"ז, פר"ח, גט פשוט ותורת גיטין.

■ מ"מ ציץ אליעזר – חולק, תימה שהרי הט"ז כתב שבגט יש להחמיר כיון שדומה קצת לחקיקה. וגם הב"ש מסופק להכשיר שהרי כתב "נראה לכאורה שכשר בדיעבד".

ואף ערוך השלחן עצמו כתב – ודווקא כשמגלגלים את המכונה ידנית (שמכה האות ע"ג הנייר), אבל בימנו שהמכונה הולכת מעצמה ודאי אין זה כתיבה שהרי צריך שהאדם יכתוב.

ולפ"ז כ"ש מי שכותב הגט במחשב ומדפיסו אח"כ שפסול.

ג. "בקולמוס של ברזל שלא יבוא לידי

חקיקה"

תימה על הטעם מחשב לחקיקה, שהרי חק ירכות כשר אף שהוא חקיקה?

■ הב"ש (ד) – אף שכותב בקולמוס של ברזל הוי חק ירכות שכשר, מ"מ חשב הרמ"א שמא יבוא לידי חק תוכות.

■ והלבוש – ונ"ל טעמו, דהוי כתב ע"ג כתב שפסול (כדלקמן ס"י) שהקולמוס חוקק תוך הקלף דהוי כתב, ואח"כ בא הדיו לתוך החקיקה והוי כתב ע"ג כתב.

■ ובספר גט פשוט – חולק על הלבוש, לא ידעתי מניין לו שכתב ע"ג כתב פסול

האותיות מאחורי הטס עד שבלטו בפני הטס.

אבל אם חפר תוך האות עד שיראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן, או שהכה על פני הטס בחותם עד שנמצאו האותיות בולטות כדרך שעושין דינר זהב – אינו גט.

ב"י – ומה שהכשיר בחקק אחורי הטס עד שבלטו פני הטס מבואר בגמרא שם.

ב"ד"מ (סדר גיטין): קולמוס שכותבים בו נהגו לכתוב בקנה ולא בברזל דהוי חקיקה, ואף שגם ירכות שהוא חקיקה כשר, טוב שלא לחקוק כלל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אינו גט"

ב"ש (ג): אינו גט מהתורה, דכתיב "וכתב" ולא חקק. אף לענין שבת (חק תוכות) הוי כתב (דקי"ל בשבת קד: אם נטל גובהו של האות ח' ונשאר שני זי"ן חייב), שאני שבת שלומדים ממשכן שבה היו רושמים על הקרשים.

כתיבת גט בדפוס

■ ט"ז (יו"ד סי' רע"א) – בדפוס הוי כתיבה ממש ואין כאן חקיקה, דמה לי אם דוחק העט לנייר או הנייר על אותיות העופרת של הדפוס. מ"מ ראוי להחמיר בגט שדומה קצת לחקיקה.

והב"ש כ' – שנראה לכאורה שבדיעבד שניתן כבר כשר, דהוי ככתב ממש (הרמ"ע). כ"כ פר"ח – שלפי הרמ"ע כשר אף לכתחילה.

יכול לגרור הסתימה ואח"כ להשלים האות.

"שכל האות"

ב"ש (ה): נפל מעט דיו על הקלף יכול להוסיף דיו לעשות משניהם אות יו"ד או וא"ו ולא הוי חק תוכות, אף שמתחילת האות נעשה ע"י דיו שנפל, מ"מ כיון שצריך לסייע לגמור האות – כשר (ב"י). פת"ש (ו) – ודווקא שנפל הדיו קודם ואח"כ נגמר האות ע"י כתיבת הכשר, אבל אם הטיפה השלימה האות בודאי שפסול, שהכל הולך אחר החיתום. והפר"ח כ' – דשלא מהני, ובכל גוונא פסול. אך הרבה פוסקים פסקו להתיר כהב"י.

"שכל האות נעשה"

ב"ש (ה): ואם כתב אדם פסול האות ועדיין לא נשלמה, גומר הכשר – וכשר. ויש לדחות. והפר"ח (ח) כ' – שיש לפסול בפשיטות.

"אבל עדיין צריך לתקן"

ב"מ (ח): הפר"ח חולק על כל דין הרמ"א. צריך כל האות להיכתב בלי שום חק תוכות. וכ"כ הרמ"א בשם הרד"ק – שפוסל בטיפת דיו שתיקנה, דבעינן כל האות ע"י כתיבה. מ"מ הרמ"א עצמו – הסכים עם הב"י.

(שאינו פסול רק אם כתב ראשון לא לשמה והשני לשמה. אבל כאן כשר).

אלא יש לפרש דהרמ"א חשש שמא חודו של הקולמוס יחקוק הנייר וינקוב האות בנקב מפולש.

• והט"ז (ג) – וצ"ל שמתחילה אסרו כל החקיקות בשביל חק תוכות. ולכן אם הוצרך לכתוב בקולמוס של ברזל אין להחמיר כלל.

• ותורת גיטין – יש חשש שהקולמוס יחקוק על הקלף שדינו ככתב כשר, ואז כבר עשו שליחותם, וכשאחר כך ממלא מקום החקיקה דיו שוב אינם שלוחים והגט בטל.

ג. "אלא שכל אות נעשה כך" (תה"ד)

ח"מ (ה): כיון שגרור מסביב לא עושה מעשה בגוף האות, הוי חק תוכות ופסול. אבל כל שעוד צריך לכתוב ולהוסיף אחר שגרד ומחק כדי לעשותו אות – אין זה חק תוכות.

אף שלתה"ד – לא ברור ההיתר, שהרי מ"מ מקצת האות נעשה מעצמו. אבל הב"י – מתיר, כל שאין האות נעשה ממילא לא מיקרי חק תוכות. כ"פ להתיר מהרי"ו בפשיטות.

כ' הט"ז – לפ"ז אות מ' פתוחה שנסתמה (לקמן ט'), שלא יכול לגרור הסתימה דהוי חק תוכות) אם סתם המ"ם קודם גמר האות

סעיף ה: לקרוע או לרשום על העור תבנית כתב

סעיף ה: א. הקרוע על העור תבנית כתב (פי' שחוקק בגוף העור ומחסר בעביו לצד אחד צורת אותיות – גט פשוט) – כשר. אבל הרשום על העור תבנית כתב (פי' רושם בעור

בציפורן או בדבר אחר רשימות כעין שריטות, ואינו מחסר מהעור – גט פשוט), פסול. ב"ויש אומרים בהפך, ג"ויש מי שמכשיר בשניהם. (וע"ל קל/טז).

ג. הרמב"ם – הלכה כרב ושמואל, שאינם חלוקים וכל אחד אמר דבר אחר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. "ויש מי שמכשיר בשניהם" (רמב"ם).

ב"ש (ו): ס"ל להרמב"ם דרושם ע"ג עור הוי כתב (ולכן הגט כשר), אף על גב לענין שבת ס"ל להרמב"ם דרושם ע"ג עור לא הוי כתב (כ"כ המגיד). לענין שבת בעינין דבר המתקיים, אבל בגט אם הוא כתב לפי שעה כשר.

והפר"ח (ט) כ': שלענין דינא אין להקל כלל לא בקורע ולא ברושם, ובשעת הדחק גדול דיש להכשיר בקורע ולא ברושם.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (יט.): איתמר – עדים שאין יודעים לחתום: אמר רב – מקרעים להם נייר והעדים ממלאים את הקרעים דיו (פרש"י – מסרטין). ושמואל אמר – באבר (פרש"י – לשפשף הקלף באבר ומשחיר, ואינו כתב).

להלכה:

א. ה"ה – הלכה כרב, שמקרעים להם הנייר, אבל לא רושם על העור. כ"כ הר"ן בשם הירושלמי.

ב. ה"ה והר"ן בשם התוספתא – הלכה כשמואל.

סעיף ו: אותיות מוקפות גוויל, ואותיות דבוקות

סעיף ו: א. נהגו להחמיר שיהיו האותיות מוקפות גוויל, ואם יש בו אותיות דבוקות יגרור ביניהם להפרידם.

ב. הגה: וי"א דאין להפריד האותיות אם נוגעים [כן הוא בסדר גיטין], וכן נוהגין.

ג. ויש מקילין בשעת הדחק [תשובת הרא"ש] לתקן קודם שיחתמו העלים [מהרא"י פאדוואה], כשהצבע מלוא לתקן [ב"י לדעת הרא"ש].

תיפוק ליה ד"ספר" אמר רחמנא ולא כמה ספרים? ל"צ: דמעורה.

כ' התוס': מכאן דקדק ריב"ם שבגט א"צ להיות כל אות מוקפת גוויל מארבע

❖ שורשי הלכה (המקורות)

אותיות דבוקות

גיטין (כ:): ה"ז גיטך והנייר שבין שיטה לשיטה שלי, מהו?

רוחותיה.

● משמע: שאף לכתחילה אין קפידה. כ"כ ה"ה בדעת הרמב"ם, הרמב"ן, הרמ"ה, ורו"פ.

אבל התוס' בשם ר"י כתב: אין מכאן ראייה, "דמעורה" היינו רגל האות "ן" של שורה עליונה נכנסת לאות "ט" של שורה תחתונה, אבל לא נוגעת. מ"מ בגט ליכא קפידא להיות מוקף גוויל כמו בס"ת, לפי שבס"ת כתוב "וכתבתם" שתהא כתיבה תמה.

משמע: אף לכתחילה ליכא קפידא.

● ✓ א. אבל הרא"ש – מ"מ נהגו להחמיר לעשותו מוקף גוויל. ואם יש בו אותיות דבוקות – יכול לגרר הדיו שבניהם ולהבדילם, ול"ד לחק תוכות.

ג. אבל בעה"ת – לא הכשיר ר"י רק בדיעבד, אבל לכתחילה צריך שיהיו מוקפות גוויל, אבל כשכבר ניתן יש להקל. כ"ד הסמ"ג, הסמ"ק, הכלבו. וכ"ד הרא"ש (להתיר במקום עיגון).

ב"י – ואיני יודע מניין להם לפרש "ליכא קפידא" רק בדיעבד.

ב. ד"מ – ויש פוסלים כשאינו מוקף גוויל (דאין להפריד האותיות אם נוגעים). כ"כ מהר"י מינץ בשם או"ז, והראב"ה, כ"כ סדר הגט.

ונ"ל: שבמקום עיגון יש לסמוך על המקילים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "נהגו להחמיר"

ח"מ (ו): אף שבס"ת לומדים הקף גוויל מדכתיב "וכתבתם" שתהא כתיבה תמה, ואילו בגט כתוב "וכתב" – אפ"ה מחמירים לכתחילה כמו בס"ת, לפי שאין האות נקראת יפה כשהיא דבוקה.

וכשתינוק דלא חכים אין יכול לקרות האות מחמת דבוקו אפשר דמדינא פסול דהוה ליה נשתנה צורת האות.

כ"כ הב"ש (ז) – להחמיר לפי שאין האות נראית יפה (כ"כ סמ"ג, הרא"ש, והרשב"א).

ונפק"מ אם כתב אות בסוף הדף שאינו מוקף גוויל – כשר, שהרי האות נראית יפה.

מיהו הרא"ש כתב – הטעם להחמיר לפי שעושים לכתחילה כמו ס"ת. ולפ"ז: אפילו אות בסוף הדף צריך להיות מוקף גוויל.

"מוקפת גוויל"

פת"ש (ז): גט שניתן כבר ונמצא בו דבקות בין האותיות ד, ה של התיבה "דהוית":

מהר"ם לובלין – כיון שרו"פ הפוסקים מתירים אחר שניתן, א"צ לחוש לסברת או"ז והראב"ה שהם מיעוט. ובתנאי שתינוק קורא אותו, שאם לא כן צריך גט אחר.

וגט פשוט – תימה, כיון שהמילה "דהוית" הוי מטופס הגט ולא מהתורף, אפילו דילג תיבה זו לגמרי כשר, וכ"ש שאין לפוסל כשתינוק לא יכול לקרותו.

עוד שם בשם ת' נו"ב: מעשה שבא הגט ע"י שליח, ומחמת שנפל למים ניטשטשו האותיות והדיו נתפשט חוץ לאותיות, מ"מ האותיות ניכרות כי גוף האות שחור יותר

בגרירה אין נוגע בגוף האות אלא מפריד בלבד.

ב. **"וי"א שאין להפריד"**

ב"ש (ח): לפי הרמ"א אין להקל אלא אם כן –

א. הוא שעת דחק (עיגון וכיו"ב בזה).

ב. וברצון הבעל.

ג. וגם קודם חתימת העדים.

ומיירי דווקא שהתינוק יכול לקרותו.

מיהו הב"י – מתיר כשניתן לה הגט אף בלא עיגון או כשיש עיגון אף שלא ניתן יכול לתת. כ"כ מהר"ם פדוואה.

וכן עיקר (שבעיגון או כשניתן כשר), ואז טוב לתקן מפני מראית עין. ואם עדיין לא חתמו העדים יש לתקן אף בלא עיגון וכשהבעל מצוי.

פת"ש (ט) בשם מהר"ש זלמן מלאדי: מה שהרמ"א מתיר רק ב ג' תנאים, ה"מ כשיש שעת הדחק לכתוב גט אחר (שצריך הוצאות גדולות). אבל כשאי אפשר לכתוב כלל (אף בהוצאות גדולות) אף הרמ"א יתיר במקום עיגון (אף בלא ג' תנאים). וכ"ה בד"מ והלבוש.

ב. **"וכן נוהגים"**

ח"מ (ח): אף שבתפילין וס"ת גורדים (ולא מחמירים), שאני התם שאם לא יגרוד צריך לגנוז דבר שבקדושה (והוי דיעבד). אבל גט שאין בו קדושה דינו כתחילה ויכתוב גט אחר. כ"כ ב"ש.

ג. **"קודם שיחתמו העדים"**

ח"מ (ט): טעמו, שאם כבר חתמו העדים

ממה שחוץ לאותיות יותר: זו מחלוקת רש"י ור"ת בעניין אפיצא –

רש"י פירוש – דאפיצא מראה הקלף כמראה הכתב ואינו ניכר (כ"כ שו"ע כאן ס"ג). משמע: שאם ניכרי הכתב נחשב כתב וכשר.

ור"ת פירוש – אף בכתב ניכר אין להתיר. וק"ל כרש"י, ולכן כאן יש להתיר בשעת הדחק ועיגון, כיון שהאותיות ניכרות.

עוד כ' בשם ת' נו"ב: אם נראה דיבוק בין שתי אותיות, והדיבוק הוא השחור שבנייר עצמו ולא מחמת הדיו – אין לחשוש לזה.

פת"ש (ח) בשם גט פשוט: ואם נדבק האות בעצמו, כגון שיו"ד של האל"ף נדבק בגוף האל"ף (וכן באותיות ב צ' פ' ש'):

הרלב"ח בשם הרב מנחם – התיר בס"ת, שדווקא אות שנדבקה באחרת פסול, אבל נדבקה בעצמה כשר (כל שלא נפסלה צורת האות).

והרלב"ח עצמו – הצריך תיקון.

ב"ש (ז): דיבוק שתינוק לא יכול לקרותו: ה"ה – דווקא כשתינוק יכול לקרותו מתירים לדעת המכשירים, שאם לא כן פסול. מכלל שלדעת המחמירים אף שתינוק יכול לקרותו פסול (ואי אפשר לתקנו). כ"מ מהסמ"ג והריב"ש.

לכאורה לא משמע כן מהרא"ש והטור, שכ': אם נפל דיו לתוך האות ואינה ניכרת אין יכול להעביר הדיו, מכלל אם אותיות דבוקות אפילו אינו ניכר יכול לתקן.

"יגרור בניהם להפרידן"

ח"מ (ז): ואין בזה משום חק תוכות, שהרי

תינוק, שאם לא כן פסול ולא מועיל תיקון, דמקרי חק תוכות.

פת"ש (י) בשם תורת גיטין: ואם יש בגט פיסול לגמרי, כגון שיש יתור אות בתורף, אינו מועיל לגרור ע"י אחר (שאינו הסופר) אפילו בשעת הדחק. דכיון שאינו גט כלל ואם כן לא עשה הסופר שליחותו והוי גט שלא נכתב בשליחות הבעל, וכשהאחר מתקנו פסול שאינו שליח הבעל.

אבל הסופר עצמו יכול לגררו וכשר, ואף אין בו משום חק תוכות אף שע"י גרירת האות נתקן הכתיבה, שאין דין חק תוכות רק באות ולא בתיבות.

לא מועיל תיקון כיון שחתמו בפיסול. ודווקא כשהבעל מצווה שאם לא כן אי אפשר לתקן הגט (לפי שכבר עשו שליחותם). משמע מהרמ"א – שאם הוא אחר חתימת העדים או כשאינו בעל מצווה (אף קודם החתימה) הגט פסול אף במקום עיגון. אבל הרא"ש בת' כ' – שבמקום עיגון שבא הגט מארץ רחוקה ואין שיירות מצויות להביא גט אחר – כשר. משמע אף אחר חתימה ואין הבעל מצווה יש להכשיר במקום עיגון.

להלכה: כיון שרו"פ מכשירים יש להקל בשעת הדחק. ובתנאי שהאות נקראת ע"י

סעיף ז: לזיין האותיות

סעיף ז: אם יש מי שרוצה לזיין האותיות, מוחזין בידו.

ח"מ (י): בשעת הדחק או דייעבד שתייג – כשר. כ"פ הב"ש.

וכ' הפת"ש (יא) בשם גט פשוט: ה"ה שלא עושים חוטרות בחי"ת. כ"כ מהרי"ק וסדר הגט.

ט"ז (ח): מוחזין בידו – דשמא יעשה איזה תג שע"י זה תתקלקל צורת האות כמו שהוא רגיל בספר תורה.

ב"ש (י): מוחזין בידו – משום לעז גיטין הראשונים, ודווקא דבר שאינו אלא חומר אלא בעלמא חיישינן משום לעז. ובדיעבד ובשעת הדחק כשר (ח"מ).

פת"ש (יב) בשם ת' ראנ"ח – ודווקא באישות לפי שמוציא לעז על זרעם (לפי דהבאים מזרעם אשר הם אתנו יהיו פגומים),

❖ שורשי הלכה (המקורות)

בעה"ת: לעניין זיון אותיות שעטנ"ז ג"ק: ריב"א – היה מדקדק לזיין, והראיה בשבת שכתב אות בלא זיון לא חייב. א"כ לא מקרי אות בלא זיון.

✓ **מכל מקום** אין לזיין האותיות, לפי ש –

- שאין רגילות לעשותם, ואין לשנות מהמנהג כדי לא להוציא לעז על הראשונים.

- ועוד שיהיו סופרים שיעשו התגים שלא כדיון ויתקלקל הכתב. כ"ד המרדכי, הגמ"י וסמ"ג.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מוחזין בידו"

אבל שאר איסורים לא חוששים ללעז.

סעיף זז: נפלה טיפת דיו תוך האות ואינה ניכרת

סעיף זז: א. אם נפלה טפת דיו (בתוך האות) [טור], (והאות) ואינה ניכרת - אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות, דהוה ליה חק תוכות. ב. ויש מהמירין - אפילו האות ניכרת [מהרי"ק], וכן נוהגין.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הרא"ש: אם נפלה טיפת דיו בתוך האות ואינה ניכרת - אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות, דהוה ליה חק תוכות. משמע - שאם האות ניכרת מהני מחיקה ולא מקרי חק תוכות מאחר שצורת האות ניכרת. וכ"מ מלשון סמ"ג ובעה"ת.

ב. אבל מהרי"ק כ' - שאסור לתקן אף שאות ניכרת. כ"כ כלבו - מנהג העולם. והסמ"ק - אם נפל הדיו לאחר שנעשתה האות כתיקונה - אין לחוש בזה.

כ' תה"ד: כל פיסול חק תוכות הוא רק כאשר ע"י מחיקה לבד נוצרת האות, אבל כאשר צריך עדיין להוסיף לכתוב ולתקנו בכתיבה נוספת לא מיקרי חק תוכות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אינו יכול להעביר הדיו"

ח"מ (יא): כ' הב"ח - ואין לו תקנה אלא לגרור כל האות ולכתוב לידה שוב, שעל הגרד אסור לכתוב לפי שיכול להודיף. ותקנה זו אי אפשר אלא כשהרגיש הקלוקל מיד כלומר קודם שהתחיל לכתוב תיבה אחרת.

ול"נ - שתקנה זו לא מועילה, לפי שאסור שיהא גרד בגט בין האותיות משום חשש זיוף.

ב"ש (יא) - מ"מ במקום עיגון יש תקנה בכל טעות ואפילו טעות גמור יכול לגרד ולכתוב, ואפילו שנזכר לאחר שסיים הגט יכול לחזור ולתקן שאין פסול "כסדרן" רק בתפילין. כ"כ הט"ז.

ואם אירע טעות באיזה אות בחתימת העדים, מותר אפי' לכתחילה למחוק כל האות ולכתוב על המחק. ואם כבר חתמו העדים בגט אין תקנה לתקן בגט דהא עכ"פ העדים חתמו בפסול וכ"כ בח"מ.

"הו"ל חק תוכות"

ב"ש (יא): משמע שהגט בטל מהתורה, אפילו אם נפלה טיפת הדיו אחר שנגמר האות. לאפוקי סמ"ק.

והפת"ש (יג) בשם ב"מ - העיקר כהרשב"א ורו"פ שכל שנעשה האות ע"י כתיבה אף שנעשה בפיסול כיון שאינו ממילא אינו חק תוכות רק מדרבנן.

וכתב גט פשוט - נקטינן כרו"פ שחולקים על הסמ"ק, מ"מ אם נתגרשה בו הוי ספק מגורשת. ועוד שאפשר לצרף סברת סמ"ק לסניף, כגון שנדבקו האותיות בעצמן עם

העדים, אבל לאחר החתימה שוב לא יועיל תיקון כיון שנחתם בפיסול. וכן דווקא הסופר שהוא שליח הבעל יכול לתקן ולא אחרים.

פת"ש (יג): כ"כ ב"ש (קל/סק"כ) - שאם אירע חק תוכות בשם אבי העד - כשר בשעת הדחק או עיגון, ואם אירע במילת "עד" כשר אף בלא דחק ועיגון.

וגט פשוט כ' - שבשם אבי העד יש להקל אף שלא בשעת הדחק או עיגון.

פת"ש (יג): אם נפל שעווה על האות באה"ט כ' - שיכול לגרור השעווה. כ"פ הפר"ח.

מ"מ גט פשוט - חוכך להחמיר דלא מהני, דאפשר שהוא חק תוכות.

אך גט מקושר כ' - שאף בלא העברת השעווה, כל שאפשר להעבירה - כשר. ולהלכה: אין להכשיר עד שיעביר השעווה.

פר"ח (טו) בשם מהריק"ש: כתב תיבה עם ריווח באמצע, וכדי לתקן זאת הוסיף לאות ש שלפני הריווח עוד ראש משמאל כדי למלאות הריווח, וחזר ומחק הראש האמצעי ונשארה שי"ן עם שלושה ראשים מאליה - נ"ל דכשר, שהרי אף שי"ן של ד' ראשים כשר ולא נעשה אות מחדש במחיקה. מ"מ טוב יותר למחוק תחילה הראש האמצעי ולהוסיף ראש השני.

ול"נ ששי"ן של ד' ראשים פסול שאינו שי"ן, ולכן כשמחק נמצא שנעשה כשר ממילא והוי חק תוכות. ולכן טוב לכתחילה למחוק הרא"ש ראשון קודם כתיבת הראש השני.

פת"ש (טו): כ' גט פשוט בשם מהריב"ל,

היודי"ן אחר גמר האות וגרר, הוי כס"ס ויש לסמוך על הסמ"ק במקום עיגון.

ועוד לפי הנמ"י - אם נדבקו האותיות זו בזו שמדינא אין לפסול הגט (ס"ו) אלא שנהגו להחמיר, אם הדיבוק למטה (אחר גמר האות) יש להקל.

ב"ש (יא): טיפת דיו שנפלה על אות יבשה, האם מועיל לספוג הדיו?

הלבוש - אם נתייבש האות ואח"כ נפל עליו הדיו נוטל הדיו וכשר, שלא עשה כלום רק גילה הכיסוי (אבל בלא נתערבו הדיו יחד ולא הוי "מגלה הכיסוי").

והב"ח - אין לחלק בין אותיות לחות ליבשות.

וביאר בסדר מהר"ם דברי הלבוש - דמיירי שנפלה טיפת הדיו על האות (מקום שכתוב) ולא נתפשט לקלף, שאז כשמוריד הדיו הוי מגלה הכיסוי, דקי"ל (או"ח לב/ג) שיכול לגרד הזהב מעל האותיות. אבל אם נפל לתוך חלל האות על הקלף, הדיו מקלקל הקלף.

מיהו הט"ז - גם השיג על הלבוש (אף שלא נתפשט הדיו לאפוקי מהר"ם).

סיכום: נפלה טיפת דיו

הלבוש - אם נתייבשה האות קודם נפילת הדיו, נוטל הסופר וכשר שהרי רק "גילה את הכיסוי", וכ' סדר מהר"ם: ומיירי שלא נתפשט הדיו רק על הכתב.

אבל הב"ח - אין לחלק ובכל גוונא הוי חק תוכות. כ"ד הט"ז.

"חק תוכות"

ח"מ, **ב"ש**: ובמקום שאפשר לתקן (כגון במקום עיגון), צריך לתקן לפני חתימת

דיעבד, לא נמצא כן בת' מהרי"ק?
והב"ש (יב) – סדר מהר"ם מחמיר בזה
כשהוא במקום התורף אלא אם כן במקום
עיגון. אבל לא משמע כן במהרי"ק.
גם בספר גט פשוט (לז) – הכשיר במקום
עיגון או שעת הדחק למחוק הטיפה.

גט פשוט (לז): נפלה טיפת דיו ולא
נשתנית צורת האות, וקודם שיבלע הדיו
בקלף קדם הסופר ומצצו בלשונו, ואינו
ניכר בו המחק – יש להקל. כיון שאף
נתייבשה ולא נשתנית צורת האות מותר
היה לגררה (אבל נשתנית לא מהני שימצוץ
בלשונו).

וכ"ש אם נפל מי קפה על הגט ועשה בו
כתמים – אין לפוסלו כיון שהאות ניכרת.
ומיהו בנפל דיו ממש על תיבה אחת או
אפילו אות אחת מן התורף או בטופס
ומשנה משמעות הגירושין פסול דהוי חק
תוכות.

חק תוכות פסול דווקא בתורף אבל בטופס
לא.

פת"ש (טו): העברת קולמוס על האות
לתקן פיסול חק תוכות:
גט פשוט בשם מהר"י מינץ – לא מהני.
כ"כ סה"ת, והג"א.

מ"מ לפי התוס' – אפשר דמהני (היכא
שהכתב השני מתקן משהו חשיב כתב וא"כ יש
לדון דהעברת קולמוס ע"י חק תוכות משוי ל"י
חק יריכות), ולכן חוששים לזה.

כ"כ ד"מ – אף שהעברת קולמוס לא מהני
לעשותו לשמה, מ"מ מהני לתקן חק
תוכות.

ב. "ויץ מחמירים אפילו האות ניכרת"

ח"מ (יב): ה"ד לכתחילה, אבל דיעבד אין
להחמיר.

וקשה: אם הכוונה להחמיר לכתחילה, כבר
כתב בס"ו שאין להפריד האותיות הנוגעות.
משמע אף שניכר, וכ"ש כאן? ואם אפילו

סעיף ט: רצה לכתוב מ"ם פתוחה ונמשכה ידיו ונסתמה

סעיף ט: א. אם רוצה לעשות מ"ם פתוחה, ונמשכה ידו ונסתמה, אינו יכול לגרור

הדבקות, דהוה ליה חק תוכות [סה"ת והרא"ש]. ב. (ועיין בלורח חיים סי' ל"ב).

אולם באו"ח (ל"ב-י"ח) כ' – מם פתוחה
(משמע שנגמרה האות) שנדבק פתיחתה
ונסתמה כו', משמע שאף שהיה לה שעת
הכושר ושוב נסתמה נפסלה למפרע ואין
יכול לגרור הדבק דהוי חק תוכות (כ"כ גט
פשוט שמשמע מהרא"ש, כ"כ מהרד"ך).

פת"ש (יט) בשם גט פשוט: ואם כתב אות
פתוחה במקום סתומה, או סתומה במקום

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ונמשכה ידו ונסתמה"

פת"ש (יח): מהלשון משמע שדווקא בכה"ג
שלא היה למ"ם זו שעת הכושר (שלא הספיק
לגמור האות), שקודם שסילק ידו ממנה
נסתמה אינו יכול לתקנה (שמשמע שאם כבר
נגמרה, יכול לתקנה).

ב"ש (יג): דשם מבואר שיש למחוק כל החרטום (וישאר כעין נו"ן). לאפוקי הגמ"י שמצריך למחוק כל המ"ם. ובשעת הדחק שמחק רק החרטום כשרה (אבל לכתחילה לא עושים שום גרר בגט – ח"מ). ואף שיש להיזהר ממחקים בגט מ"מ בשעת הדחק יש להקל, לאפוקי סדר מהר"מ שפוסל אף בשעת הדחק.

פתוחה (באותיות מנצפ"ך): בתורף – פסול ולא תינשא. בטופס – כשר בדיעבד. ובמקום עיגון גדול או שכבר נישאת יש להתיר אף בתורף. **הב"ח**: אינו יכול לגרור – ואין תקנה אלא לגרור הכל ואח"כ לכתוב אצל הגרר, דעל הגרר אסור לכתוב.

ב. **"ענין או"ח סימן ל"ז"**

סעיף י: לשרטט הגט

סעיף י: נוהגין לשרטטו. ויש ליזהר מלשרטט באבר, מפני שהוא צובע והוי ככתב על כתב.

ב"ש (יד): משום שגט נקרא ספר, ואף ש"ספר" לספירת דברים אתא (גיטין סא): מ"מ עושים כעין ספר (ורש"י מנחות דף ל"ב כתב דצריך שרטוט מדאורייתא).

ב. **"להיזהר מלשרטט באבר"**

ח"מ (יד): ואף שהשרטוט מבחוץ (מעבר לדף) כמו שיתבאר ברמ"א (יב) אפ"ה פעמים נראה מבפנים. אבל בברזל וקנה ששרטטים מבחוץ אין נראה. **כ"כ הב"ש** (טו) – מיהו בדיעבד שכבר כתב אין קפידא.

"מלשרטט באבר"

פת"ש (כ) בשם ת' הרדב"ז: נהגו הסופרים לכפול הנייר בצדדים במקום השרטוט של הצד (במקום שרטוט), אם הכפלים ניכרים סגי בהכי וא"צ לשרטט, שהרי הטעם שתהיה כתיבה ישרה ואיכא. כ"כ גט פשוט שכן נתפשט המנהג.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות) לשרטט הגט

- **ר"ב** האי: נוהגים לשרטטו לפי שנקרא ספר: דכ' "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת". כ"פ סה"ת – שצריך לשרטטו.
- והרשב"א כ' – שא"צ לשרטט, שהרי בגיטין (יט): כותבים על יד העבד ואין משרטין יד העבד. ועוד ששרטוט משום כתיבה תמה, ובגט א"צ כתיבה תמה.

במה משרטטים

מרדכי: מסרגלין בקנה, לאפוקי עופרת ששרטט ע"י צבע. כ"כ הכלבו. **כ' הב"י** בדעת הרי"ף והרמב"ם – ששרטוט ע"י אבר מיקרי כתיבה ואם שרטט באבר פסול.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"נוהגין לשרטטו"**

סעיף י"א: י"ב שיטין בגט

סעיף י"א: נוהגין לעשותו שנים עשר שיטין.

- ר"ת – משום שהמילה "גט" גימטריה י"ב.
- ור"י שמע מרב האי ורב סעדיה – משום שכתוב "ספר כריתות" כשיעור י"ב שורות המפסיקים בין ארבע חומשים (4 שורות בין חומש לחומש) ובין במדבר לדברים א"צ הפסק. כ"כ ח"מ וב"ש.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

כ' הסמ"ג: ונוהגים לעשות י"ב שורות. כ"כ התרומה, מרדכי, תוס' והרא"ש. טור – ואם חיסר או יתר מ"ב שיטין לא נפסל. תוס': וטעמו שעושין י"ב שיטין:

סעיף י"ב: שיטה י"ג חותמים בו העדים, ישרטט הכל לפני כתיבה

סעיף י"ב חלק 1: ❖^א נוהגין לעשות שיטה שלשה עשר וחולקים אותה לשתים, שבה חותמים העדים זה תחת זה.

ב. הגה: ומשרטטין אותה שתי שורות קטנות גם כן.

ג. וישרטט הכל קודם שיתחיל לכתוב הגט. גם ישרטט מן הכלדיון, ויהיו שורות הגט שוות, לא אחת ארוכה ואחת קצרה...

פירוש: שורה י"ג תהיה רחבה כמו שורה רגילה אלא שחוצים אותה לאורכה לשני שורות (כל אחת עובי חצי שורה), דכל מה שאפשר לקרב העדים לגט מקרבים.

"לעשות שיטה י"ג"

פת"ש (יג). כתב בס' גט פשוט – שגם שיטה י"ג משרטטים, כן ראיתי נוהגין. אמנם יראה לי דטוב שיעשו אותה העדים דהיא לצורך חתימתן ויעשו אותה קודם שיכתוב הגט.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. כתוב בקונטרסים: ויש משרטטים י"ג שיטין, ושיטה אחרונה מחלק אותה לשתים שורות קצרות בעובי, ובה חותמים. כ"כ סדר הגט – שרוחב שתי השורות כרוחב שורה אחת, דכל מה שיכולים לקרב העדים אצל הגט עושים. כ"כ ב"ש.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "וחולקים אותה לשתים"

אבל בשמן למאור כתב - ששרטוט הוא חלק מהכתיבה.

וכ' הט"ז (יב) בשם סדר גט: ויחתוך הקלף קודם השריטה דכך הוא דרך הספר.

ג. "ואם לא שרטט כלל כשר"

גט פשוט (נא): והוא הדין אם הוסיף או פחת מי"ב שיטין כשר.

סעיף יב²: הדין בדיעבד. צריך לשרטט מבחוץ. יכתוב לצד הבשר

ב. "וישרטט הכל קודם שיתחיל לכתוב"

ח"מ (טז) - טעמו, שלא יהא הפסק של שרטוט בין כתיבה לנתינה.

כ"כ ב"ש (יח) - מ"מ בדיעבד או שעת הדחק אין להקפיד. מחצית השקל - לפי ששרטוט אינו מעשה כלל.

סעיף יב²: חלק 2: א. ואם לא שרטט כלל - כשר. ב. וה"ה אם הוסיף או פחת

מסנים עשר שיטין [ר"ן והמרדכי].

ג. י"א לאין להכשירן כי אם במקום עיגון שצא מארץ רחוקה ואין שייכות מלויות. ונראה לי שהוא הדין לענין שרטוט.

ד. וכריך לשרטט מבחוץ שלא במקום הכתב [בב"י בשם הקונטרס].

ה. ויכתוב לצד הצד ולא בצד שער. ואם כתב במקום שער, יש פוסלין אותו [מהרי"ל]. ולי נראה דבמקום עיגון אין להחמיר.

ו. וכשהסופר כותב לכתחילה יזהר שלא יגע בשרטוט שבצדדין. ונוהגין לכתחילה להניח גליון מן הצדדין כחצי אצבע, ולמעלה כאצבע [סדר גיטין], ולמטה כדי תפיסת יד ויותר (ואם ירצה להניח יוכל להניח יותר - גט פשוט), [מהרי"ל דעת עצמו].

הוסיף או פחת מי"ב שיטין.

ג. • וד"מ - ונ"ל שאין להקל בלא שרטוט

כי אם במקום עיגון.

ד. כתבו הקונטרסים: מקובל אני מרבותי שהשרטוט מבחוץ. וכן המנהג (כ"כ סדר הגט). ואפ"ה אין משרטין באבר אפילו מבחוץ לפי שנראה מבפנים צבע האבר,

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

חיוב שרטוט הגט

א. • כ' הרשב"א - א"צ לשרטט, שהרי

כותבים על יד עבד ובו אין שרטוט. וטעמו של שרטוט מפני כתיבה תמה, ובגט א"צ כתיבה תמה.

ב. סדר גיטין למהר"י מרגליות: וה"ה אם

השמות והכינויים כתובים, כי כל אחד כתב כפי לשון מדינתו.

ולכן סדר הגיטין משונים זה מזה בענין זה, והעיקר כאשר כתבתי כן נראה לי להורות. אמנם אם אין ידוע לשון המדינות, אין לשנות ממה שנמצא בדברי הקדמונים. ומכל מקום זדיעבד אם שינה באחד מאלו הדברים, כשר, כן נ"ל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

סיכום: איות בכתיבת השמות (סעיפים: כא-לד).

• כל כינוי שהוא בלשון לע"ז, כגון בלשון אשכנז, וצריך לכתוב תי"ו או טי"ת, כותבין טי"ת, כי תי"ו יכולין לקרות רפויה, (הרמ"א-ל"א בשם תה"ד).

• כשיש ספק אם לכתוב חי"ת או כ"ף – יכתוב כ"ף, ואם שינה כשר (הרמ"א ל"ד בשם מהרי"ו).

• לפסוק שם לשני שמות אפשר להתיר אם הדבר סובל כן. כגון כדר לעומר, עמנו אל (שו"ע ל"ב בשם הר"ן).

• שמות נשים בלע"ז יסיים באלף ולא בה"א, כגון ביל"א. ובלשון הקודש יסיים בה"א, כגון חובה (שו"ע סל"ד בשם הקונטרסים).

• אם חותם יהודא – כן יכתוב בגט (ב"ש).

• אין ידוע שמו – הולכים לפי השם שבכתובה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אחר לשון זני אדם במדינה"

ב"ש (נא): משמע אפילו אם כותבים

במקום אחד ושולחים למקום אחר –

כותבים כמו במקום הנתינה.

אה"ע ק"ל: דיני עדי הגט וזותימתם, ואם אינם יודעים לקרות או לזותום, ובו כ"ב סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: 1: חתימת העדים, שלא להניח שני שטין לפני חתימה 245

סעיף א: 2: חתם העד האחרון תחילה, דין הסופר והעדים 247

סעיף ב: לא יניח בשוליים שלפני חתימת העדים ריווח 248

סעיף ג: לא יהיה בין הגט לחתימה דברים אחרים 248

סעיף ד: חתם בראש הגט מצידו בימנו או בשמאלו 249

סעיף ה: צריך שיהיה גב החתימה כלפי הגט 249

- 249 ..... סעיף ו: כשיש עדי מסירה.
- 250 ..... סעיף ז: גט על שני דפים. דיבק שני עורות וכתב עליהם הגט.
- 252 ..... סעיף זז: חתימה אחת תחת שני גיטין.
- 252 ..... סעיף ט: חמישה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהם.
- 255 ..... סעיף י: אני פלוני ופלוני גירשנו נשותינו.
- 255 ..... סעיף יא1: חתימת העד כיצד.
- 257 ..... סעיף יב2: עד עם שני שמות, כשיש ספק בשם.
- 258 ..... סעיף יג: עד שכתב רק שמו, או כתב רק 'בן פלוני'.
- 258 ..... סעיף יד: גט בלשון אחד ועדים חתומים בלשון אחרת.
- 259 ..... סעיף טו: כל עד חתם בלשון אחרת.
- 260 ..... סעיף טז: עדים שלא יודעים לקרות, או לא יודעים לחתום.
- 262 ..... סעיף יז: חתמו עדים פסולים.
- 262 ..... סעיף יזז: להחתימם הסופר גם כעד.
- 263 ..... סעיף יט: עדים גויים. שמות העדים כשמות הגויים.
- 265 ..... סעיף כ: נתן הגט בינו בינה בעד אחד.
- 266 ..... סעיף כא: לא יטלו העדים שכר הרבה.
- 267 ..... סעיף כב: לא יחתמו העדים קודם שייבש הגט.

סעיף א1: חתימת העדים, שלא להניח שני שטין לפני חתימה

סעיף א חלק 1: א. צריך שיחתמו שני עדים כשרים (זה תחת זה) [במרדכי], למטה משיטה אחרונה של גט.

ב. ולא יניחו כדי אויר שני שטין בין שיטה אחרונה לחתימתם.

ג. הגה: ואם הניחו, הגט פסול (טור). ויש חולקין ומכשירים ע"י עדי מסירה [הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן]...

ואם נשיאת הולד כשר... גט שאין עליו עדים.³²

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (פו.): משנה - ג' גיטין פסולים,

הם.
כ' הרשב"ץ: חתם בן ראובן במקום יוסף

³² כ' בת' הרשב"א: המגרש בפסולי עדות דרבנן הגט פסול ואינו בטל כיון דמדאורייתא כשרים

כרתי צריכים לחתום ע"פ דין אלא שר"ג תיקן שיפרשו שמותם.

ואף לדידן (ע"פ סדר הגט קנד/פו) שקורעים הגט מיד ולא שייך טעמים אלו (שיוכלו לקיים החתימות) – מ"מ לכתחילה צריך עדי חתימה, שיהא כשר אף לר"מ.

ב"ש (א): לעניין לפרש שמותם –

▪ רשב"א ור"ן – א"צ לפרש שמות העדים (שהרי ממילא קורעים הגט וא"צ לקיימו אח"כ).
 ▪ והרמב"ם והטור כ' – שצריך לפרש שמותם, (מובא בסעיף י"א). וצ"ע למה מצריך הרמב"ם לפרש השמות, האידנא שקורעים הגט?

"שיחתמו"

ב"ש (א) בשם התוס': הא שתיקן ר"ג לחתום בגט הוא רק מבחינת עצה טובה ולא חיוב.

אבל הפת"ש (א) בשם יש"ש – לדינא בלא עדי חתימה אין להכשיר הגט לכתחילה, שהוא נגד התקנה ואינה רק עצה טובה. ומאחר שנהגו להחתים, אם יתנו הגט בלא חתימה נמצא מוציא לעז על הראשונים.

ולכן: כל זמן שלא נתנו הגט יש לכתוב גט אחר אף במקום עיגון, ורק אם כבר נתנו לה ראוי לחוש לעיגון ותינשא בו.

"הגט פסול"

ב"ש (ב): ואף שאם כתב על דבר שיכול

שם (פז:): משנה – חתמו העדים בראש הדף, מן הצד או מאחוריו – פסול.

פרש"י: מן הצד – בגיליון הגט.

✓ טור: אלא צריך לחתום למטה משיטה אחרונה של הגט, וצריך שיהיו שני העדים כשרים (כדלעיל חו"מ סימן לג).

ב"ב (קסב.): הרחיק עדי מהכתב ב' שיטין פסול (שיכול לזייף ולכתוב שם מה שירצה).

ואסיק ר"נ (קסג.) ב' שיטין הן ואוירן.

ג.כ' הטור: ואם הניחו, הגט פסול.

והרמב"ם כ': שאם יש עדי מסירה כשר, שאף בלא עדי חתימה כלל, כשר. כ"כ רמב"ן והרשב"א. כ"פ הרמ"א.

והראב"ד – השיג על הרמב"ם, שמא תכתוב תנאי באותם שני שורות ותוציא גיטה בעדי חתימה ונמצא זה כמזויף מתוכו. כ"ד המרדכי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שיחתמו שני עדים"

ב"ש (א): גיטין (לו.) – רבן גמליאל תיקן שיחתמו עדים.

היינו לר"א שעדי מסירה כרתי וא"צ עדי חתימה. ותיקן ר"ג בנוסף עדי חתימה שמא ימותו עדי מסירה. אבל לר"מ שעדי חתימה

כתיבה הנקראת. מ"מ אינו מוכרח, דתנן (פז:): גט שכתבו עברית ועדיו יוונית כשר.

ואף א"צ שתהא הכתיבה נקראת לתינוק, דאף למ"ד עדי חתימה כרתי א"צ לפרש שמותיהם בגט מהתורה.

בן שמעון וחזר וחתם יוסף בן שמעון, הגט פסול דהו"ל מזויף מתוכו.

עוד כ' הרשב"ץ: מה שנהגו לחתום בכתב אשורי אין קפידא בדבר. אלא שנהגו למ"ד עדי חתימה כרתי, ו"כתב" חוזר על החתימה וצריך

באה"ט (א): גט שהיה בו ספק אם היו עדיו מרוחקים שיעור שני שיטין - יש להכשיר בשעת הדחק, וכן הכשירו הר"ם מטאלון ורשד"ם.

לזייף כשר (ע"פ עדי מסירה כמ"ש בסי' קכ"ד), שאני התם דניכר שיכול לזייף אז אין סומכים על עדי חתימה, אבל כאן יש לחוש שמא ימלא הריוח ולא יהיה ניכר שום ריעותא.

סעיף א²: חתם העד האחרון תחילה, דין הסופר והעדים

סעיף א חלק 2: ^א ואם חתם העד האחרון תחלה (שהשאר שורה רווח), ולאחר כך חתם הראשון, כשר, אף על פי דמתחלה היה השני חתום שתי שיטות מן הגט [סדר גיטין].

^ב ומכל מקום לכתחלה לא יעשו כיש אומרים, לכתחלה אין לחתום בגט אפי' קרוב ונתרחק או מחותנים בעלמא [בסדר הגט בשם מהרי"ל].

^ג וטוב להדר אחר הסופר שלא יהיה קרוב לאיש ולאשה, אבל היכא שלא אפשר אין הפיולא בדבר [מהרי"ק]. ולא יהא אחד מן העדים תשוד בעריות. ויש מחמירין שלא יהיה בעל מום, ושלא יהיו העדים קרובים לסופר, וכולם לא יהיו קרובים לרב המסדר הגט, וטוב לחוש לכל זה לכתחלה [כל זה בסדרים].

^ד גם נוהגין ליקח עדי חתימה לעדי מסירה, והם יראו שהבעל ליוה לסופר לכתוב, כדי שיהיה הכל נעשה בפני כת אחד של עדים [מרדכי וסמ"ג].

^ה ולא יחתמו העדים רק בדיו וקולמוס של בעל, כמו הסופר [בסדרים], וכמו שנתבאר לעיל ריש סימן ק"כ.

"שלא יהיו עדים קרובים לסופר"

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

פת"ש (ג): כ' הקונטרסים - האינדא שהסופר נוטל שכר הרבה, יש להיזהר שלא יהיו עדים קרובים לסופר (שמא יעידו כדי שהסופר ירוויח שכרו).
אבל הב"י - דוחה סברה זו, וכי העדים מעידים על הסופר? על ציווי הבעל מעידים.

^ג "סופר לא יהיה קרוב לאיש ולאשה"

פת"ש (ב) בשם ישועות יעקב: טעמו - לפי שדעת כמה פוסקים שכתב סופר ועד כשר בדיעבד (פירוש שהסופר מצטרף לעד). וא"כ נחשב הסופר כעד ונמצא א' מהם קרוב או פסול. מ"מ בדיעבד אין לפסול הגט מחמת זה.

והרמ"א: הביא בשם י"א להחמיר חולק. וברית אברהם כ' - ולכן כשאי אפשר למצוא כהקונטרסים. והפת"ש - אף הקונטרסים לא החמירו רק כשנוטלים שכר יותר מהראוי, ועוד שהב"י עדות אחרים אין להקפיד.

סעיף ב: לא יניח בשוליים שלפני חתימת העדים ריווח

סעיף ב: יתחיל בראש שיטה, שלא ישאר חלק בגליון (פ' בשוליים) הגט לפני חתימתן [תוס' ב"ב סג:].

סעיף ג: לא יהיה בין הגט לחתימה דברים אחרים

סעיף ג: לא יהיה בין הגט לחתימת העדים כתוב דבר שאינו מענין הגט. ואם כתב כן, כגון שכתוב: "שאלו בשלומה" - פסול, שמא לא חתמו אלא על שאלת שלום. אבל אם כתב: ושאלו (בשלומה), כשר, שהיא מדובק עם של מעלה ועל הכל חתמו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (פז.), וב"ב (קעו.): עדים החתומים על שאילת שלום - פסול, חיישינן שמא על שאילת שלום חתמו. א"ר אבהו א"ר יוחנן - ואם כתבו "ושאלו" (בוי"ו) כשר. **✓** כ"פ הטור - ולא יהיה בין הגט לחתימת העדים כתוב שום דבר אחר שאינו מענין הגט, דאיכא למיחש שמא לא כיונו העדות לחתום אלא על אותו דבר, כדאמרינן כתוב למטה בגט שאלו בשלומה פסול שמא לא חתמו אלא על שאלת שלום, אבל אם כתב ושאלו כשר שהוי"ו חוזר על של מעלה ועל הכל חתמו. רמב"ם: ואם נמסר בפני עדים בין כך ובין כך - כשר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"פסול"

ב"ש (ד): ולפי הרמב"ם סגי בעדי חתימה, ואם אין עדי מסירה יש חילוק בדבר: אם מוכח שאלו העדים החתומים לא קאי על גט זה - אינו גט כלל. אבל אם אינו מוכח, כגון שאילת שלום (אפילו בלא וי"ו) או השאיר מקצת הגט וכתב בדף השני - הוי ספק (ולא פסול ודאי). ולכן בסעיף ד' שכתב פסול, הוא לגמרי בטל שהוא מוכח שלא חתם על הגט. ולפ"ז בס"ו שכתב אם יש עדי מסירה כשר, שמשמע דקאי אף על סעיף ד' שחתמו בראש הגט (ושם הרי בטל לגמרי!) צ"ל ה"ד בדיעבד שנישאת, שהרי לכתחילה בעינן גם עדי מסירה וגם עדי חתימה.

סעיף ד: חתם בראש הגט מצידו בימנו או בשמאלו

סעיף ד: חתמו בראש הגט או מצידו או בימנו או בשמאלו או מאחוריו – פסול

[משנה גיטין פז:].

אבל אם קצת הגט נכתב גם מאחוריו ואח"כ החתימות – כשר כמ"ש ס"ז. והט"ז – פוסל אף בכה"ג, ורק שמקצת הגט בדף שלידי (מצדו) כשר, אבל לאחוריו בכל גוונא פסול.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

ב"ש: או מאחוריו – פירוש שהגט מסתיים בדף זה, והעדים חתומים מאחוריו – ולכן פסול.

סעיף ה: צריך שיהיה גב החתימה כלפי הגט

סעיף ה: אף כשחותמין למטה, צריך שיהיה גב החתימה כלפי הגט. ואם היו

רגלי החתימה כלפי אף כחותמין למטה הגט – פסול.

עדי חתימה).

✓ הטור: אף כשחותמים למטה צריך שיהיה גב החתימה כלפי הגט ואם היו רגלי החתימה כלפי הגט – פסול.

המשך המשנה (לפי לשון הטור): ואם כתבן זה תחת זה כסדר, והעדים חתמו באמצע, העליון כשר.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

משנה גיטין (פז:): הקיף ראשו של זה (הגט) בצד ראשו של זה והעדים באמצע – שניהם פסולים.

פירוש: גט העליון נכתב הפוך והשני ישר כך שראשיהם זה כנגד זה והעדים חתמו באמצע. נמצא שהחתימה צמודה לשני הראשים, ולכן שניהם פסולים (שאין להם

סעיף ו: כשיש עדי מסירה

סעיף ו: כל אלו שאמרנו פסול, אם יש כאן עדי מסירה – כשר.

ב"י – משום דלא גרע מאם לא היו שם עדי חתימה.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

✓ כ' הרמב"ם: כל אלו שאמרנו פסול אם יש כאן עדי מסירה – כשר.

"אם יש כאן עידי מסירה כשר"

ט"ז (ג): לא דמי לס"א דאם הניחו אויר ב' שיטין דלא מהני עידי מסירה (לפי הראב"ד), דהתם יש חשש תחבולה שתמלא המקום הפנוי בתנאי, ויתירוה לינשא במקום אחר על פי עידי חתימה. מה שאין

כן בזה דלא יתירוה בשום מקום בגט זה אלא בעידי המסירה.

"כשר"

ב"ש (ו): משום דנראה לפנינו דאין כאן עדי חתימה וע"כ צריך להביא עדי מסירה ודומה לכתב ע"ג דבר שיכול לזייף.

סעיף ז: גט על שני דפים. דיבק שני עורות וכתב עליהם הגט

סעיף ז: א. שייר מקצת הגט וכתבו בדרך השני (שהמשיכו בטור חדש), והעדים

מלמטה בסוף הדרך השני - כשר, והוא שיהיה במגלה, ב. שניכר שלא נחתך, ושלבך נתכוין הסופר שישלים בדרך השני. ג. אבל אם אינו ניכר, אף על פי שנמסר בעדים, הרי זו ספק מגורשת, שמא שני גיטין היו ונחתך מקצת זה מסוף הדרך ומקצת השני מראש הדרך.

ד. הגה: מיהו אם יש עדים שגט אחד היה מתחלה, ונמסר לה בעדים, כסך [המ"מ].

ה. דצק שני עורות ביחד ע"י דצק, וכתב עליהם גט, פסול מספק.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. משנה גיטין (פז): שייר מקצת הגט וכתבו בדרך השני (שהמשיכו בטור חדש) והעדים חתמו למטה - כשר. וניחוש שמא גט זה בא משני גיטין ולקח מאחד הזמן (החלק העליון) ומהשני העדים? (ונמצא מגרשה בשני חצאי גיטין והעדים לא חתמו על שלו - רש"י) אמר רב - מיירי שיש בסוף דף ראשון רווח (שאינן חשש שהיה לו המשך אחר). ועוד מקשה הגמרא וכו'.

ב. ומתיר רב אשי: שניכר מתיחת הקלף (לפי

עיבוד הקלף) סביב סביב כל הגט שלא היה בו המשך (כלומר שכל הצדדים הם סופי הקלף, שכך דרך עושי קלפים, למותחו מן הצדדים, ונשאר רושם המתיחה בצידי הגט). כ"פ הרי"ף, הרא"ש והרמב"ם: דברי רב אשי בלבד.

ג. כ"פ הטור: והוא שיהא ניכר, שאם אינו ניכר יש לחשוש שמא היו שני גיטין בקלף זה בצד זה, השמאלי גבוה מהימני, והיה בימנו תנאי למטה וחתכו (כולל את העדים) וכיוון אותם יחד.

רמב"ם - אפילו נמסר בעדים הוי ספק מגורשת (טור: שחוששים שהסופר עצמו עשה

מסירה דלאו משני גיטין הוא. דמ"מ "ספר" כתוב ולא שני ספרים. כ"כ הלבוש. ב"ש (ח) - ואף ש"ספר" בא לסיפור דברים, מ"מ לומדים ממנו גם למעט שני ספרים (לבוש).

ב"ש (ח): למה לא מהני דיבוק או תפירה? הרי במנחות (לד:): דרש רבי יהודה - "והיה לך לאות" שיהא הקלף אות אחד (קלף אחד). ולכן בתפילין שני קלפים פסול. ואם דיבק כשר. כ"פ הפוסקים. וא"כ למה בגט פסול? וצ"ע.

ט"ז (ו): טעמו דקי"ל ספר אחד אמר רחמנא. ותמוה לי דהא גם ספר תורה איקרי ספר ומ"מ כשר בדיבק יריעות וצ"ע.

ופת"ש (ו): ובספר ביאור מרדכי והב"מ - תמהו על הב"ש ופסקו כהרמ"א שפסול מספק.

ומזה יש לישב המנהג שלא כותבים גט על נייר כדמשמע מת' מהר"מ לובלין, לפי שנייר הוא דיבוק עשבים.

כן מפני שנודמן לו כן).

ד"ה"ה: אבל אם היו עדים שגט האחד היה ונמסר בעדים - כשר. כ"פ הרמ"א.

ה"כ' ד"מ בשם האו"ז: אם תפר ב' עורות או דבקם יחד וכתב עליהם - צ"ע אם כשר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. "שמא שני גיטין"

ב"ש (ז): אבל ניכר שלא נחתך לא חיישינן שמא התחיל לכתוב לשם פלוני וסיים לשם אחר, כיון שאין גריעותא לפנינו (גיטין פח.).

ד. "מיהו אם יק עדים" (ה"ה)

והב"ח: כיון שיש עדים שלא נעשה זיוף א"צ לדעת שנמסר בעדים.

והב"ש (ז) - ואפשר כיון שנראה כמזויף צריך לדעת שנמסר בעדים.

ה. "דצק שני עורות"

ד"מ: ה"ה אם תפר. ופסול אף שיש עדי

סעיף זז: חתימה אחת תחת שני גיטין

גט שמאלי	גט ימני
יעקב אברהם	א. ראובן בן יצחק בן
יעקב עד	ב. ראובן בן
בן יעקב עד	ג. ראובן

סעיף זז: כתב שני גיטין בבי דפיין

במגילה אחת, זה אצל זה, והעדים (עוברים) מתחת זה לתחת זה [טור ממשנה גיטין פז.]:

א. ששם העד תחת הראשון ושם אביו תחת הב', וכן העד השני תחתיו את ששמות העדים חתומים תחתיו - כשר.

ב. ואם כתוב ראובן בן תחת הראשון, ויעקב עד תחת השני - פסול השני.

ג. ואם כתוב ראובן תחת הראשון, ובן יעקב עד תחת השני - אף השני כשר.

ד. הגה: ואם נמסר בעדים ליד אותה שאין עליו עדים - כשר זדיעבד, להא לא גרע מאלו לא היו עליו עדים כלל [ב"י בשם הרמב"ם] (ועיין לקמן סי' קל"ג).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. "בן יעקב תחת השני"

ב"ש (ט): שניהם כשרים - הראשון כשר ש"ראובן" קאי על "בן יעקב" שתחת השני. גם השני כשר - שהרי חתם עצמו "בן יעקב עד". כ"ד הב"י, רש"ל פרישה והב"ח.

ב. "ראובן בן"

ב"ש (ט): אף שבעלמא שחתם "ראובן בן" פסול! שאני הכא דקאי על ההמשך "יעקב עד". אבל אין אומרים על גט שני שיש תחתיו "יעקב עד" שחוזר על "ראובן בן" שלפניו (בגט ראשון) - תוס'.

סעיף ט: חמישה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהם

סעיף ט: א. חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהם, אם כתבוהו בכלל, כגון

שכתבו: בכך לשבת גירש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית, וכן אמר כל אחד מהם לאשתו ליכי דיתיהוויין וכל טופס הגט, והשני עדים חותמים מלמטה - הרי זה גט כשר וינתן לכל אחת בעדי מסירה. ואם אין שם עדי מסירה, כל מי שתצא מגלה זו מתחת

ידה, מגורשת.

ב. אבל אם כתב: בכך בשבת גירש פלוני לפלונית, והשלים הגט והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגילה וכתב: וביום זה גירש פלוני לפלונית, והשלים הגט השני, וכן עד שהשלים כל הגיטין והעדים מלמטה, אם נתנה מגילה זו לכל אחת מהן בעדי מסירה, הרי כולן מגורשות. ואם אין שם עדי מסירה, והיתה מגלה זו יוצאת מתחת יד אחת מהן, אם היתה זו שגיטה באחרונה שהעדים נקראים עמו – הרי זו מגורשת. ואם היתה המגלה יוצאת מתחת יד אחת מן הראשונות – הרי זו ספק מגורשת.

ג. הגה: וכל זה שכתב: ופלוני לפלונית וכו', אבל אם כתב בשני וכן באחרים: פלוני לפלונית, אינו כשר רק האחרון [טור].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

משנה גיטין (פו:): חמשה שכתבו כלל בתוך הגט: "איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית", והעדים מלמטה – כולן כשרין, וינתן לכל אחת ואחת. היה כותב טופס לכל אחד ואחד, והעדים מלמטה, את שהעדים ניקרין עמו כשר. גמ': היכי דמי כלל היכי דמי טופס? אמר רבי יוחנן – זמן אחד לכולן זהו כלל, זמן לכל אחד ואחד זהו טופס. וריש לקיש אמר – אפילו זמן אחד לכולן נמי הוי טופס.

אלא היכי דמי כלל? דכתב אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית. להלכה: כרבי יוחנן. שאם יש זמן אחד לכולם כשר. כ"פ הרי"ף הרא"ש והרמב"ם. שיטות הפוסקים:

✓ פסק הרמב"ם: חמישה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהם:

אם כתבוהו בכלל, כגון שכתבוהו בו: "כך וכך לשבת, גירש פלוני לפלונית, ופלוני

לפלונית", וכן אמר כל א' מהם לאשתו "ליכי דיתהויין" וכל טופס הגט ושני עדים חותמים מלמטה – ה"ז גט כשר.

והטור – כתבו כלל היינו שכתב: ראובן גירש את רבקה וכך א"ל: צביתי ברעות נפשי נפטרי... יתיכי וליכי... ודין יהוי לכיכ מינאי... ויעקב גירש את רחל וכל א"ל: צביתי... כ"ד הרמ"ה.

ב": פירוש דברי הטור – אחר שכתב הראשון גירש פלוני את פלונית מסיים כל עניין הגט, ואח"כ כותב לשני. ואפשר שאף דברי הרמב"ם מתפרשים כן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "כן אמר כ"א לאשתו"

ב"ש (י) (לפי פירוש הטור): כלומר שכתב "פלוני גירש פלונית" וכתב כל נוסח הגט "לכי דיתהויין וכו'", כ"כ לכל כל אחד. אז לא הוי שתי נשים יוצאת בגט א' כיון שכתב לכ"א העיקר הגט ושאר נוסח אינו אלא תוספת דברים (שצריך לכתוב לכל אחת תורף הגט).

ואם כתב נוסח א' לכולן הגט בטל מדאורייתא דהוי שתי נשים יוצאת בגט א'. כ"כ הטור בשם הרמ"ה וכן יש לפרש דברי הרמב"ם שהוא לשון המחבר.

ובדרישה כתב - א"צ לסיים כל נוסח הגט, אלא כותב לכל אחת עד "ליכי" ולבסוף מסיים כל הנוסח (כלומר כותב לכ"א עיקר הגט, התורף, ולבסוף שאר הגט).

"ינתן לכל אחת בעדי מסירה"

ט"ז (י): ביאר ב"י דברי הרמב"ם - אף דעדים חתומים על הגט צריך להינתן לכתחילה בפני עדי מסירה להרמב"ם, ואם אין שם עדי מסירה כלל, כל מי שתוציא מגילה זו מתחת ידה היא מגורשת, שהרי יש בידה גט חתום. ובודאי שכל אחת נותנת לחברתה כשתצטרך כולן נישאות וגובות כתובתן על ידו.

"אין שם עדי מסירה"

ב"ש (יא): כ"כ הרמב"ם. ואזיל לשיטתו שאף אם ידוע שלא נמסר בעדי מסירה כשר בעדי חתימה. וכ"ד המחבר (קלג/א). לדעת הי"א (הרמ"א שם) - שאם אין עדי מסירה פסול, צריך לפרש כאן "אין עדי מסירה" אין ידוע בוודאי שהיו עדי מסירה, ולכן אם יש עדי חתימה אמרינן ודאי שהיו עד מסירה.

"מגילה זו תחת ידה - מגורשת"

ב"ש (יב): ב"י מפרש דברי הרמב"ם - כל מי שתצא מגילה זו תחת ידה מגורשת, ואם רצונה למסור גט זה לאחרת גם האחרת מגורשת.

אבל בדרישה והט"ז כ' - שדווקא זו שיוצא מתחת ידה ולא אחרת, ואף שתיתן לה

חברתה. מיהו כל שבאה האישה והגט בידה א"צ לשאול אותה אם חברתה נתנה לה.

"וביום הזה"

ב"ש (יג): שכל שכתב הזמן אצל כ"א הוי פרט ופסול, דאמרינן שהעדים חתמו רק על האחרונה (אלא אם כן מסרו לכ"א בעדי מסירה כמ"ש בהמשך).

ואפילו שלא כתב שוב תאריך אלא "וביום הזה" הוי פירוט (כ"כ הב"ח).

"אם ניתנה מגילה זו"

ב"ש (יד): ניתנה - היינו בדיעבד שכבר ניתנה.

וטעמו שמא לא חתמו העדים אלא על האחרון ועל הראשונים אין עדי חתימה לכתחילה לא מגרשים בלא עדי חתימה. ובסמוך (א). כתב "ויינתן" אף לכתחילה (שהרי יש עדי חתימה ועדי מסירה).

"ספק מגורשת"

ב"ש (טו): כיון שכתב זמן לכ"א, יש להסתפק שמא העדים לא חתמו אלא על האחרון, וכן אם כתב פלוני בלא וי"ו יש להסתפק כנ"ל, וכן אפילו אם כתב זמן לכ"א וכתב פלוני בלא וא"ו מ"מ אינו אלא ספק.

"רק אחרון"

ב"ש (טז): וקשה, כיון שהאחרון גט בפ"ע נמצא שהוא גט בלא זמן שלכתחילה לא תינשא, ולמה כתב "כשר לאחרון"?

והב"מ תירץ - כאן הוי ספק אין בו זמן (שמא העדים חתמו על הכל והוי זמן אף לאחרון). וגט שאין בו זמן פסול מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. מ"מ צ"ע, שכאן

הוחזק איסורא של אשת איש.

סעיף י': אני פלוני ופלוני גירשנו נשותינו

סעיף י' א' כתב: אני פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית, והשלים הגט,

אף על פי שנמסר לכל אחת מהן בעדי מסירה - אינו גט, שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד, שנאמר: וכתב לה (דברים כד, א ו - ג) ולא לה ולחברתה.

ב' חזר ופרטן בתוך הגט, וכתב: פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית בזמן הזה, הרי אלו כשרים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "בזמן הזה"

ב"ש (יז): ודווקא שכתב זמן אחד לכולם. אבל כתב לכ"א זמן, אף שכללם תחילה כיון שיש לכ"א זמן הוי פירוט (רשב"א אליבא דר"ל).

אף על גב די"ל לר' יוחנן דמיקל טפי וס"ל זמן א' לכלם והוי כלל וקי"ל כוותיה, א"כ כשכלל כולם כאחד ואח"כ פרט וכתב זמן לכ"א הוי כלל, מיהו לא מצינו מפורש כן בש"ס וי"ל אפילו לר' יוחנן הוי פרט,

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א' גיטין (פז): א"ל רבינא לרב אשי -

לר"ל דאמר זמן אחד לכולם נמי טופס (ופסול), ה"ד כלל (שכשר)?

דכתב: "אני פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית". א"כ נמצאו שתי נשים מתגרשות בגט אחד, והתורה אמרה "וכתב לה" ולא לה ולחברתה?

ב' דהדר וכתב "פלוני גירש פלונית, ופלוני גירש פלונית".

סעיף י"א: חתימת העד כיצד

סעיף י"א חלק 1: **א'** כשחותם העד, צריך לכתוב שמו ושם אביו, כגון יוסף בן

יעקב עד.

ב' כתב: יוסף עד, או בן יעקב עד, או יוסף בן יעקב, ולא כתב עד - כשר.

ג' הגה: י"א מאחר דסגי אס כתב יוסף עד, אס כן בן יעקב לא צריך למכתב, ואס טעה או שינה בו - אין לפסול [תה"ד], וכמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ח זכיואל בזה.

ואין לסמוך על זה רק בשעת הדחק וזמקום עגון [תה"ד בפסקיו]. (וע"ל סי' קכ"ח)...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (לו.): העדים חותמים בגט מפני תיקון העולם.

בראשונה היה כותב "אני פלוני חתמתי עד", אם כתב ידו יוצא ממקום אחר כשר ואם לאו פסול.

אמר ר"ג תקנה גדולה התקינו שיהיו מפרשים שמותיהם מפני תיקון העולם.

מפרשים שמותיהם

● רש"י - בתחילה לא היו חותמים שמו, אלא "אני פלוני חתמתי עד" (ולכן תיקן שיכתבו שמותם, ראובן בן יעקב עד).

● לפי הטור - תחילה היה חתם שמו "אני ראובן", ומתוך שיש הרבה ראובן וקשה לחפש אנשים שמכירים החתימה התקינו שיפרשו שמותם, "אני ראובן בן יעקב עד" ומתוך כך יכירו שמותם.

ב. גיטין (פז.): משנה - "איש פלוני עד" - כשר. וכן "בן איש פלוני עד" או "איש פלוני בן איש פלוני" בלא "עד" כשר.

גיטין (לו.): חתימה בסימנא לא (שלא יחתמו בסימן). והרי רב צייר דג במקום חתימה, ורבי חנינא צייר ענף של דקל...? שאני רבנן שחתימתם מפורסמת.

משמע שחתימה כמו שחותמים בצ'ק (קשקוש בלא לפרט השם) - לא מהני. וכ"ד השו"ע שצריך לפרש שמו ושם אביו, ואם לא פירש (אלא חתם כמו בצ'ק) לא יתן הגט.

אבל הב"ש - אם חתם בסימן (כמו בצ'ק) יכול לגרש בו, אלא שלכתחילה יפרש שמו

ושם אביו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ושם אביו"

ב"ש (יח): לכתחילה צריך עדי חתימה ומסירה, ובלא עדי חתימה לא יתן הגט לכתחילה. ואם יש עדי מסירה ועיד חתימה אלא שלא פרשו את שמותם אפ"ה כשר וינתן הגט. אבל לא היו עדי חתימה כלל לא ינתן הגט אלא אם כבר נתן הגט כשר.

"עד"

ב"ש (יח): ומה שצריך לכתוב בגט "עד" מה שאין כן בשאר שטרות, לפי שהגט הכל לשון הבעל, מש"ה חותם "עד" כלומר שהוא מעיד שהבעל אמר כל זאת לפניו (לבוש).

ג. "טעה או סינה - חין לפסול"

ב"ש (כ): אף שהטעות (בשם אביו) מפסיק בין שמו לתיבת "עד", מ"מ מוכח דקאי על העד, וכשר.

"או שינה" (תה"ד)

ב"ש (כא): כלומר שהעלה לאביו שם אחר. ולא משמע כן מהרשב"ץ.

ופת"ש (ז) כ' בשם ב"מ - שינה שם אביו לכו"ע (אף לתה"ד) פסול, דהוי מזויף מתוכו. וכאן מיירי שטעה בשם אביו באותיות לשם שלא קיים שאז דינו כחסר שכשר.

ב"ש (כ): ונראה גם אם טעה בשמו ולא בשם אביו כשר, שהרי אם כתב רק "בן פלוני" כשר. ואף שתה"ד הביא רק כשטעה

אבל הב"ח והרש"ך כ' - שתה"ד מקל רק כשטעה בשם אביו ולא בשמו.

סיים ב"ש (כ): ובכל אלו שאין טעות פוסל, גם חק תוכות אינו פוסל, וכ"ש במקום דחק ועיגון. ואם חל חק תוכות במילת "עד" כשר אף בלא שעת הדחק ועיגון, כיון שכבר נגמרה החתימה.

בשם אביו, לאו דווקא הוא אלא ה"ה כשטעה בשמו כשר.

[כלומר: אף שחתם שמעון בן יעקב במקום בן ראובן כשר, שהרי לעיקר הדין אף שהיה כותב רק "אני עד" כשר שעיקר היותו הוא בכתב ידו, אלא שר"ג תיקן שיפרשו שמותיהם].

סעיף י"א: עד עם שני שמות, כשיש ספק בשם

סעיף י"א חלק 2: א. וע"ל הרמ"א (קכט-יח) - עד שיש לו שני שמות כיצד יחתום עלמו (שם: יחתום עצמו בשני השמות בלא מתקרי. אברהם יצחק עד').

ב. ואין העד כריך לחתום עלמו בחניכתו [שם סי' רל"ד] אפילו לכתחלה, גם לא יחתום עלמו או אצלו בפק רב או חכם, רק פלוני בן פלוני עד [סדר גיטין].

ג. וכל דבר שיש בו קצת ספק כיצד כותבין, אין ראוי לכתחלה לחתמו (בגט), כי אין ליכנס לספיקות לכתחלה בלא אורח [ד"מ]. ולכן אין חותמין לעד (למי) שאצלו מומר, כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ח, וה"ה לכל כיוצא בזה.

ד. ולכתחלה נזהרין בחתימת העדים בכל דבר שנזהרין בכתובת הגט, הן לבעינן כתיבה תמה ומוקף גויל [ב"י בשם הקונטרס], וכל כיוצא בזה.

ד. עדים החשודים על העריות או בעלי מומים לא יחתמו. הרמ"א (קל"א).
ה. לכתחילה לא יחתום הסופר בגט (סי"ח).

"מי שאצלו מסומד"

הרמ"א (קכט"ו): כשכותבין גט לבן מומר לע"ז כותבין לו על שם אביו אע"פ כשעולה לס"ת או חותם בשטרות חותם עצמו על שם אבי אביו. ואין לחתום בגט לעד בן מומר (הכל בסדר גיטין).

"כתיבה תמה"

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. סוגי עדים שיש בהם ספק, כיצד

יחתום (שראוי להימנע להחתימם בגט)

א. לא מחתימים בן של מומר (הרמ"א קכט"ו).

ב. קרוב שנתרחק (סנהדרין כז:): מהרא"י כ' - יכול לחתום. סדר הגט בשם מהרי"ל מחמיר. כ"פ הרמ"א (א).

ג. כשהעדים קרובים לסופר לא כדאי להחתימם, כמ"ש הרמ"א (קל"א).

יחתמו בכתב אשורי בדוחק ימצאו קיום). כ"כ זכור לאברהם - מנהג איזמיר ועיין בב"ש (סוף סק"א) שכ' בשם התשב"ץ, ע"פ דין א"צ לחתום באשורית, וכל שתינוק אף שהוא חריף יכול לקרותו כשר. ולכן אין לדקדק כ"כ בחתימת העדים, וכל שאנו יכולים לקרותו כשר.

פת"ש (ט) בשם גט פשוט: כ"פ תומת ישרים ושלטי גיבורים. ראיתי גט שנשלח מצפת לירושלים והיו עדיו בכתב פרובינצאל (כתב רש"י), וכן נוהגים לכתחילה שיהא יותר קל למצוא קיום לעדים כיון שרגילים לחתום בכת פרובינצאל בשאר שטרות (מה שאין כן אם

סעיף יב: עד שכתב רק שמו, או כתב רק 'בן פלוני'

סעיף יב: א. אבל כתב: 'יוסף', לבד, ולא כתב: עד, פסול. ^ב. (וכל שכן אם כתב: בן פלוני, ולא כתב: עד, לפסול) [ב"י].

ולא כתב "עד" כשר. שדווקא כשכותב רק "יוסף" או "בן יעקב" צריך לכתוב "עד".

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אגיטין (פז:): שני גיטין שכתבו זה בצד זה וכו' פריך תלמודא וליתכשר האי 'ביעקב עד' דהא תנן 'איש פלוני עד כשר?' ומשני דלא כתוב 'עד'. ופרש"י: דלא כתוב עד - ומתניתין דווקא נקט איש פלוני עד דהיכא דלא חתם פלוני בן פלוני בעינן עד.

ב"י - כלומר המשנה נקטה "איש פלוני עד" דווקא, אבל בלא "עד" פסול.

^בכ"פ הטור: "יוסף" בלא "עד" פסול.

^בהריב"ש בתשובה: כתב "יוסף בן יעקב"

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ולא כתב עד - פסול"

ב"ש (כב): ש"ל שלא חתם עצמו לשם עדות. אבל חתם שמו ושם אביו כשר, כיון שהזכיר שם אביו ודאי לשם חתימה חתם. ומיירי שלא היו עדי מסירה (לרמב"ם).

ואף אם ספק אם הוי עדי מסירה פסול (לש"פ), כיון שחתימה זו חלשה ל"א מסתמא היו עדי מסירה (כמו שאומרים בחתימה כשרה).

סעיף יג: עדי הגט חותמים זה בפני זה

סעיף יג: א. עדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה. ואם חתמו זה שלא בפני זה, פסול. ^ב. (ויש מכסירין אם חתמו ב' בפני זה, והסליסי שלח צפניהם) [טור בשם ר"ת].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

להוסיף עד נוסף - א"צ בפני כולם, כיון שכבר נגמר הגט ע"י שנים. כ"כ הרא"ש. אבל רש"י ורבנו אלחנן - פוסלים, דכיון שבא להחתים שלישי דעתו שלא יהא גט עד שיחתמו שלושה, וחתימת השלישי אינה כלום אם לא חתמו יחד.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "זה בפני זה"

ב"ש (כ): אבל לקולא ל"א, כגון שנמצא חתימת עד אחד מקוים ל"א מאחר שחתמו כולם יחד וחתימת עד אחד מקוים הוי כל החתימות מקוימים.

ב. "והקלוקי קלא צפניהם"

ב"ש (כ"ד): היינו שהזמין שני עדים, ואח"כ החתים עוד נוסף, בזה יש להקל כיון שלא הזמין אלא שני עדים וכיון שחתמו אלו שנים כבר נגמר חתימות עידי הגט.

א. גיטין (י): כל גט שיש עליו עד כותי פסול.

אמר רב פפא: ז"א עדי הגט אין חותמים זה בלא זה ולכן פסול כיון שנעשו כל העדים עדות אחת, שהרי חתמו יחד, וכיון שחלק נפסל כולם נפסלו.

מ"ט? א"ר אשי - גזרה משום כולכם.

פרש"י: אם אמר לעשרה "כולכם כתבו גט לאשתי" אחד כותב וכולם חותמים. ואם לא חתמו כולם - פסול.

לפיכך תקנו חכמים אפילו כשלא א"ל "כולכם" שיתקבצו כל העדים יחד בעת החתימה שאז לא ישכחו לחתום כולם.

ב. והר"ח: אם כבר החתים שנים זה בפני זה, ורוצה להחתים שלישי שלא בפניהם - ש"ד.

כ"כ התוס' בשם רבנו משולם - הא דאין עדים חותמים אלא זה בפני זה, היינו שנים או שזימן מראש שלושה לחתום. אבל כשנגמר הגט בפני שנים ואח"כ רוצה

סעיף י"ד: גט בלשון אחד ועדים חתומים בלשון אחרת

סעיף י"ד: גט שנכתב בכתב מהלשונות, ועדיו חתומים בכתב אחר - כשר, והוא

שיהיו העדים מכירים לשון הכתב והכתיבה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. משנה גיטין (פז): גט שכתבו עברית ועדיו יוונית, יוונית ועדיו עברית. עד אחד עברי ועד אחד יווני - כשר.

ב. כ' הרמב"ם: והוא שיהיו העדים מכירים לשון הכתב והכתיבה.

כ"כ ה"ה בשם הירושלמי - מיירי שיודעים העדים לקרות הגט אלא שחתמו בלשון אחרת.

ב"י: הרמב"ם ס"ל שאם אינם יודעים לקרות אי יכולים לחתום, ולא מהני שיקראו לפניהם ויחתמו. אבל למ"ד שאפשר לקרוא לפניהם ויחתמו, לא בעינן

שיכירו לשון הגט והכתיבה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לשון הכתב והכתיבה"

ב"ש (כה): הקשה בכ"מ - בשלמא - שצריכים להבין הלשון (כמ"ש הט"ז). אבל

למה צריך להכיר הכתיבה, הרי קי"ל קוראים לפנייהם והם חותמים? ותירץ ב"ש די"ל - דבאמת אם קוראים לפנייהם א"צ שיכירו הכתיבה, אלא איירי שאין קוראים לפנייהם אלא הם עצמם קוראים שאז צריך שיכירו גם את הכתב.

סעיף טו: כל עד חתם בלשון אחרת

סעיף טו: אחד מהעדים חתם בכתב לשון אחד, והעד השני בכתב לשון אחר,

כשר [גיטין פז: משנה].

סעיף טז: עדים שלא יודעים לקרות, או לא יודעים לחתום

סעיף טז: א. העדים שחותמין על הגט צריכים להיות יודעים לקרות ולחתום. ואם אינם יודעים לקרות, קוראים בפניהם וחותמין, והוא שיכירו לשון הגט.

ב. ואם אינם יודעים לחתום, רושמיין להם הנייר ברוק וכיוצא בו, מדבר שאין רשום מתקיים, והם כותבין על הרושם.

ג. הגה: ויש אוסרין לעשות כן לכתחלה, אלא מקרעין נייר חלק לפנייהם, והם חותמין לך הקלע [טור בשם הרמ"ה].

ואלא כמאן? כרבנן.

רבי אלעזר קרו קמיה וחתים ורב נחמן קרו קמיה ספרי דדייני וחתים ודווקא רב נחמן וספרי דייני דאית להו אימתא (וסופרי הדיינים יראים ממנו ולא משקרי) אבל רב נחמן וספרי אחריני ספרי דדייני ואיניש אחרינא לא.

לקרוא הגט לפני העדים

• רא"ש ורי"ו - בין גט או שאר שטרות יקראו לפנייהם בשנים (דבעינן שיהו שנים קורין לפניו דאין לסמוך על אחד, שלא ישקרו

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (יט:): עדים שאין יודעים לקרות - קוראים לפנייהם וחותמים. אמר רשב"ג - דווקא בגיטי נשים הקילו משום עיגונא, אבל שאר שטרות אם לא יודעים לקרות ולחתום - לא יחתמו (אמר רבי אלעזר מאי טעמא רשב"ג כדי שלא יהו בנות ישראל עגונות).

אמר רבא הלכה כרשב"ג, ורב גמדא משמיה דרבא אמר אין הלכה כרשב"ג

אה"ע קל"ה: צריך לקרות הגט קודם נתינה ולאזריו, ובו ה' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: צריך לקרות הגט לפני ואחרי המסירה..... 305
 סעיף ב: הכניס הבעל הגט לכיסו והוציא ונתן לה. אחר שנתן לה מראה שהגט עדיין בידו.
 306.....
 סעיף ג: קיבלה הגט וזרקו לים לפני שקראו הגט..... 307
 סעיף ד: נתן לה נייר חלק וא"ל הרי גיטך..... 308
 סעיף ה: זרק הגט לחצרה בין החביות, ומצאו שם מזוזות ולא גט..... 309

סעיף א: צריך לקרות הגט לפני ואחרי המסירה

סעיף א: ^אהעדים שנותנים הגט לפניכם צריכים לקרותו קודם נתינה. וטוב

לקרותו גם לאחר נתינה. ^בואם לא קראוהו אלא לאחר נתינה בלבד, מגורשת. הגה:
 וכן אם יעידו (צריך להיות יעיינו – תורת גיטין) בטוב שזהו גיטה [בסדר הגט].

^גולכתחלה אנו נוהגין שהחכם המסדר הגט קורא אותו תחילה וסוף עם העדים, ואחר
 כך שואל לסופר אם זהו הגט שכתב לשמו ולשמה ולשם גרושין, ואח"כ שואל לכל אחד
 מהעדים אם מכיר חתימתו וחתימת חבירו, אם חתמו זה בפני זה [כ"ז מ"כ בקונטרס
 ובסדר גיטין].

והגהות.

וכ' הרא"ש – ואם לא קראו הגט כלל –
 צריך גט אחר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "צריכים לקרותו"

ב"ש (א): דקי"ל עדי מסירה כרתי, מש"ה
 צריכים לקרותו. ואסור לסמוך על אחר
 שיקרא. כ"כ הר"ן. וגם צריכים לקרות

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אגיטין (יט:): אמר מרימר משמיה דרב
 דימי – שני עדים שמוסרים לפניו הגט
 לאישה (עדי מסירה) צריכים לקרוא הגט.
 תוס': לקרוא הגט – לפני המסירה.

^בוהר"י היה רגיל לקרותה לפני הנתינה
 ולאחריה, מיהו אם קרא רק אחר הנתינה
 מגורשת. כ"כ הרא"ש, הר"ן, המרדכי

תיכף בעת הנתינה כי אז חל הגט, וצריכים שני עדים לקרותו.

וכל זה לשיטת התוס' – שעדי מסירה כרתי וללא עדי מסירה הגט בטל לגמרי. אבל לשיטת הרי"ף והרמב"ם – שעדי חתימה כרתי, לכתחילה צריך לקרותו כדי שהיו עדי מסירה ועדי חתימה, מיהו בדיעבד שקראו אחר כך תינשא בו.

ב. "אם יעידו בטוב"

פת"ש (א) בשם תורת גיטין: ט"ס, וצ"ל "אם יעיינו בטוב", שחוזר עמ"ש המחבר שצריך לקרותה גם אחר הנתינה, וע"ז כתב דסגי כשיעיינו בטוב שזהו הגט שקראוהו קודם נתינה.

סעיף ב: הכניס הבעל הגט לכיסו והוציא ונתן לה. אחר שנתן לה

מראה שהגט עדיין בידו

סעיף ב: א. קראוהו ונתנהו לבעל או לשלוחו, והכניסו לבית ידו (לכיס והוציאו) ונתנו לה, צריך לקרותו פעם שנית קודם שיתנהו לה (דחיישין שהחליפו בשט"ח). ואם לא קראוהו, ונתנו לה וזרקתו לים או לאש – הרי זו מגורשת, הואיל וקראוהו תחילה אין חוששין לו שהחליפו (דלא חיישין שיקלקלה – ט"ז).

ב. ולא עוד אלא אפילו אמר הבעל: שטר אחר היה ולא היה הגט שקראתם – אינו נאמן, והרי היא מגורשת. ואם הגט בידו (ביד הבעל) ומראה אותו (שלא מסר לה) – נאמן (שאינה מגורשת) כל זמן שלא נשאת.

מד"ת שהחליפו, קמ"ל שאינו נאמן ומגורשת.

ב. כ' הטור: לא קראוהו ונתנו לה והוא אומר שהחליפו ונתן לה שטר אחר ונאבד הרי זו מגורשת ותינשא לכתחלה כיון שקראוהו פעם אחת. ואם הגט ביד הבעל ומראה אותו נאמן כל זמן שלא נישאת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "ואם הגט בידו"

ט"ז (ב): פי' לאחר שנתן הגט בלא קריאה, אמר הבעל שהחליפו (שנתן לה שטר אחר ולא

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (יט:): אמר מרימר משמיה דרב דימי: הני בי תרי (עדי המסירה) דיהיב גיטא קמיהו, צריכי למיקרייה. מתיבי: ה"ז גיטך, נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד, וחזר ואמר הבעל ששטר פסים היה – מגורשת, ולא כל כמניה לאוסרה. ומקשה הגמרא: ואם צריך לקרוא הגט לפני המסירה, איך יכול הבעל לומר שטר פסים היה?

✓ מיירי שאחר שקראו העדים לקחו הבעל והכניסו לבית ידו (כיס) ואח"כ נתן לה.

סעיף פו) דאז ליכא למיחש לקנוניא שהיא תמסור אחר כך הגט לידו. כ"כ הב"ש (ב). פת"ש (ב) בשם תורת גיטין כ' – נראה שאפילו קודם נישואין אינו נאמן הבעל הראשון להתירה לחזירה לעצמו אם הוא כהן, שכבר נתחזקה בגרושה ואין עד אחד נאמן להוציאה מחזקתה, רק שנאמן לאוסרה להינשא לאחר.

גט), ומראה הגט בידו נאמן ולא תינשא. **"כל זמן שלא נישאת"** פרישה (ד): אבל אם נישאת לא, דלאו כל כמיניה לאוסרה על השני, דחיישינן לקנוניא דהיא נתנה חזרה הגט ליד בעלה הראשון כדי להוציא את עצמה מהבעל השני (גיטין פרש"י). ומטעם זה נוהגין תיכף אחר הנתינה מחתכין בגט כמה חיתוכין (סדר הגט בשו"ע

סעיף ג: קיבלה הגט וזרקו לים לפני שקראו הגט

סעיף ג: א. הרי שלא קראו הגט תחלה, ונתנו לה בפניהם וזרקתו לאור או לים, אף על פי שהבעל אומר: כשר היה – הרי זו ספק מגורשת. הגה: ואפילו אם נשאת, תלא [תוספות בלשון אחר וכ"כ הב"י בשם רשב"א ור"י ת"ה].

ב. אצל אם הגט עדיין יולא מתחת ידה, אם נשאת לא תלא, אצל לא תנשא בגט זה מאחר שלא קראו אותו תיכף אחר הנתינה [כן משמע מר' ירוחם הנ"ל ודלא כב"י]. ג. ויש חולקין.

לפני שיתן לאישה.

וקשה הרי לפי הגמרא שלנו (יט): אפילו לא נתחלפו כיון שלא קראה אינה מגורשת?

ג. וי"ל: כאן אף שאסורה להינשא אם

נישאת לא תצא ושם אף שנישאת תצא. א"נ: שם מיירי שקרא הגט אלא שאח"כ הכניס הבעל הגט לבית ידו, והיה להם לקרוא שנית לפני הנתינה.

[נפק"מ ביו התיירוצים – בזרקתו לים, אם נישאת כבר: לפי תירוץ ראשון – לא תצא. לפי תירוץ שני – תצא].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (יט): ה"ז גיטך, נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד, וחזר ואמר הבעל ששטר פסים היה (ולא גט) – מגורשת, ולא כל כמיניה לאוסרה. כ' התוס': דמיירי שקראו הגט לפני הנתינה. אבל אם לא קראו נראה דלא הוי גט. וקשה: גיטין (פ.) – כתב גט לאישה ושובר לאיש... ולאחר זמן גט יוצא מתחת ידי הבעל ושובר מתח"י האישה (שמסתבר שקבלה שובר במקום גט) – תצא מזה ומזה (שאינו גט כלל). שהיה להם לקרוא את הגט

מסירה מתו או הלכו למדינת הים, וכיון שהגט בידה ויש עליו עידי חתימה יש להקל טפי דלא תצא.

ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ספק מגורשת"

מבאר הב"ש (ג): לפי שיטת הרמב"ם שעדי חתימה כרתי, כיון שנאבד הגט ואין ידוע אם היה כשר - הוי הבעל אומר גירשתי את אשתי דהוי ספק מגורשת.

ואפילו למ"ד עדי מסירה כרתי והם הרי לא קראו הגט (וה"א דלא הוי גט כלל, דהוי בלא עדים כלל), מ"מ כיון שראו הנתינה הוי ספק מגורשת. ואפילו אם יאמר הבעל שלא היה גט, מספק לא יצאנו.

ב. "הגט יולא מתחת ידה"

ב"ש (ד): זהו הפירוש בדברי רי"ו (לאפוקי הב"י שהניח דברי רי"ו בצ"ע). כ"כ פסק פסקי מהרא"י.

משמע אפילו אם נשיאת ואח"כ הראתה הגט לא תצא שהרי מבורר שהגט כשר ניתן לה.

ג. "ויט חולקיס"

ב"ש (ה): היינו תירוץ הראשון בתוס' והטור - שלא תצא אף שהבעל אומר שלא היה גט כלל, כיון שמתחילה אמר שנותן לה גט והעדים ראו הנתינה.

א. סיכום להלכה: אם לא קראו הגט כלל

לפי הטור - לא תינשא, ואם נישאת לא תצא (כתירוץ 1 של התוס').

אבל הרשב"א כ' - שאף שנישאת תצא (כתירוץ 2 של התוס'). כ"ד הרמב"ם - אף שהבעל אומר שהגט היה כשר. כ"ד סמ"ק, הגהות והר"ן. כ"פ הרמ"א.

ב. כ' רי"ו: ואם לא זרקתו לים והגט יוצא

מתחת ידיה, אף שלא קראו כלל - אם נישאת לא תצא (ויקראו עכשיו). ד"מ - מ"מ לכתחילה לא תינשא מאחר שלא קראוהו.

והב"י הקשה על רי"ו, שגם ברישא צ"ל דנאבד (ואם נשאת לא תצא), דאי יוצא מתחת ידה הרי קורין אותו עכשיו. ובסיפא כ' - לא קראוהו כלל ונשרף או נאבד צריכה גט אחר. וא"כ דבריו סותרין זה את זה?

והט"ז (ג) כ': שהרמ"א מתרץ - דרישא מיירי שלא נאבד, ולא היו קורים אותו אחר הנתינה תיכף, אלא אחר זמן, על כן לא תינשא לכתחילה. ותמוה מה חילוק יש בין תכף או אח"כ?

ולי נראה דודאי רואים הגט תכף בידה וס"ל לרי"ו (כמ"ש המרדכי בשם הר"מ) דבעינן דבשעת נתינה ידעו שהדי דהוה גט.

והב"ח תירץ - דמיירי הרישא שהעידי

סעיף ד: נתן לה נייר חלק וא"ל הרי גיטך

סעיף ד: נתן לה נייר חלק ואמר לה: הרי זה גיטך. אם לא בדקו הנייר במי נרא (פירוש מים שפולטים "כתב סתרים") לראות אם היה שם דבר כתוב בו: אם יבדקו ותפלוט

הכתיבה - הרי זו ספק מגורשת. ואם יבדקוהו ולא תפלוט הכתיבה - אין חשש גירושין.

סיכום: נתן לו נייר חלק

בדקו ולא נפלטו	בדקו ונפלטו	לא בדקו	
לא מגורשת	ספק מגורשת	ספק מגורשת	✓תוס'
לא מגורשת	ספק מגורשת	לא מגורשת	רשב"א

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אם לא בדקו"

ב"ש (ו): מיירי שבתחילה לא קראו כלל, כיון שהנייר נמצא עכשיו, אם הכתב כדינו יקראו עכשיו והוא כשר. ואם הנייר חלק ספק מגורשת.

ולכן יבדקו במי נרא את הנייר החלק, ואם לא תפלוט אינה מגורשת כיון שמתחילה לא קראו.

אבל אם מתחילה קראו אף אם יבדקו ולא יפלוט יש ספק שמא בעת הנתנה היו האותיות עדיין ניכרות ונתגרשה.

[כלומר: אף שבדקו ולא נפלטו האותיות, תלוי הדבר: אם קראו הגט בתחילה - הוי ספק מגורשת. לא קראו הגט תחילה - אינה מגורשת כלל].

"הרי זה ספק מגורשת"

ט"ז (ו): טעם דהשתא הוא דפליט ואפשר דבשעת נתנה היו בלועות ולא היה כתב, לכן הוי ספק מגורשת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

הקדמה: כשנתן לה נייר שנראה לכאורה חלק, הכל תלוי מה היה בנייר בעת הנתנה. אחר שעושים בדיקה ונפלט או לא נפלט, כאן יש דיונים בגמרא ופוסקים.

גיטין (יט:): אמר שמואל - נתן לה נייר חלק וא"ל "הרי זה גיטך" - מגורשת, חיישינן שמא במי מילין כתב (שאח"כ נבלעים האותיות, אבל בשעת הנתנה היו האותיות).

פרש"י: שמא במי מילין - ונבלעו ולא ניכרים. וסתם נייר של עשבים הוא ולא מעובד בעפצים, לפי שאין מי מילין ע"ג נייר מעובד בעפצים.

עוד שם: ושמואל אמר - דמיירי שבדקו במי נרא אם פולט האותיות, ואם לא פלט אינו כלום. ואף אם יפלוט עדיין הוא ספק שמא רק עכשיו פלט ובשעת נתינת הגט לא היה ניכר, שאינו כלום.

השיטות הפוסקים:

• ✓תוס' - כלומר לשמואל אם בדק ולא פלט אינו כלום. אבל אם בדק ופלט או לא בדק - הוי ספק. כ"כ הטור, ורי"ו בדעת רש"י.

• אבל הרשב"א - כיון שנייר חלק נתן לה לא חיישינן, אלא אם כן בדק ונפלטו האותיות, דהוי ספק מגורשת. כ"ד הרמ"ה.

סע"ף ה: זרק הגט לחצרה בין החביות, ומצאו שם מזוזות ולא גט

סע"ף ה: א. זרק לה הגט לחצרה לבין החביות, בפני עדים, ובקשו ומצאו מזוזה

או שטר אחר - אין חוששין לה (ואינו גט), שזה שנמצא הוא שזרק. ואם נמצאו ב' או ג' מזוזות או שטרות - חוששין שמא גט שזרק אכלוהו עכברים, והרי זו ספק מגורשת.

ב. בד"א, כשלא קראו (הגט לפני נתינה). אבל אם לאחר שקראוהו שהיה גט חזר הבעל ולקחו מידם וזרקו (לחצירה) לבין החביות, אפי' לא נמצא אלא מזוזה אחת או שטר אחר - ה"ז ספק מגורשת.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. "בד"א שלא קראהו"

ט"ז (ז): קשה - לפי הטור, לא קראוהו כלל ונאבד דאם נישאת לא תצא, ולמה הוי כאן ספק מגורשת (כיש כמה מזוזות)? וי"ל דנאבד יש סברא טובה לומר שהיה גט ונאבד (דאין ריעותא לומר דלאו גט היה), מה שאין כן כאן דאין גט כלל וצריך אתה לומר שיש גט אלא דעכברא שקלי ליה וזה רחוק קצת.

"ה"ז ספק מגורשת"

ב"ש (ז): ספק מקודשת - כיון שזרק לה כתב אחד ונמצאו שנים, ע"כ שהיו מונחים שם עוד לפני הזריקה, וחיישינן שגט שזרק נגרר ע"י עכברים. אם קראו הגט קודם שזרק הבעל ונמצאו ב' מזוזות, משמע מהמחבר דהוי ספק מגורשת ולא ודאי מגורשת. כ"כ הלבוש. והב"ח פסק - דהוי ודאי מגורשת.

א. גיטין (יט:): ההוא גברא דזרק לה גיטא לדביתהו לביני דני (חביות) אשתכח מזוזתא:

אמר רב נחמן - מזוזתא ביני דני לא שכיחא. והני מילי דאשתכח חדא, אבל ב' ג' מדהא הואי, הא נמי הואי, וגיטא אימור עכברים שקלוה.

ב"י: עכברים שקלוה - והוי ספק מגורשת כ"כ הרמב"ם, הר"ן והרשב"א.

ב. כ' הטור: בד"א כשלא קראוהו (הגט לפני נתינה), אבל אם לאחר שקראוהו שהיה גט חזר הבעל ולקחו מידם וזרקו לחצירה לבין החביות, אפילו לא נמצא אלא מזוזה אחת או שטר אחד - ה"ז ספק מגורשת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

אה"ע קל"ו: דין איזה לשון צריך שיאמר

בשעת הנתינה, והמגרש בשבת, ובו ז' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיפים א–ב: מה א"ל כשמגרשה. אם לא אמר כלום..... 311
 סעיף ג: לשון שאומר לה כשמגרשה..... 312
 סעיף ד: הלשון 'הרי את לעצמך', 'הרי את בת חורין'..... 313
 סעיף ה: צריך שתדע שהוא גט..... 313
 סעיף ו: שני יוסף בן שמעון בעיר. וכשאינן שמות הנשים שוות. לתת גט ברבים..... 314
 סעיף ז: לגרש בשבת..... 316

סעיפים א–ב: מה אומר לה כשמגרשה. אם לא אמר כלום

סעיף א: ^אהמגרש צריך שיאמר כשיתן לה הגט: 'הרי זה גיטיך', וכיוצא בזה. ואם נתן בידה ולא אמר כלום, הרי זה גט פסול.

^בהגה: ולכתחילה יאמר לה: 'הרי זה גיטיך (והתקבלי גיטך)' [מרדכי וב"י בשם הקונטרס] ו'הרי את מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם' [שם ובטור] 'מעכשיו' [ב"י בשם י"א].

^גונוהגין שהבעל כופל הגט כמו אגרת, ונותנו לה, כדי שתוכל לאחזו כולו זידה כשנתנו לה. והבעל צריך לידע מה הוא אומר לה. וכן כל מה שאומר לה, יודיעו אותו בפירוש [הכל בסדר גיטין].

סעיף ב: ^דבמד"א, בשלא היה מדבר עמה על עסקי גיטה. אבל אם היה מדבר עמה על עסקי גיטה, ונטל הגט ונתן בידה ולא אמר כלום – ה"ז גט.

כלום – ה"ז גט פסול. בד"א כשלא היה מדבר עמה על עסקי הגט. אבל הטור כתב – שהגט בטל (ולא רק פסול)

^בכ' התוס': ר"י היה מצריך לנותן גט לאשתו לומר לה: "הרי גיטיך". וגם "הרי

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אגיטין (ע.ח.): משנה – א"ל כנסי שט"ח זה, ונמצא גט – אינה מגורשת, עד שיאמר לה "הא גיטיך".
 כ' הרמב"ם: ואם נתן בידה ולא אמר לה

הגט לגמרי), שאני גט שלשון הגט הוא לשון הבעל. אבל בקידושין אף שמקדש בשטר והוא לשון הבעל מ"מ לא ברור מה דעתה, ולכן אינו כלום.

מיהו הטור והר"ן – ס"ל שאם נתן בשתיקה הגט בטל מהתורה (כמו בקידושין). כ"כ שליטי גיבורים.

ב"ש: וקשה על הרמב"ם, למה אינו בטל מהתורה, הרי כתוב "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ" ודרשו חז"ל: סֵפֶר – לספירת דברים. משמע שצריך לספר לה על הגט? וי"ל: ספר מורה שיכתוב בגט ענייני כריתות ולא שיאמר לה.

את מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם".
ד. מעשר שני (ד/ז), וקידושין (ו): היה מדבר עמה על עסקי גיטה, ונתן לה הגט ולא פירש (פירוש ששתק):
 רבי יוסי אומר – דיו (והיא מגורשת). רבי יהודה אומר – צריך לפרש.
 הלכה: כרסי יוסי שמגורשת, והוא שעסוקין באותו עניין.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לא אמר לה כלום... גט פסול" (רמב"ם)
ב"ש (א): ואף שבקידושין בכה"ג שנתן בשתיקה אין קידושין כלל (וכאן לא בטל

סעיף ג: לשון שאומר לה כשמגרשה

סעיף ג: א. כשיתן לה הגט יאמר לה: 'הרי את מגורשת ממני בגט זה ומותרת לכל אדם', או 'הרי את משולחת ממני'. ואם שלוחו נותנו לה, אומר: 'הרי את מגורשת מפלוני בגט זה והרי את מותרת לכל אדם' [טור והסמ"ג].

ב. ואם אמר לה: 'איני אישך איני בעליך' – יש מי שאומר שאינו גט.

ג. אפילו היה מדבר עמה על עסקי גיטה, דכתיב 'ושלחה' (דברים כד, א ו - ג) ולא שישלח את עצמו. ויש מי שאומר שאם היה מדבר עמה על עסקי גיטה – הוי ספק מגורשת [שני הדעות ברי"ו].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. קידושין (ה): איני אישך, איני בעלך, איני ארוסך – אין כאן בית מיחוש (אף לא לפוסלה לכהונה - רש"י). וטעמו – דכתיב "ושילחה" ולא שישלח עצמו ממנה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. "הוי ספק מגורשת"

ב"ש (ב): העיקר כדעה ראשונה שאינו גט כלל אפילו לפוסלה לכהונה אף שהיו עסוקים באות ועניין. וכן הדין בקידושין

אם אמר לה "הרני אישיך" אינו כלום (עד שיאמר לה "הרי את מקודשת לי").

סעיף ד: הלשון 'הרי את לעצמך', 'הרי את בת חורין'

סעיף ד: אמר לה: 'הרי את לעצמך' – ה"ז גט. אבל אם אמר לה: 'הרי את בת חורין' – לא אמר כלום.

- רש"י – מיירי שכתב כן בגט. כ"כ הרמב"ם.
- **אבל הטור כ' – שאמר לה בשעה שגירשה.**
- ב"י: אף הרמב"ם וש"פ יודו לטור אם אמר לה בשעה שמגרשה לשונות אלו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (פה:): אמר לאשתו "הרי את בת חורין" לא אמר כלום. אמר לה: "הרי את לעצמך" מהו? ואסיקנא: שמגורשת.

אמר לאשתו

סעיף ה: צריך שתדע שהוא גט

סעיף ה: א. צריך שיתננו לה בתורת גרושין, אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב, אינה מגורשת אלא אם כן יאמר אחר כך: הרי זה גיטך, או שיודיע כן לעדים בתחלה.

ב. (ובלכז שדדע האסקה שנתגרסה זו, או שהעדים מגידים לה אחר כך), (כ"כ התוספות).

מגורשת.

ב. כ' התוס': ואף שהאישה מתגרשת בע"כ, מ"מ צ"ל לה: "הרי את מותרת לכל אדם", שתדע שהיא מגורשת ולא תהיה חוזרת אליו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אינה מגורשת"

פת"ש (ב): לפי הב"ש (ס"ס ב) – אפילו עוסקים באותו עניין אינה מגורשת. ובספר ב"מ כתב – שהדבר שנוי במחלוקת, ומידי

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (ע.ה.): משנה – א"ל כנסי שט"ח זה, ונמצא גט – אינה מגורשת, עד שיאמר לה "הא גיטך".

עוד בגיטין (נה.): מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא אם אמר לעדים (בפניה): ראו גט זה שאני נותן לה. ואמר לאשתו: כנסי שט"ח זה – ה"ז מגורשת.

תוס': קשה, מכאן משמע שאף שלא אמר לה: "הרי זה גיטך" מגורשת? וי"ל: שהעדים אומרים לה אחר כך שהיא

מיהו הרמב"ם והטור ס"ל – שא"צ שיאמרו לה העדים שהוא גט, ודי שהבעל אומר כן לעדים או לשליחים. ולפ"ז התוס' חולקים על המחבר (רמב"ם), ולא היה על הרמ"א להביא את התוס' בלי מחלוקת.

ספק מגורשת לא יצאנו.

ב. "ובלכז שחלע"ך

ב"ש (ג): כ"כ התוס' שצ"ל לה או שהעדים יאמרו לה בעת התיבה.

סעיף ו: שני יוסף בן שמעון בעיר. וכשאינן שמות הנשים שוות. לתת

גט ברבים

סעיף ו: א. אם יש אחר בעיר ששמו כשמו ושם אשתו כשם אשתו – אינו יכול לגרש אלא בפני האחר.

ב. הגה: ואפילו יאל גט מתחת יד אחת – אינה מגורשת, עד שתביא ראיה שגירסה בפני האחר, או תביא עדי מסירה שזהו שגירס את אשתו [ר"י].

ג. י"א לאם שמות המגרשים שוות, אף על פי שאין שמות הנשים שוות, מ"מ יכתבו סימן במגרש או מאלד כינוי שלו [בסדר גיטין] או שהאחד כהן והשני אינו כהן [פסקי מהרא"י].

ד. ולכן נהגו לתת הגט ברבים, שאם היו בעיר שנים ששמותיהם שווים, (סיהיה) אלל הגט [חדושי אגודה].

הוחזקו שני יוסף בן שמעון, אך אשת המגרש אינה בעיר

כ' הריטב"א: בעל המגרש אשתו ע"י שליח כשאינה בעיר (שאו אי אפשר לגרש בפני יוסף בן שמעון השני). אם העדים מכירים את האישה המתגרשת מותר לגרשה אף שהוחזקו שני יוסף בן שמעון.

וטעמו כיון שמכירים את האישה אין חוששים לתקלה (שיתן גט לאשת חברו) ולכן הקילו משום עיגונא. והראיה מלשון הגמרא "שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת..."

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"ב (קסז): כותבים גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו – וליחוש לשני יוסף בן שמעון, שמא יכתוב גט ויתן לאשת חברו? א"ר אחא בר"ה בשם רב – שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין מגרשים נשותיהם אלא זה בפני זה.

ב. כ' רי"ז: ואינה מגורשת אפילו יצא גט מתחת יד אחת, עד שתביא ראיה שגירשה בפני האחר, או תביא עדי מסירה שזהו שגירש את אשתו.

מתוכו, ולכן הצריך סימן, ולא מהני בפני שניהם.

ודעה זו חולקת על המחבר בתרתי:

(א). צריך סימן ולא מהני בפני שניהם.
(ב). אפילו כששמות הנשים אינן שוות צריך סימן.

ולפ"ז מ"ש הרמ"א נהגו לתת הגט ברבים, אינו מדוקדק, שהרי לפי ש"ג (וכמ"ש הרמ"א) צריך סימן דווקא.

ובספר ב"מ – תירץ, דהרמ"א מיירי שלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר, ולפי התוס' דבעינן מוכח מתוכו דווקא כשהוחזקו. כ"כ ת' נו"ב.

ולכן מה שמצריך הרמ"א סימן דווקא כשהוחזקו שני יוסף בן שמעון, ומה שכתב הרמ"א לתת גט ברבים (ולא מצריך זימן) מיירי בלא הוחזקו.

"בפני אחר"

פת"ש בשם גט מקושר: אפשר שבפניו ל"ד, רק שיודיעוהו כמו במודר הנאה (נדרים סה). שאין מתרים לו אלא בפניו, וסגי בהודעה.

"אלא בפני האחר"

ט"ז (ג): בטור סיים – שמא יכתוב הגט ויתננו לאשת האחר ששמו כשמו ויאסרנה על בעלה (שאם תנשא לאחר ע"י גט זה תאסר על בעלה).

"זה בפני זה"

ב"ש (ד): שארית יוסף – אפילו אם נתן כבר הגט צריכה גט אחר כיון שאינו מוכח מתוכו מי המגרש.
מ"מ קי"ל שאם כבר ניתן תינשא בו. כ"ד גט פשוט.

ג.כ' ד"מ בשם סדר גיטין: שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אע"פ שאין שמות הנשים שוות, מ"מ יכתבו סימן במגרש או מצד כינוי שלו, או שהאחד כהן והשני אינו כהן.

והוסיף פסקי מהרא"י – אם המגרש ישראל והשני כהן, מה שלא כתב בגט כהן הוי סימן וא"צ לכתוב יותר (במקום שכותבים כהן כשהוא כהן, וכאן שלא כתב כהן, משמע שאינו כהן).

ד.כ' ד"מ בשם האגודה: נוהגים לתת גט בחצר בית הכנסת כדי שיראו כל העולם, ואם יש עוד יוסף בן שמעון יבוא ויראה. ובכנה"ג בשם בנימין זאב כ' – טעם נוסף שעושים בפרסום, שלא ישאנה כהן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"אלא בפני אחר"

ב"ש (ד): כתבו התוס' (גיטין כד:) – לר"מ שצריך שיהא ניכר מתוך הגט, אפילו יגרש זה בפני זה, לא מועיל, דלא מוכח מתוך הגט את מי מגרש, אלא צריך לכתוב סימן. אבל לר"א – א"צ להיות מוכח מתוכו, לכן די לגרש זה בפני זה.

לכאורה קשה, הרי לכתחילה צריך שיהא הגט כשר לכו"ע (אף לר"מ, א"כ איך די לגרש זה בפני זה)? ואפשר דלא קי"ל כהתוס' אלא כהר"ן שאפילו לר"מ א"צ שיהא מוכח מתוכו.

מיהו הי"א שהביא הרמ"א כאן (ב.) בשם סדר גיטין ס"ל כהתוס' דבעינן שיהא מוכח

- תורת גיטין בשם הרשב"א – לא מהני כלום, רק זה בפני זה. כ"כ גט מקושר, גט פשוט.
- ד"מ – כששמות הבעלים והנשים שוות, צריך בנוסף לזה בפני זה גם סימן, וכופין את השני לבוא.

"מצד כינוי שלו"

פת"ש (ט) בשם ת' הב"ח החדשות: ודווקא כינוי שלו, אבל אם אין לו כינוי ולשני יש כינוי, מה שלא כתב בגט כינוי אין הוכחה מהגט שזהו המגרש, כיון שהכינוי לא מעכב בגט.

אמנם כתב בפסקי מהרא"י – אם השני כהן והוא לא, הוי שפיר סימן כשלא כתב כהן בגט, דאזיל לטעמיה שאם לא כתב כהן בגט פסול.

אך האמת הרמ"א ס"ל שאם לא כתב כהן יש להקל בדיעבד, וא"כ אין חילוק בין יש לחברו כינוי או כהן (דלא הוי סימן כשלא כתב).

ד. "ולכן נהגו לתת גט ברבים"

ב"ש (ו): הלשון "ולכן" משום שלדעת המחבר כשאין שמות הנשים שוות אין לחוש, ולדעת הי"א אף שאין שמות הנשים שוות חוששים, כתב הרמ"א "ולכן מגרשים ברבים".

כ"כ ת' הב"ח החדשות – במקרה שאין שמות נשים שוות.

כ"כ פת"ש (ו) בשם הרבה אחרונים – דחלילה להחמיר בדיעבד להצריך לכתוב גט אחר כשאין שמות נשותיהן שוות אם לא גירש זה בפני זה, כי אין זה אלא חומרא יתירא לכתחילה.

אבל כשיש שתי נשים ששמותיהן שוות ובעליהן אין שמותם שוות אין מנהג כלל שיגרשו זו בפני זו.

ג. "אע"פ שאין שמות הנשים שוות"

ב"ש (ה): והא דלא מהני שמות הנשים לסימן, משום שיש לחוש שמא קידש אישה במקום אחר, ואף בזה"ז שיש חרם של ר"ג שלא לישא שתי נשים, חיישינן שמא נשא (ת' שארית יוסף).

ג. "יכתבו סימן במגרש" (סדר גיטין)

כשכותב סימן האם מהני לגרש זה שלא בפני זה (קובץ העזר דף 43)?

- ב"ש בשם סדר גיטין – אם כתב סימן שוב א"צ לגרש זה בפני זה.
- סדר גיטין של מהר"ם – יש ג' דרגות: כתב שילוש (אביו וסבו) – עדיף מהכל, וא"צ זה בפני זה.
- כשאי אפשר לשלש – צריך זה בפני זה.
- כשאי אפשר זה בפני זה – יעשה סימן.

סעיף ז: לגרש בשבת

סעיף ז: א. אין מגרשין בשבת.

ב. ואם השעה צריכה לכך, כגון שכיב מרע שתקף עליו החולי ורוצה לגרשה כדי שלא

תזקק ליבם: אם הגט ברשותו יקנה לה אותו, ותזכה בו ובגט שבתוכו. ואם אי אפשר בלא טלטול, כגון שאין הגט מונח ברשותו, יטלנו בידו ויתננו לה.

ג. (וי"א דזזמן הזה דכותבין תורה שזעל פה, מותר לטלטל גט בצצת [מרדכי וסמ"ג], ויכול ליתנו לה בכל ענין).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. תוספתא (ביצה ד/ג): אין מגרשים בשבת.

ב. גיטין (עז:): ההוא שכיב מרע דכתב לה גיטא לדביתהו בהדי פניא דמעלי שבתא, ולא הספיק למיתביה לה, למחר תקף ליה עלמא.

אתו לקמיה דרבא, אמר להו: זילו אמרו ליה ליקניה ניהלה לההוא דוכתא דיתבי ביה גיטא ותיזל איהי ותיחוד ותפתח ותחזיק ביה.

ואע"ג שמה שקנתה אישה קנה בעלה (וממילא לא תזכה בגט להתגרש בו)? שאני הכא שגיטה וחצרה באים כאחד.

פרש"י: תקיף ליה עלמא – והיה ירא פן ימות ותזדקק ליבום. ולטלטל הגט למוסרו לה אסור בשבת.

למה לא יתן הגט לידה?

• רש"י – כיון שהגט מוקצה ואסור לטלטלו בשבת כ"ד הרא"ש, רשב"א והר"ן.

• רשב"ם – הגט מותר בטלטול בשבת, אלא שלא יכלו להביא הגט אצל החולה דרך רה"ר. כ"ד בעה"ט.

• והרא"ש – לא נהירא, שיכל לעשות שליח וילך השליח לשם ושם יגרשנה.

כ' התוס': אע"פ שלא מגרשים בשבת, בשכיב מרע הקילו שלא תיפול לפני יבם,

וכדי שלא תיטרף דעתו עליו. וכ' הרשב"א והרא"ש: ואם אי אפשר בלא טלטול, כגון: שאין הגט מונח ברשותו – יטלנו בידו ויתננו לה.

ג. כ' המרדכי: מיהו בזה"ז שניתנה תורה שבע"פ להיכתב – לכו"ע מותר לטלטל הגט, שהרי יכול אדם ללמוד ממנה כמה הלכות. כ"כ סמ"ג, הגהות.

בד"ה – ויש לתמוה, הרי המעשה של השכיב מרע היה בימי רבא, וכבר ניתנה תורה שבע"פ להיכתב?

כ' רשב"א והר"ן: ה"ה דמהני לגרש בקניין חליפין, אלא כיון שבקניין המקום לא ניכר שעושה קניין שנראה כנועל ביתו לשומרו, ולכן עדיף מקניין חליפין.

וזו הסיבה שלא התירו טלטול אלא לעשות קניין. ועוד התירו טפי קניין בצוואת שכיב מרע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין מגרשים בשבת"

פרישה: אין מגרשים בשבת – שדומה לקניין שמקנה אותה לעצמה, וגם מקנה הגט ואין קונים בשבת.

ב. "יקנה לה אותו רשות"

ב"ש (ז): מיירי שכתב הגט בע"ש (שהרי

שבא מרשותו לרשותה הוי כנתינה מעליא.

ג. "בזה"ז סכותזיס"

ב"ש (ח): ולפ"ז אסור להקנות בשבת,

שהרי קניין אסור וטלטול זה מותר.

ובבדק הבית הקשה, דהא האי עובדא בש"ס

שכיב מרע דתקיף ליה עלמא היה בפני

רבא והורה דאסור לטלטל הגט, ובימי רבא

ניתנה תורה בע"פ לכתוב ולמה הורה

לאסור שלא לטלטל. לכן השמיט דיעה זו.

בשבת אסור לכתוב) וא"כ הוי גט מוקדם?

ואפשר שבע"ש כתב הגט עם תאריך של

שבת, ולא מקרי גט מאוחר כיון שלא נמסר

עד שבת.

א"נ בגט שכיב מרע יש לו קול והוי כמו

מגרש ע"י שליח (שלא נפסל מחמת מוקדם

כיון שיש לו קול).

"ותזכה בו בגט"

ב"ש (ז) בשם התוס': ולא הוי כאומר לה

"טלי גיטך מעל גבי קרקע" שפסול, דכיון

אה"ע קל"ז: צריך שיתירנה היתר גמור, ובו ה' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני, ואם אמר על מנת.....318

סעיף ב: על איזה גברים חל כשאמר "חוץ".....321

סעיף ג: שייר בעל אחותה, את העתידים להולד וכו'.....322

סעיף ד: הרי את מותרת לכל חוץ מראובן ושמעון וחזר והתיר.....323

סעיף ה: הרי את מגורשת ממני היום ולמחר את אשתי.....323

סעיף א: הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני, ואם אמר על מנת

סעיף א: א' אמר לה: הרי את מותרת לכל אדם, חוץ מפלוני, או אלא לפלוני

(דהנהו תרי לישנא הוויין שירא ואנן בעינן ספר כריתות - ט"ז) - אינו גט (מיהו מהני לפוסלה

מכהונה - ב"ש). כיצד יעשה, יטלנו ממנה ויחזור ויתננו ויאמר: הרי את מותרת לכל

אדם'.

ב. אבל אם אמר על מנת – הרי הוא כשאר תנאי הגט, בין אמר לה: על מנת שלא תנשא לו או על מנת שלא תבעלי לו או על מנת שלא תהיה ("מותרת", כן צ"ל – ט"ז) לו. ויט מחמירין אפילו באומר ע"מ [הר"ן בשם י"א והרשב"א בשם הרמב"ן], ויט להחמיר לכתחלה.
ג. ואם חסודה מאד, יאמר לז"ל והס ימחו זידם שלא יסאו זה את זה [מרדכי].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (פ.ב.): המגרש את אשתו וא"ל: "הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני":
 ר"א – כשר. ✓ חכמים – פסול.
 כיצד יעשה? יטלנו ממנה ויחזור ויתננו לא, ויאמר: "הרי את מותרת לכל אדם".
 עוד שם (פ.ד): מי התנא שלנו (שמצריך ליטול ממנה ולא מספיק שיאמר לה "הרי את...")?

• אמר חזקיה: רשב"א היא. דתניא: אמר רשב"א כיצד יעשה (בנתן לה גט ואמר שט"ח הוא) יטלנו ממנה ויחזור ויתן לה ויאמר "הרי את...". ולרבי מספיק שיאמר לה "הרי זה גיטך", וא"צ צריך ליטול ממנה ולהחזיר לה.

ב"י: וכאן קי"ל כרבי, א"כ משנתנו שהיא דעת רשב"א אינה להלכה.

• ✓ ורבי יוחנן אמר – אפילו תימא רבי היא, שאני הכא הואיל וקנאתו האישה להיפסל לכהונה (ולכן צריך לחזור ויטול ממנה). ולפ"ז: הלכה כמשנתנו.

[סיכום: כיצד יעשה ?

• לפי שיטת חזקיהו – א"צ ויטול ממנה. לפי שאין הלכה כמשנתנו. וסגי באמירה.

• ולפי שיטת ר' יוחנן – צריך ליטול ממנה ולשוב ולהחזיר לה ולומר לה. לפי שהלכה כמשנתנו.]

להלכה:

• הר"ן בשם רש"י – אין הלכה כרבי יוחנן, ומספיק באמירה "הרי את מותרת לכל אדם". לפי שרבי יוחנן חולק על חזקיה רבו ואין הלכה כמותו.

• ✓ אבל הר"י – הלכה כרבי יוחנן, צריך ליטול ממנה ולחזור ולתת לה ולומר "הרי את מותרת לכל אדם".

"הרי את מותרת לכל אדם"

✓ הר"ן – דווקא בלשון הזה, ולא סגי שיאמר "הרי זה גיטך", כיון שתחילה אמר "אלא לפלוני" ולשון "הרי זה גיטך" לא מבטל דיבור ראשון. כ"פ שו"ע.
 ודעת הרמב"ם – אף שיאמר "הרי זה גיטך" סגי.

ב.שם (פ.ב.): "הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני": איבעיא להו – מה פירוש הלשון "אלא"?

האם הוא לשון "חוק" (מותרת לכל חוק מפלוני) ובזה חולקים ר"א וחכמים (שחכמים ס"ל דהוי שיעור ואינה מגורשת). אבל ב"על מנת לכו"ע הוי כשאר תנאי וכשר (ובלבד שתקיים התנאי).

א"ד הוא לשון "על מנת" (שלא תנשא לפלוני), ובזה הם חולקים. אבל בלשון "חוק" לכו"ע הוי שיעור ופסול.

ב"ש (א): בירושלמי – אינו גט אפילו לפוסלה לכהונה. כ"פ ר"ת.

מיהו הבבלי (גיטין פד:) – נפסלת לכהונה. כ"כ הרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש וש"פ.

"יטלנו ממנה"

פת"ש (ג) בשם גט מקושר: טעמו – כיון שזכתה בו להיפסל לכהונה קנתה הגט, וצריך וליטול ממנה ולחזור לתת לה (גיטין פד:).

וקשה, אם קנתה הגט מה מהני שחוזר ונותנו לה כיון שכבר הוא שלה והגט צריך שיהיה של בעל? ולכן צריכה לחזור ולהקנותו לו. ושוב הניח זה בצ"ע.

ט"ז (ב): ואף דבסימן קל"ו גבי כנסי שט"ח לא בעינן שיטול הגט ויחזור ויתן לה אלא אמירה סגי, שאני התם דלא קנתה הגט בשום דבר תחילה, אבל כאן שקנתה אותו תחילה להיפסל מן הכהונה.

"הרי את מותרת"

ב"ש (ב): והרמב"ם כתב – או יאמר "הא גיטך". אלא שהר"ן כתב – שיאמר דווקא "הרי את מותרת" דמסתמא אינו מבטל דבריו הראשונים "חוץ מפלוני" אלא אם כן אומר בפירוש "הרי את מותרת".

"אבל אם אמר ע"מ"

פת"ש (ד): כתב שער המלך בשם רשב"ץ – האם יכול לגרשה בע"מ שתהיה מותרת רק לפלוני ואוסרה על כל העולם, א"ד רק שמתירה לכל העולם מלבד פלוני הוי גט?

והשיב: מסתבר שיכול לאוסרה בע"מ על כל העולם מלבד פלוני. והראיה: מרבי

אמר רבינא: ת"ש... "אלא" לשון "חוץ" הוא.

א. תוס': ב"על מנת" לכו"ע הוי כשאר תנאי וכשר – לכאורה דווקא "ע"מ שלא תינשאי" לא הוי שיור שהרי הותרה בזנות. אבל "ע"מ שלא תבעלי ולא תנשאי" – הוי שיור (ולא הוי גט).

✓ מיהו נראה לר"י – שאפילו "ע"מ שלא תינשאי ולא תבעלי" מודים חכמים דלא הוי שיור, כיון שאוסרה בלשון תנאי (על מנת). כ"ד הרא"ש והר"ן. וכן אפשר לפרש דברי הרמב"ם.

[סיכום: ע"מ שלא תנשאי לו]

• רמב"ם – ע"מ שלא תינשאי לפלוני עד 50 שנה מגורשת. משמע שאם א"ל סתם "אל"ל שלא תינשאי לפלוני" ולא הגביל בזמן – אינו גט, שהרי כל ימיה קשורה בו, ודמי "ע"מ שלא תשתי יין לעולם" שאינה מגורשת. • והרשב"א – אפילו בסתם מגורשת.

הר"ן: לפי שהתנאי נמשך רק בחיי פלוני ולא לעולם. כ"כ הרשב"ץ – הרמב"ם אינו חולק על הרשב"א, ומ"ש 50 שנה כוונתו לכל חיי פלוני. [

להלכה:

• שו"ע (מג/כב): כתב בסתם כדעת הרמב"ם. ובשם י"א דעת הרשב"א.

וסיים: נקטינן כדברי שניהם להחמיר (שאסורה להינשא בגט זה, מ"מ נפסלה לכהונה).

• ובשו"ע (קמג/טז): כתב רק דברי הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "חוץ מפלוני או אלא לפלוני, אינו גט"

שאינן שיוור אלא תנאי.

ב. "ויש מחמירין אפילו באומר ע"מ"

ב"ש (ג): כ"כ הרמב"ן, ר"ן ורי"ו.

פת"ש (ה): לפי דעה זו אין תקנה לתת בתנאי זה?

שער המלך – הביא תשובת מוצל מאש: שיתן לשליח הולכה גט, ויעשה עמו תנאי שיהיה שליח הולכה ע"מ שלא תנשא לפלוני. נמצא שהגט בלי שום תנאי והוי כריתות רק שהשליח יודיע לאישה שאין שליחותו אלא ע"מ שלא תנשא לפלוני, ואם תנשא השליחות בטלה. ואם תינשא לפלוני הגט לא נתבטל ויכול לחזור וליתנו לה אלא שנתבטל השליחות. והוא ז"ל – מפקפק בתקנה זו.

אליעזר שלמד (גיטין פד): הטעם שב "חוק" מותר מדכתיב "והיתה לאיש אחר" אפילו לא התירה אלא לאיש אחד, ומזה נלמד לרבנן בע"מ שאף שמתירה רק לאחד הוי גט.

והוסיף שער המלך – ודווקא לאוסרה לכל העולם לזמן קצוב, שאם אסרה לעולם הרי עדיין קשור בה (אגידא בה) ואינו גט. ואפילו לדעת רמב"ן והרשב"א [קמג/כב בשם י"א – שמתירים אף בלא קצבה], ה"מ כשמתירה לכל העולם אבל כשאוסרה לכל העולם אף הם יאסרו.

"ע"מ שלא תנשאי"

ט"ז (ג): ממילא בזנות הותרה לו מאיסור אשת איש, וקמ"ל דאפילו בלא תבעלי דאסרה לגמרי עליו אפ"ה הוי גט כיון

סעיף ב: על איזה גברים חל כשאמר "חוק"

סעיף ב: היה אותו פלוני שהוציא מכלל הגט ב'חוק' או באלו מי שאין קידושין תופסים לו בה – ה"ז גט כשר. אבל אם קדושין תופסין לו בה, אף על פי שהוא מחייבי לאוין – אינו גט.
ב. וה"ה אם שייר קטן. ג. ויש מי שאומר דבשייר קטן (הוי ספק מגולסת) [טור בשם ר"ח].

ולנתין, ולכל מי שיש לה עליו קדושין אפילו בעבירה – פסול (שאינו גט דהוי שיוור). כ"פ הרמב"ם.

ב. שם: בעא מיניה רבא מרב נחמן:

אם אמר לה "חוק מקדושי קטן" (שממילא אין קידושין תוספים בה מקטן) מהו, מי אמרינן השתא מיהא לאו בר הויה הוא או דלמא אתי לכלל הויה (שעתיד לגדול)?

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (פה.): הרי את מותרת לכל אדם, אלא לאבא ולאביך, לאחי ולאחיך, לעבד ולנכרי, ולכל מי שאין לה עליו קדושין, כשר (שהרי ממילא אסורה להם ולא הוי שיוור). הרי את מותרת לכל אדם, אלא אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר

אתיא לכלל הויה (כשתגדל), הכא נמי אתיא לכלל הויה. כן גרסת הרמב"ם והראש.

ג. אבל הרשב"א בשם ר"ח - אינו גורס "תניתוה", והשאלה נשארה בתיקון.

אמר ליה תניתוה: קטנה מתגרשת בקידושי אביה (אחר מות אביה). אמאי והא בעינן ויצאה והיתה (שהרי אנו לומדים בהיקש ששום דיני גירושין לדיני קידושין, ואם כן, נלמד גם שאינה יכולה לקבל גט לעצמה כל זמן שאינה ראויה לקדש את עצמה)? אלא

סעיף ג: שייר בעל אחותה, את העתידים להיוולד וכו'

סעיף ג: שייר בעל אחותה, או ששייר מי שעתידי עדיין להוליד, או שאמר לה: חוץ מזנותיך (או חוץ משלל כלרכה) [טור] או חוץ משטר וביאה או חוץ מהפרת נדריך או חוץ מירושתיך - הרי זו ספק מגורשת.

מ"מ אם מתה אחותה ראויה לו. ול"ד לעבד וגוי (שא"ל הרי את מותרת... חוץ מעבד וגוי דלא הוי שיוור) משום שגירות לא שכיח ואילו מיתה שכיח.

"חוץ מזנותיך"

ב"ש (ה): פירוש שהתירה להינשא אבל אם תזנה דינה כאשת איש, כיון ששייר בביאה הוי ספק מגורשת.

וה"ד שהתירה להינשא ואסרה בזנות, אבל הפוך שהתירה בזנות ואסרה להינשא הוי שיוור ואינו גט כלל (ולא הוי ספק). כ"כ פרישה.

ט"ז (ה): חוץ מזנותיך - פי' דהאי דפסלינן דשיוור היינו שיוור במידי דאישות והיינו בנשואין אבל זנות לא, או דלמא כיון דעכ"פ שייר בביאה וצד אישות קרינן ביה (וכן בהפרת נדרים הוה ספק אם מקרי זה צד אישות כיון דכתיב בקרא אשה יפירנו, וכן בירושתי דכתיב לשאר וירש אותה).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שם: חוץ מבעל אחותה... (שאלות שלא נפשטו).

✓ וביאר הטור: שייר בעל אחותה - כיון שראויה לו אחרי מות אחיה, או ששייר מי שעתידי עדיין לילד, או שאמר לה חוץ מזנותיך פירוש שתהיה מותרת להינשא אבל בזנות תהיה באיסור אשת איש, או שתהיה מותרת לכל מי שיבוא עליך כדרך כל הארץ אבל שלא כדרך הרי את באיסור אשת איש, או שתהיה מותרת להתקדש בכסף אבל לענין שטר וביאה תהיה באיסור אשת איש, או שאמר לה תהא מותרת לכל אלא שיישאר לי רשות עליך להפר נדריך וליוורשיך בכולהו הוי ספק מגורשת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שייר בעל אחותה"

ב"ש (ד): אף שאין קידושין תופסים בה,

סעיף ד: הרי את מותרת לכל חוץ מראובן ושמעון וחזר והתיר

סעיף ד: א. אמר לה: הרי את מותרת לכל אדם חוץ מראובן ושמעון, וחזר ואמר לה בשעה שמסר לה הגט: הרי את מותרת לראובן ושמעון, או שאמר: הרי את מותרת לראובן, ב. או שאמר: הרי את מותרת לשמעון או שאמר אף לשמעון - הרי זו ספק מגורשת.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (פב:): בעי אביי - אמר לה:

הרי את מותרת לכל אדם חוץ מראובן ושמעון, וחזר לפני נתינת הגט והתיר גם לראובן ושמעון מהו? מי אמרינן מאי דאסר (ראובן ושמעון) שרא, או דלמא מאי דאסר שרא ומאי דשרא (על העולם עכשיו) אסר? אם תמצא לומר מאי דאסר שרא (התירה לכל העולם). "לראובן" מהו? לראובן והוא הדין לשמעון (שהתיר את ראובן ושמעון) והאי דקאמר לראובן משום דפתח ביה, או דילמא לראובן דווקא? ואם תמצא לומר לראובן דווקא. "לשמעון" מהו? לשמעון והוא הדין לראובן והאי דקאמר שמעון משום דסליק מיניה, או

דלמא לשמעון דווקא?

ב. בעי רב אשי: "אף לשמעון מהו?", אף אראובן קאי (והתיר שניהם) או דלמא אף אעלמא קאי (שלא רק לכל העולם התיר אלא אף לשמעון, אבל ראובן אסור)? תיקו. להלכה:

- הר"ן בשם הראב"ד - בכל השאלות לחומרה, כמו בכל תיקו שבגמרא. כ"פ הרא"ש והטור.
- אבל הרמב"ם - פוסק בכל את"ל כאילו נפשטה השאלה (ולכן בשאלות א, ב - מגורשת).
- כ' התוס': אף לשמעון... תיקו - גם בלשון "אף לראובן" מספקא. כ"כ הב"ש.

סעיף ה: הרי את מגורשת ממני היום ולמחר את אשתי

סעיף ה: אמר לה: ה"ז גיטך והרי את מגורשת ממני היום ולמחר את אשתי - הרי זו ספק מגורשת.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (פג:): בעא מיניה רבא מר"נ - היום את אינה אשתי ולמחר את אשתי,

מהו? אר"נ: כיון דפסקה פסקה. פרש"י: כיון דפסקה - שהותרה לכל אדם שוב אינה אשתי עד שיחזור ויקדשנה. הילכך אין בתנאי זה כלום.

להלכה:

- רשב"א - קי"ל כר"מ שמגורשת לחומרה, ולכן חולצת ולא מתייבמת. מ"מ אם נשיאת לא תצא.
- ✓ הר"ן וה"ה - מידי ספק לא יצאה. כ"פ שו"ע.

עוד שם (פה:): גופו של גט "הרי את מותרת לכל אדם". התקין ר"ג לומר "מהיום ועד עולם" לאפוקי מר"נ שפסק ב"ולמחר את אשתי" שמגורשת. משמע שאם לא כתב "לעולם" אינה מגורשת.

אה"ע קל"ז: דין נתינת הגט בידו, ובו ד' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: טלי גיטך מע"ג קרקע. צריך שייסיע לה בנטילת הגט 324
- סעיף ב: נתן לה הגט והחוט שקשור לגט בידו 327
- סעיף ג: נתן לה גט כשהיא ישנה 328
- סעיף ד: א"ל כנסי שט"ח זה 330

סעיף א: טלי גיטך מע"ג קרקע. צריך שייסיע לה בנטילת הגט

סעיף א: א. אמר לה: טול גיטך מעל גבי קרקע - אינו כלום.

ב. ואפילו היה מונח על גבי ידו והיא קרובה אליו ולקחתו משם אינו גט, כיון שלא סייע בנטילתו. אפילו היתה ידו סגורה והגט בתוכה, ופתח הוא ידו ונטלתו מתוכה, שסייע בנטילתו, אפילו הכי אינו גט, כיון שלא קירב גופו אליה.

ג. ואם הגט תחוב לו תחת חגורתו על מתניו, וצמצם מתניו ונתחלחלו והטה עצמו לה ונטלתו, קרי ביה שפיר ונתן (דברים כד, א, ג), אבל אם צמצם מתניו ולא הטה עצמו אליה, או שהטה עצמו ולא צמצם מתניו, לא הוי נתינה.

ד. ויש מי שאומר שאם היה קשור על ידו או על יריכו, והרכין לה בגופו והטה ידו עד ששלפה הגט מעליו, ואמר לה: הרי זה גיטך - ה"ז גט.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

פִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָאֶנָּה בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָּהּ עֲרוֹת דְּבָר וְלָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֶתָ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלַחָה מִבֵּיתוֹ (דברים כ"ד, א).

כ' הטור: אע"פ שכתוב "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" אינו דומה נתינת הבעל לקבלת האישה. דנתינת הבעל צריך שתהא מידו ממש או מיד שלוחו.

ובגיטין (עז). משנה: הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצרה – ה"ז מגורשת. גמ': מנא הני מילי? דתנו רבנן: "ונתן בידה", אין לי אלא ידה גגה חצרה וקרפיפה מנין? תלמוד לומר ונתן מכל מקום.

פרש"י: ונתן מכל מקום – נתינה כל דהוא.

א. גיטין (עז): אמר רבא – א"ל טלי גיטך מע"ג הקרקע – לא אמר כלום. פרש"י: לא הוי כלום – דבעינן "ונתן" ואין כאן נתינה.

ב. גיטין (עח): משנה – א"ל כנסי שט"ח זה או מצאתו מאחוריו קוראה והרי גיטה – אינו גט עד שיאמר לה: "ה"ז גיטך". מקשה הגמ': אף שא"ל ה"ז גיטך, הרי זה דומה לטלי גיטך מע"ג הקרקע שלא אמר כולם? אימא ושלפתו מאחוריו (שהיה תחוב בין הגורתו למותניו ושלפתו משם).

✓ ולכן פסק טור: שאם היה גט מונח ע"ג ידו והיא לקחה משם אינו גט, כיון שלא סייע בנטילתו.

ג. שם: אף ששלפתו מאחוריו, מ"מ בעינן

ונתן וליכא? ל"צ: דעייק לה חרציה ושלפתו (עייק – עיקם לה מותניו להקריב לה הגט).

כ' הטור: ולכן אף שפתח הבעל ידו ואז נטלה – אינו גט, אף שסייע בנטילתה, כיון שלא קירב אליה הגט. כ"כ הרשב"א.

דעייק לה חרציה ושלפתיה

• רמב"ם – שהרכין גופו אליה או הטא ידו עד ששלפה הגט מעליו (כלומר צריך שיקרב לה הגט).

הראש: אבל היה הגט בידו הפתוחה והיא נטלה משם לא הוי גט שהרי לא קירב אליה הגט. אבל אם אוחזו בראש האחד והושיטו לה בראש השני ה"ז גט, דהוי כשלפתו (שהרי קירב אליה וגם שיחרר ידו שתוכל לקחת ממנו).

• ✓ והר"ח פירוש – כגון שהיה הגט דבוק במותניו בדוחק, וצמצם מותניו ונתחלחלו ונטלתו הוי כאילו נתנו לה.

רא"ש: פשוט שלר"ח צריך לקרב עצמו אליה ובנוסף הוא מצריך שהוא יסייע, דבעינן תרתי: שיסייע בנטילתה, ושיקרב לה הגט. אבל היה הגט בידו פתוחה וקירב אליה ונטלתו לא הוי גט שלא סייע (רק קירב אליה).

ב"י: ואף לר"ח דבעינן תרתי, מ"מ כשהוא אוחז בראש אחד ומושיט לה הגט והיא לוקחת מידו – מודה ר"ח דהוי גט (אף שאין סיוע שלו רק קירוב), דמה דבעינן תרתי ה"מ שצריך סיוע בנטילתה, אבל אם אינה צריכה סיוע – הוי גט.

[סיכום: אם קירב אליה ולא סייע

✓ לר"ח – לא הוי גט.

יִרְמב"ם – הוי גט. וכ"ד רש"י. [

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מע"ג קרקע אינו כלום"

ב"ש (א): אינו כלום – עד שיקח ממנה ויחזור ויתן לה ויאמר: "הרי זה גיטך", כיון שתחילת הנתנה לא מיקרי ניתנה. אבל בצמצם מותניו והטה אליה דהוי ניתנה (אף שהיא גרועה) א"צ ליטול ממנה ומספיק שיאמר לה (אף על גב דלא אמר לה בעת הנתנה כלום).

"אינו כלום"

ב"ש (א): כתב הר"ן – אם היו עסוקים באותו עניין לא מהני נתנה גרועה וצריך לחזור ולומר. והראיה שם (ע.ת.): מצאתו מאחוריו אינו כלום עד שיאמר לה. וע"כ מיירי שהיו עסוקים באותו עניין (דאם לא כן תיפוק ליה דאפילו אם נתן לידה הגט בטל) ועכ"ז נתנה גרועה לא מהני. שאם אינם עסוקים באותו עניין, אף שנתן בידה בשתיקה אינו כלום. וכ"ז לשיטת הר"ן דס"ל נתנה בשתיקה ולא היו עסוקים באותו ענין הגט בטל.

אבל לשיטת הרמב"ם (המחבר לשו"א) – שנתנה בשתיקה אף שלא היו עסוקים באותו עניין אינו רק פסול (ולא בטל), אם כן המשנה (ע.ת.) מיירי שלא היו עסוקים באותו עניין והוא פסול ולא בטל. משמע שאף בנתנה גרועה רק פסול, ואם היו עסוקים באותו עניין הגט כשר אף בנתנה גרועה.

ב. "והיא קרובה אליו"

ב"ש (ב): לפי הב"י דווקא כשהיא קרובה אליו, אבל אם היתה רחוקה וקירב ידו אף שהיא פתוחה – הוי גט, אף שאינו מסייע כיון שא"צ סיוע (שידו פתוחה). אך הרא"ש כתב שלפי הר"ח – שאף שקירב אליה כיון שידו פתוחה (ולא הוי סיוע) לא הוי גט (דבעינן תרת"י).

ב. "והיא קרובה אליו"

ב"ש (ב): אבל אם היתה ידו סגורה וקירב אליה ופתח ידו לכו"ע הוי גט. ולכן אם נתן בשתיקה, אם היו עסוקים באותו עניין מהני, שדווקא בצמצם והטה אליה דהוי נתנה גרועה פסק הר"ן דלא מהני בשתיקה.

אבל פת"ש (ב) בשם גט מקושר – אינו מוכח שהר"ן יתיר כאן אף בשתיקה בעסוקים באותו עניין, שהרי ג"כ הנתנה לא היתה מצדו אלא היא לקחה לבד, ולא מהני בעסוקים כששותק. גם בספר ב"מ – חולק על הב"ש בזה, ואין להקל אלא במקום עיגון.

ד. "ויש מי שאומר"

ב"ש (ג): זו שיטת הרמב"ם ורש"י (שמספיק רק כשקירב אליה). נמצא כשהגט קשור אליו והיא אוחזת בידה (דהוי שניהם אוחזים בגט) ס"ל לרמב"ם דמהני, כשיטת ר"י בס"ב שלא כהרא"ש. מכאן משמע שהרא"ש ס"ל כר"ח כאן.

סעיף ב: נתן לה הגט והחוט שקשור לגט בידו

סעיף ב: א. נתן הגט לידה ונשאר החוט שהוא קשור בו בידו, אם הקשר אמיץ עד שיכול (הבעל) לנתקו ולהביאו אצלו – אינה מגורשת. ואם לאו – מגורשת.

ב. ואם הקשר אמיץ שהיה יכול לנתקו ולהביאו אצלו אלו לא קפצה ידה, אלא מחמת שקפצה ידה אינו יכול לנתקו ולהביאה אצלו – לא הוי נתינה ואינה מגורשת. **ג.** ויש מי שאומר שהיא מגורשת.

ד. הגה: וכל זה לא מיירי אלא שקפצה ידה בלא כוון הבעל, אצל אם הבעל מכוה לה לקפוץ, ואפילו הוסיט לה הגט והיא לקחה אותו בלא הכ' – הוי גט, כן נראה לי.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (ע"ת): אמר רב חסדא – גט בידה ומשיחה (חוט הקשור בגט) בידו: אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו – אינה מגורשת. ואם לאו – מגורשת. מ"ט? בעינן כריתות ליכא.

ב. כ' הטור: ואם הקשר אמיץ שהיה יכול לנתקו ולהביאו אצלו אילו לא קפצה ידה, אלא מחמת שקפצה ידה אינו יכול לנתקו ולהביאה אצלו:

✓ לפי ר"ת – לא הוי נתינה, לפי שגמר הנתינה מכוח שקפצה ידה. כ"כ הרא"ש.

ג. ולר"י – הוי נתינה כיון שהתחיל בנתינה.

כ"פ סמ"ג – הוי נתינה והמחמיר תעה"ב. כן פירש הרשב"א מחלוקת ר"ת ור"י, כ"כ הר"ן, ה"ה והמרדכי.

אבל מסה"ת משמע – שבין לר"ת ובין לר"י צריך להיזהר בזה.

ד. הקשה ב"י: הרי לפי הרא"ש כל שהגט

בידה ומשיכה בידו אף שעכשיו קופצת ידה ואינו יכול למשוך אצלו – אינה מגורשת. איך פסק לעיל שאם הוסיט הבעל גט לאשתו ואוחז בצד אחד ולקחה היא מצד שני שמגורשת לכו"ע, הרי עדיין קצה הגט ביד בעלה (ודמי לגט הקשור)?

וד"מ תירץ – ויש לחלק, בין אם קפצה האישה ידה מרצון בעלה או לא. שם שהוסיט הבעל הגט קפצה האישה ידה מרצון בעלה, ולכן היא מגורשת.

אבל כאן במשיכה, היה שלא מרצון הבעל, שלא ציווה לה להחזיק בגט, לכן אינה מגורשת.

והב"ש (ו) כ' – נמצא דין זה נתחלק לב' אופנים:

(א). כששניהם תופסים בגט או אם תוחב בחוזק במתניו והיא אחזה הגט או אם תוחב בחוזק לתוך ידה ואז שניהם אוחזין בגט: לר"י – כשר, ולר"ת – פסול אפי' אם קפצה ידה בעת הנתינה ברצון הבעל פסול (משום דס"ל דצריך הבעל ליתן הוא לבדו)

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אינה מגורשת"

ב"ש (ד): כתב הרמב"ם – אינה מגורשת עד שתפסיק המשיחה (ואז מגורשת). אבל משאר הפוסקים משמע – אף לאחר הפסיקה אינה מגורשת, לפי שבשעת נתינה הגט אצלו ולא הוי נתינה, אף לאחר שתפסיק המשיחה אינה מגורשת, שאז אין הגט בידו והוי "טלי גיטך מהקרקע".

ואם הוא מתחיל והיא גומרת לא הוי נתינה.

ב). אם בעת הנתינה היה ידה פתוחה והמשיחה בידו ואח"כ קפצה ידה ומחמת הקפיצה א"י להביא הגט אפי' אם היה הקפיצה ברצון הבעל לכ"ע לא הוי נתינה ואפי' אחר שנפסק החוט לא הוי גט. ורק שהושיט בעל הגט, ומיד שאחזה אשתו בצד השני הוא שמת ידו מגורשת (וחולק על ד"מ).

סעיף ג: נתן לה גט כשהיא ישנה

סעיף ג: א. נתן הגט כשהיא ישנה, וננערה, והרי הוא בידה, ואמר לה: הרי זה גיטך, אין צריך לחזור וליטלו מידה וליתנו לה. (הטעם דלא קנתה הגט כלל לשום דבר כשהיא ישנה – ט"ז). **ב**. אבל אם לא אמר לה: הרי זה גיטך, אפילו אמר לעדים: ראו גט שאני נותן לה, אינו כלום, כיון שהיא היתה ישנה.

ג. וכן אם נפל מידה בעודה ישנה, אף על פי שחזרה ולקחתו, אינו גט עד שיחזור ויתנו לה ויאמר לה: הרי זה גיטך.

ד. הגה: נתן גיטה בחליכה צקעת סהיא יסנה, י"א ללא הוי גט (דחצרה מידה אתרבי וזו אין לה יד כיון שהיא ישנה – ט"ז), י"אכל ציד סלוחה, לכולי עלמא הוי גט נב"י בשם הר"ן והרשב"א].

● לפי הרשב"א – צריך ליטול ממנה ויחזור ויתן לה ויאמר. **ב"י**: ולהלכה כרבי שא"צ ליטול ממנה, אלא בעודה בידה יאמר לה. אינו גט עד שיאמר

והרי אישה מתגרשת בע"כ, ולא בעינן דעתה? הרא"ש – טעמו משום דכהיא ישנה אין לה

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. גיטין (עח.): משנה – נתן בידה והיא ישנה, נעורה, קוראה והרי הוא גיטה – אינו גט, עד שיאמר לה: "הרי זה גיטך". **גמ'**: עד שיאמר לה...

● **לפי רבי** – מספיק שיאמר לך "הרי זה גיטך".

ה.כ' הר"ן: מ"מ כשנותן בעל הגט לשליח קבלה של האישה ודאי מתגרשת אף שהיא ישנה, שהרי הגט נשמר ביד שליח. ואף לסברת הרא"ש – שהטעם שישנה לא מתגרשת כיון שאין לה דעת, כאן השליח יש לו דעת. שאם לא כן אי אפשר לגרש ע"י שליח שבא ממדינת הים, שהרי בשעה שמקבל השליח לא יודעים אם האישה ישנה או לא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "אפילו אמר לעדים"

ב"ש (ז): אפילו אמר לעדים והם אמרו לה אחר כך – אינו גט, לפי שהנתינה בשעה שישנה אינה נתינה.

"אפילו אמר לעדים"

ט"ז (ד): אף על גב שבסעיף שאח"ז בכנסי שט"ח מועיל אמירתו לעדים, שאני התם דיש נתינה גמורה אלא שמחוסרת ידיעה מה ניתן לה על כן מהני מה שהעדים יגלו לה אחר כך, מה שאין כן כאן דלא הוה נתינה כלל דלאו בת גירושין היא, על כן לא מהני אמירה לעדים, אלא דווקא אומר לה אחר כך ה"ז גיטך דזה הוה במקום נתינה כיון שהוא בידה בעת ההיא.

ג. "וכן אם נפל מידה והיא ישנה"

ט"ז (ה): משמע דבנעורה ונפל מידה הוה גט. ודווקא שהחזיקה בו קצת זמן, אבל אם בשעת נתינה תכף נפל מידה הו"ל כלא נתן כלל, ואמירתו ה"ז גיטך הו"ל כאומר טול גיטך מן הקרקע. אלא צריך ליתן שנית ולומר ה"ז גיטך.

דעת כלל, וגרוע מחרשת שמתגרשת בע"כ. והרשב"א – טעמו לפי שאין לה יד לזכות בגט, והרי היא כשוטה או שאינה יודעת לשמור גיטה. כ"כ הר"ן.

ב.כ' הטור: אבל אם לא אמר לה: "הרי זה גיטך", אפילו אמר לעדים: "ראו גט שאני נותן לה" אינו כלום, כיון שהיא היתה ישנה. כ"כ הרשב"א.

ג.כ' הרא"ש: וכן אם נפל מידה בעודה ישנה, אף על פי שחזרה ולקחתו – אינו גט עד שיחזור ויתננו לה ויאמר לה: "הרי זה גיטך".

כ"כ הרמ"ה – כל שאין בידה כשניעורה אינו גט, דמה שנתן בידה כשהיתה ישנה אינה נתינה כיון שנפל מידה לפי שניעורה. כ' הרמ"ה: ה"ה גט שמסר הבעל מודעא על נתינתו, ונתנה לה, ואחר כך ביטל המודעה מרצונו, ואמר לה: התגרשי בגט שנתתי לך כבר, אין צריך לחזור וליטלו ממנה. כיון שמוכח נתינת הבעל בא לידה אע"ג דמעיקרא לא היה דעתו לתת לה בתורת גירושין. כ"פ השו"ע (קלד/י).

ד. נתן גיטה בחצרה והיא ישנה

רשב"א – כיון שחצרה נתרבה מידה, וידה כשהיא ישנה לא מהני, אף חצרה והיא ישנה לא מהני, אף שהחצר משתמרת. כ"ד הר"ן.

אבל הראב"ד – ס"ל שבחצרה מתגרשת אף שהיא ישנה. ידה כשהיא ישנה אינה משתמרת מה שאין כן בחצרה שמשמרת אף שהיא ישנה.

סעיף ד: א"ל כנסי שט"ח זה

סעיף ד: א. אמר לעדים: ראו גט שאני נותן לאשתי. ואמר לה בשעה שמסרו לה:

כנסי שטר חוב זה – הרי זה גט אף על פי שלא אמר: הרי זה גיטך. **ב.** ויש מי שאומר דהני מילי באומר לעדים שלא בפניה, אבל אם אמר בפניה, ובשעה שמסרו לה אמר לה: כנסי שטר חוב זה, הרי זו ספק מגורשת.

ג. אבל אם לא אמר תחלה: ראו גט זה שאני נותן לה, ואמר לה: כנסי שטר חוב זה, צריך לומר לה: הרי זה גיטך, אבל א"צ ליטלו ממנה ולחזור וליתנו לה. **ד.** ויש מי שאומר דהני מילי באומר: כנסי שטר חוב זה, אבל אם אמר לה: זכי בשטר חוב זה, אין לה תקנה עד שיטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה ויאמר לה: הרי זה גיטך.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

וחזר ואמר: "כנסי שטר חוב זה" – ש"מ לית ליה כיסופא מינה, וא"כ למה אמר כנסי שטר חוב. ש"מ בטולי בטליה (לגט). וכל האי גוונא עבדינן לחומרא וצריכה גט אחר. כ"כ רי"ו בשם הרמ"ה, וכ"מ מרש"י. ב"י: מ"ש צריכה גט – ל"ד גט אחר, אלא שצריך לומר לה "הרי זה גיטך".

ג. גיטין (ע.ת.): משנה – אמר לה כנסי שטר חוב זה או שמצאתו מאחוריו קוראה והרי הוא גיטה – אינו גט, עד שיאמר לה "הא גיטך".

כ' הרשב"א: אף שעסוקים באותו עניין אינו גט, שהרי אף בשתיקה אינו גט. אמנם ד"מ בשם נמ"י כ' – שעסוקים באותו עניין הוי גט.

ד. כ' הרמ"ה: א"צ ליטול ממנה – דווקא שא"ל "כנסי שט"ח זה" ששמע לשם פקדון. אבל א"ל "זכי בשט"ח זה" מיגו

א. גיטין (נה.): משנה – העיד רבי יוחנן בו גודגדא על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט.

גמ': אמר רבא – מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא משמע: שאם אמר לעדים "ראו גט זה שאני נותן לה", וחזר ואמר לה: "כנסי שטר חוב זה" – זו מגורשת, מי לא אמר רבי יוחנן בן גודגדא לא בעינן דעתה הכי נמי לא בעינן דעתה.

פשיטא? מהו דתימא כיון דאמר כנסי שטר חוב זה בטולי בטליה (לגט), קא משמע לן אם איתא דבטליה לעדים הוה אמר להו והאי דקאמר הכי (כנסי שט"ח זה) משום כיסופא.

ב. כ' הרמ"ה: דווקא שלא אמר להו לעדים מעיקרא לפניה, אבל אמר להו מעיקרא לפניה "ראו גט שאני נותן לה",

ויתן לה, שהרי הגט עצמו ספק מבוטל. ולכן כתב המחבר שהיא ספק מגורשת (ולא נתן עצה שיטול ויחזור ויתן).

אבל כשלא אמר בפני עדים פסק המחבר שצריך לחזור ולומר "הרי זה גיטך" דלא חיישינן שביטל הגט.

ד. "זכי בשט"ח זה"

ט"ז (ח): הטעם כיון דעכ"פ זכתה בזה הגט לצור על פי צלוחית על כן בעינן שיחזור ויתננו לה.

שקנתה אותו לצור על פי הצלוחית אף שיאמר אח"כ "הא גיטך" לא מהני וצריך ליטול ממנה ולחזור ולתת לה ולומר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "שלא אמר בפניה"

ב"ש (ח): פירוש כיון שלא אמר בפניה, י"ל שאמר שט"ח מפני הבושה, אבל אמר בפניה "כנסי שט"ח זה" הרי לא התבייש, ויש חשש שביטל הגט (ונותן לה עכשיו כשט"ח). ולכן לא מהני אם יטול ויחזור